BALOGH JOLÁN

MÁTYÁS KIRÁLY IKONOGRAFIÁJA

Különlenyomat a «Mátyás Király Emlékkönyv»-ből

FRANKLIN-TÁRSULAT, BUDAPEST

Váradi Jenőnek
szíves megemlékezéssel
1940. VI. 15
Balogh Jolán

MÁTYÁS KIRÁLY IKONOGRAFIÁJA

ÍRTA

BALOGH JOLÁN

E tanulmány képei alatt álló számjegyek a tanulmány függelékében közölt arcképjegyzék sorrendjére utalnak.

A Mátyás királyra vonatkozó ikonográfiai anyag, a történeti viszontagságok okozta fájdalmas veszteségek ellenére is, páratlanul gazdag és változatos. Alig van a magyar történetnek még egy alakja, akiről több emlék, szobor, festmény, miniatura, érem stb. maradt volna, mint Mátyásról. Ezt a gazdagságot az ország határain túlemelkedő, európai súlyú egyéniségnek és a koráramlatnak szerencsés összetalálkozása idézte elő. Mátyás személyiségének mindkét megnyilvánulása, a mindig győzelmes király (rex invictissimus) és a művészetért, tudományért rajongó mecénás (fautor ingeniorum), egyaránt megragadta a kortársak képzeletét. Az utódok szemében pedig neve e két fogalom megtestesítőjévé vált. Mindez történt oly korban, amikor az arcképművészet a renaissance stílusáramlattól táplálva eddig nem ismert virágzásnak indult,[1] amikor a művészet a vallásos tárgyak mellett, mind gyakrabban örökítette meg halandó emberek arcvonásait, sőt olykor nem pusztán leíró ábrázolás gyanánt, hanem magasztaló, dicsőítő emlékműként. A kimagasló egyéniségeket kereső korszellem a nagy tetteket végrehajtó, rendkívüli terveket megvalósító uralkodóban eszményképére ismert és sűrű egymásutánban hívta életre a megörökítésére szolgáló festett és faragott arcképek sokaságát.

Mátyás külsejére[2] az alapvető írott forrásunk Bonfini leírása Rerum Hungaricarum Decades című munkájában (Dec. IV. Lib. VIII.). «Az isteni Mátyás testalkata kissé magas volt, a közepesnél nagyobb, szép formájú, méltóságos megjelenésű, nagylelkűséget sugárzó ; arca piros, haja aranyszínű, melynek a sűrű szemöldökök, az élénk, sötétlő szemek, a hibátlan orr nem csekély ékességet kölcsönöztek. Tekintete nyílt és egyenes, miként az oroszláné, szempilláit nézés közben szinte sohasem húnyta le. Kegyét mindig kitartó nézéssel jelezte ; akire azonban ferde szemmel tekintett, azt ellenségnek tartotta. Előrehajló nyaka, előreugró álla és meglehetősen széles szája volt. Feje ehhez illő, mivel sem kicsinek, sem nagynak nem látszott, homloka azonban csak kevéssé volt széles. Hatalmas tagjai egymás között összhangzóak voltak ; karja kerekded, keze hosszú, válla és melle széles. Ezzel szemben lábszárai befelé hajlók, lovaglásra semmiesetre sem alkalmatlanok. Teste szép volt, fehér színe pirossal vegyült, ebből a keveredésből csodálatos illat áradt, úgy amint azt Nagy Sándorról mondják. Sőt bizony szemének vonalai, testének könnyűsége felette hasonlatosak voltak ahhoz, kit mindig élete

mintaképének tartott. Fiatalsága óta nagy gyorsaság, testi erő, mérhetetlen nagylelkűség jellemezték, ami végtelen dicsőségvággyal párosult. Valóban oly erős és oly erényes volt, hogy sem lelki sem testi munka nem tudta kifárasztani. Teste munkabíró volt, hideget, meleget, éhséget egyaránt könnyen tűrt ; semmit sem viselt el könnyebben, mint a hadi fáradtságot és semmit nehezebben, mint az otthoni tétlenséget[3].»

Bonfini leírásában, — egyes túlzásoktól eltekintve — nincs okunk kételkedni. Inkább a tisztelet hangja szólal meg benne, semmint a hízelkedésé, hiszen mikor ezt a feljegyzését papírra vetette, a nagy király már régen halott volt. Jellemzése ugyan erősen stilizált, a renaissance kor hősöket, ideálokat kereső felfogása szólal meg benne. A testi vonásokat úgy illeszti össze, hogy azokból a szellem fölényével az emberek fölé emelkedő, győzelmes fejedelem eszményképe alakuljon ki. De leírása éppen stilizáltságánál fogva válhatott klasszikussá. Ezért vésődhetett be a köztudatba. Ezért keressük Mátyás arcképeiben ma is a szellem fényét és a királyi fenség erejét. Ez a tulajdonképpeni értékmérő festett és faragott arcképeinek megítélésében. Bonfini feljegyzésének belső hitelességét Mátyás egész élettörténete támogatja. Az egyes részletvonásokat pedig ellenőrízhetjük és kiegészíthetjük más kortársak megfigyeléseivel.

Galeotto kétízben szól Mátyás külsejéről, mégpedig művének (De egregie, sapienter, jocose dictis ac factis S. Regis Mathiae) XIV. és XXIII. fejezetében. Az utóbbi tömör, de jellemző leírás, Galeotto azért jegyezte le, hogy az olmützi királytalálkozón szereplő, hízelgő verselő magasztalásaival a valóságot állítsa szembe. Az alkalmi költő ugyanis Mátyás «gigászi erejét és vénuszi szépségét» (fortitudo gigantea, pulchritudo Venerea) emlegette, de kevés szerencsével, mert túlzásait maga a király utasította vissza. Galeotto pedig, mintegy a hízelkedő ferdítések helyesbítésére ezeket írja : «Nyilvánvaló, hogy a király közepes erejű és férfias szépségű. Ugyanis tömött, leomló, hullámos, kissé vörhenyeges-arany hajával, élénk és égő szemeivel, piros orcáival, hosszú ujjaival, — melyek közül a kisebbeket nem nyujtotta ki teljesen — inkább marsi, semmint vénuszi szépséggel ékeskedett[4].»

A másik leírása még rövidebb, csupán néhány odavetett megjegyzésből áll, velük a cseh Holubárral vívó király harci erejét, megjelenését jellemezte : «. . . Mátyás király közepes testalkatú, közepes erejű . . . A király ugyanis, mikor lovagol, egy tenyérnyivel magasabbnak látszik, mint mikor jár, — ha valaki a járó vagy lovagló magasságát összevetné . . . Mindnyájan vallják, hogy Mátyás kitűnően megüli a lovat, szinte hozzá forr ; kevés hozzá hasonlót látott korunk».[5]

Mátyás testi erejéről, harci ügyességéről hasonló vonásokat jegyzett fel Nikolaus Pol 1469-ben, a király boroszlói tartózkodásakor : «Viel fröhliche Tage brachte man zu mit Ehrentänzen, Turnieren, Stechen und Rennen, dabei sich auch der König selber, zwar klein von Person, aber hurtig und stark von Leibe, ritterlich und mannlich erzeigete.»[6] Másutt a király heves

és gyors mozdulatait emeli ki: «wie er denn schnelle und hitzige Bewegung gehabt».[7]

Később, utolsó éveiben testi erejének megtöréséről, gyengüléséről, gyakori betegeskedéséről szólnak a tudósítások,[8] de megjelenésének méltóságát mindez nem csökkentette. A dús hajtól övezett királyi fej akkor is mély hatást váltott ki a szemlélőkből. Élete utolsó napján, 1490 virágvasárnapján

9. Mátyás király nagy felségpecsétje.

is így látta őt Bonfini, amint a bécsi várudvaron felállított oltárnál «ékesen fésült hajjal, derült arccal illendően megáldozott[9].»

A különféle leírások, megjegyzések nagyjából megegyező, egységes képet rajzolnak Mátyás külsejéről, férfias és királyi megjelenéséről.[10] Az egyes vonások azonban, a leírások természeténél fogva, nem oly élesen rajzoltak, hogy ikonográfiai azonosításoknak — némi tájékoztatáson kívül — határozott alapot tudnának adni. Viszont a király egy-egy szokásának feljegyzésével,

tekintetének, mozdulatának megrögzítésével oly életszerű vonásokat nyujtanak, amelyek éppen az ikonográfiai emlékekből hiányoznak. Az írott feljegyzések és a festett, faragott képek kölcsönösen kiegészítik egymást, az utóbbiak megörökítik a testi vonásokat, az előbbiek pedig az élő ember megjelenésének egyéni mozzanatait.

*

Mátyás alakja legelőször nagy pecsétjén (9. sz.) tűnik fel, az 1460-as évek legelején. Koronásan, trónon ülve jelenik meg, körülvéve hatalmi jelvényeivel, országának, tartományainak, családjának címereivel. Trónszéke dús faragású, későgótikus fülkébe van helyezve, melynek felső kisebb nyílásaiban a magyar szent királyok, oldalnyílásaiban pedig pajzstartó angyalok láthatók. A pecsét, melyen Mátyás a fürtöshajú, gótikus királytípus vonásait viseli, nem arckép, hanem a királyi fenség művészi kifejezése heraldikus és vallásos jelképekkel. Éppen azért nem annyira Mátyás külsejére, hanem inkább gondolkozására jellemző. Bár a pecsét beosztása, kompozíciója a hagyományos régi pecséttípust követi, a címerdísz nagyfokú halmozása, valamint a szent királyok alakjai új motívumok, melyek a korábbi pecsétekről hiányoznak. A hatalmat jelképező heraldikus pompa, a nemzeti védőszenteket ábrázoló királyi elődök alakjai, melyek mind a pecsétkép királyi fenségét növelik, bizonyára az ifjú uralkodó kívánságára kerültek a pecsétre. Igazi Maiestas ábrázolás a középkor hatalmi és vallásos jelképeket egyesítő szellemében, a dús formákat halmozó, későgótikus stílusban.

Körülbelül egyidejűleg, vagy alig valamivel későbben készült Mátyás aranypecsétje (10. sz.), melynek legrégibb ismert példánya 1464-ből való. Egyes régies vonásai ellenére is egészen új szellemet tükröztet. A király alakja ugyan a régi, hagyományos pecséttípust követi, de a keretből kiemelkedő, a keretet átmetsző elhelyezése és realisztikusabb mintázása már a renaissance felfogás előhirnöke, — tömör, nagyvonalú kompozíciója meg éppen éremszerű. A benyomás újszerűségét erősen növelik a felirat renaissance betűi, melyek magyar földön legelőször (1464) éppen ezen a pecséten tűnnek fel. De újszerű az előlap felirata is, mely nem a király címeit sorolja fel, hanem a király vallásos jelmondatát hirdeti : DOMINVS DEVS ADIVTOR MEVS. Arcképszerűségről azonban itt sem beszélhetünk, a pecsét inkább művészi szimboluma az energikus, tettrekész, újító, ifjú fejedelemnek. A szép és érdekes pecsét művészileg is igen jelentős, az olasz és német felfogástól egyaránt eltérő stílussajátságai alapján helyi, magyar ötvösnek tulajdoníthatjuk.

Az olasz renaissance felfogásnak egyre növekvő behatolása az udvar művészi, szellemi életébe azonban csakhamar felkeltette Mátyás érdeklődését és vágyát az igazi arckép iránt. Még uralkodása első évtizedében megrendelte képmását (25. sz.) az olasz renaissance egyik legnagyobb festőjénél, Andrea Mantegna-nál, kinek utólérhetetlen emberábrázolása, jellemző képessége éppen az arcképművészetben nyilvánult meg a legerőteljesebben. A király

figyelmét Mantegnára bizonyára Janus Pannonius hívta fel, aki még padovai tanulóéveiben került baráti kapcsolatba a nagy olasz művésszel. A kitüntető királyi megbízást Mantegna, — aki túlönérzetes, sőt hiú természetével a fejedelmi megrendeléseket erősen kereste, — bizonyára szívesen fogadta. Az ifjú és máris győzelmi babéroktól övezett fejedelem személye művészi képzeletét is élénken foglalkoztathatta és bizonyára a saját művészetéhez meg a megrendelő személyéhez egyaránt méltó formában örökítette meg annak vonásait. Alkotása, — mely körülbelül a nagyszerű Gonzaga arcképekkel egyidejűleg vagy kevéssel előbb valamilyen rajz után készült, — sajnos elkallódott. Szerencsére azonban a XVI. század folyamán, — különösen midőn Paolo Giovio nocerai püspök nagyhírű comói arcképgyüjteményét díszítette, — meg később a XVII. században, többen lemásolták. Bár ezek a másolatok meglehetősen gyarlók és egy későbbi stíluskorszak jegyeit viselik magukon — (a Budán készült egyetlen korabeli másolata, a londoni Corvina miniaturája tönkrement) — mégis legalább valamennyire fogalmat adnak az elveszett eredetiről. Az ábrázolás külsőségeit leghívebben Tobias Stimmer fametszete (53. sz.) rögzítette meg, szellemi tartalmát talán Rubens festménye (19. sz.). Mantegna Mátyást semleges háttér előtt profilban, mellképkivágásban ábrázolta. A király vállait borító köpeny széles tömegével, zárt, éles körvonalaival talapzatot alkot a koszorús fő számára, amellyel együtt háromszöget képezve, harmonikusan tölti ki a kép felületét [londoni miniatura (38. sz.), T. Stimmer fametszete (53. sz.)]. A pompás benyomást lényegesen növeli a prémes köpeny és a virágkoszorú, melyekkel Mantegna egyrészt Mátyás fejedelmi méltóságát, másrészt ifjúságát, talán vőlegényi mivoltát akarta jellemezni. Arcformáinak — melyekről Stimmer metszete meg a budai (21. sz.), firenzei (28. sz.) és antwerpeni (19. sz.) másolatok adhatnak fogalmat — rajza, mintázása kemény és energikus volt, amint ezt Mantegna egyéb arcképein is láthatjuk. Kifejezéséből nem hiányzott az erő, melyet azonban bizonyára nem kísért mogorva kedvetlenség, mint a baseli metszeten. Bár — amint ezt Mantegna stílusa és Mátyás fiziognómiája egyaránt feltételezik, — az orrtól a szájig húzódó vonal szerepet kapott a jellemzésben. Az ebben a vonalban kifejeződő kesernyés komolyságot bizonyára jótékonyan egyensúlyozta a nyílt, magas homlok, az élesen megfigyelő, nagy intelligenciára valló tekintet, melyről talán a leghívebb képet Capriolo metszete (55. sz.) és Rubens másolata (19. sz.) adja nekünk.

10. Mátyás aranypecsétje.

A fiatal király házasodási szándékai szintén több ízben adhattak alkalmat festett vagy faragott arcképek készítésére. Valószínűleg Ippolita Sforza

milanói hercegnővel tervezett házasságával függ össze a milanoi Museo Civicoban őrzött márványrelief (6. sz.), melyet régi hagyomány alapján tartanak Mátyás arcképének. A bautzeni hiteles szobor profilnézetével való feltűnő egyezése megerősíteni látszik e hagyományt. A dombormű ismeretlen lombard mestere fínoman tudta kifejezni a babérkoszorús, fürtöshajú ifjúfejben a fiatalság érdes báját és a győzelmes uralkodó komolyságát. Az arckép Peter Eschenloer leírását idézi fel, aki a boroszlói királytalálkozásra kilovagló királyt így jellemzi: «..... rite früh aus der Stat am Dinstage in einem grünen Röcklein, beheftet mit Perlen und Edelsteinen, seine Stiefeln auch gar mit Perlen, uf seinem Hute einen teuren Kranz vol Vorspolin und einen Pusch Reiger Federn . . .».[11]

Az önálló arcképek mellett bizonyára nem hiányoztak a vallásos vonatkozású ábrázolások sem, oltárképek, miniaturák a térdelő király donátori alakjával. Ezekből csak egy maradt fenn, az 1469-es Missale nagy miniaturája (41. sz.), mely Mátyást a Vir Dolorum előtt térdre hullva, áhítatosan imádkozva ábrázolja. Az arckép még itt is a gótika konvencionális királytípusához igazodik. A miniatura inkább a király lelki világára, mély vallásosságára jellemző, semmint külsejére. A kódex Mátyás rendelésére készült és így bizonyára térdelő, imádkozó arcképe is az ő kívánságára került belé. A missalet azután frater Thomas de Hungarianak ajándékozta, aki annak a ferences rendnek volt tagja, amelyet a király, mint Capistranói János csodálója, félig-meddig tanítványa, — igen szeretett.

A 60-as évek vége felé készülhetett Mátyásról az első reprezentatív arckép (26. sz.), mely a magyar királyokat ábrázoló sorozatba illesztve, Vitéz János esztergomi palotáját díszítette. E sorozat megfestetésével Vitéz új gondolatot ültetett a magyar művészetbe, kétségkívül az olasz «uomini famosi» sorozatok hatására. Ilyenfajta ábrázolások Giotto óta otthonosak az olasz művészetben, a XV. század derekán pedig éppen igen gyakoriak.[12] Vitéz János magyar gondolkodása azonban az Itáliában szokásos antik és bibliai hősök, olasz és európai kiválóságok helyébe a magyar vezéreket, fejedelmeket és királyokat iktatta. Sajnos, ez a rendkívül jelentős, kezdeményező, úttörő magyar sorozat nyom nélkül elpusztult Mátyás arcképével együtt.

Mátyás uralkodásának első évtizedében az uralkodó arcképei még csak kis körben lehettek ismeretesek, elterjedésük jobbára a királyi udvar és egyes barátságos külföldi uralkodóházak körére szorítkozhatott. Andreas Pannonius, Hunyadi János egykori katonája, később ferrarai karthauzi szerzetes a királynak ajánlott műve címlapjára (1467) kénytelen volt egy kevéssé sikerült, szakállas képzeleti arcképet (75. sz.) festetni, pedig előszavában megható sóvárgással, meleg szeretettel írja: «még a jelenvaló életben szeretném látni felséges arcodat, mivel még mint gyermeket bölcsődben láttalak, midőn Erdélyben, Kolozsvár városában a szent keresztségben részesültél.»[13]

Az 1460-as évek szépszámú képmásával szemben az 1470-es évek meglepő hiányt mutatnak. Évszámos arckép egy sincs ebből az évtizedből, csak

Mátyás egyik érmét (11. sz.), illetőleg ennek prototípusát utalhatjuk nagy valószínűséggel ebbe a korszakba. Talán nem tévedünk, ha keletkezését 1476 tájára, a király második házassága idejére tesszük. Mátyás akkor 36 éves volt, az érmen ábrázolt érett férfiarc körülbelül meg is felel ennek a kornak. Mátyásnak ez lehetett első éremarcképe és egyúttal az első magyar vonatkozású érem egyáltalán. Az érem lapidáris stílusa reprezentatív jellegű megörökítésre, sokszorosíthatósága pedig népszerűsítésre, terjesztésre volt igen alkalmas. E kettős tulajdonsága kiválóan megfelelhetett Mátyás céljainak. Érmét olasz mester mintázta, feltehetőleg Budán, természet után. Művét a jellegzetes arcvonások hű leírása és választékos, előkelő stílus jellemzik. Mátyás lelki, szellemi tulajdonságait azonban nem volt képes éreztetni, bár lehetséges, hogy az elkallódott eredeti példányok ebből többet sejttettek. A király lelki világáról sokkal többet mond a hátlap jelmondata, mely mintegy Mátyás uralkodói programmjának etikai foglalata: «ANIMVS REGIS REGNA NOBILITAT ET OBSCVRAT».

Az arcképek java Mátyás uralkodásának utolsó évtizedére (1480—1490) esik. Ezek a későbbi emlékek nemcsak számukkal tűnnek fel, hanem igen nagy műfaji változatosságukkal is. Miniaturáktól nagyméretű emlékművekig, vallásos kompozícióktól antikutánzó érmekig, triumphusábrázolásokig a legkülönbözőbb formákban örökítik meg a győzelmes király arcvonásait.

Az arcképek jórésze világosan felismerhető prototipusokhoz igazodik. Ilyen prototípus a fentebb ismertetett érem, ez után készült Mátyás egyik legszebb miniatura-arcképe és az igen népszerűvé vált budapesti (azelőtt bécsi) dombormûve. Az előbbit, mely a brüsszeli missalet díszíti (32. sz.), Attavante, a kitünő firenzei miniátor festette 1485-ben, aki az érem Mátyás-típusát felékesítette a firenzei quattrocento minden szépségével. Mátyásra bíbor ruhát adott aranylánccal, szőke hajába zöld tölgykoszorút tett, a fejedelmi fő körvonalait semleges háttérrel emelte ki, jobbról pedig derűs ellentétképpen kitekintést nyitott a távolba. Az üde színekben pompázó arcképet drágakövektől ékes, egymásba fonódó, kettős ívelt keretbe foglalta és beleillesztette a lapszéli dísz arany indafonatába. Parányi remekműve befejezett, jól megkomponált festményként hat, mely igen közel áll a Ghirlandaio-kör arcképeihez.

A budapesti dombormű (4. sz.) ismeretlen lombard mestere jóval szabadabban használta fel az érem-mintaképet. Művében kevésbbé eszményített, mint Attavante. A tekintetbe viszont sokkal több elevenséget, sok energiát, éleslátást, uralkodói fölényt tudott kifejezni. Realizmusa szókimondó, de egyben felületes, a formákat inkább csak leírta, de mélyebb, egyénibb lélekábrázolásra nem használta fel. Nem jellemzésre, hanem elsősorban dekoratív eleganciára törekedett, melyet a festészettől ellesett fogással, a sötét semleges háttérrel is fokozott. A dombormű, Beatrix királynét ábrázoló párdarabjával együtt, egykor a budai palotában, valószínűleg építészeti keret díszéül szolgálhatott.

A 80-as évek közepe táján Mátyás egy ismeretlen felsőolasz mesterrel új érmet veretett, mely csakhamar igen elterjedt, különösen a miniátorok sokszor utánozták. Ez az érem (12. sz.) Mátyást az antik medaillonok mintájára fedetlen mellel, köpenyeggel a vállán ábrázolja, a hátlap csatajelenetén is antikutánzó felírás : «MARTI FAVTORI.» Az arckifejezés jóval élénkebb, mint a régebbi érmen, többet árul el az uralkodó lelkivilágából. A királyi fej hatását az oroszlánsörényszerűen mintázott dús haj hullámos fürtjei még erőteljesebbé teszik. Úgylátszik, hogy ez az érem, melynek antikutánzó formái, felirata a Mathias Augustus törekvéseit jelképezik, igen megnyerte a király tetszését, uralkodói terveinek és antikrajongásának egyaránt megfelelt. 1487-től kezdődőleg a miniátoroknak, könyvkötőknek állandóan ezt adták mintául Mátyás arcképeihez.

Az erlangeni kódex kötésén (17. sz.) levő medaillon szószerinti ismétlése az éremnek. A Philostratos (34. sz.), Cortesius (45. sz.), Hieronymus (35. sz.) kódexek címlapjára festett arany medaillonok több vagy kevesebb eszményítéssel szintén ezt az érmet másolják. Szabadabb, de gyöngébb változatban látjuk a modenai Gregorius (39. sz.) és a wolfenbütteli Priscianus (44. sz.) kódexekben. A Marlianus kódex lombard miniátora fekete alapon arany-zöld színekkel fínom kis festménnyé alakította, mely kitűnik ötletességével, frisseségével. (42. sz.)

Gherardo, a kitűnő firenzei miniátor is állandóan ezt az érmet használta fel Mátyás arcképeihez. Olykor aranyfestéssel, medaillon gyanánt, mint az említett budapesti Hieronymus (35. sz.) és a modenai Gregorius (39. sz.) címlapján, máskor pedig sokkal több szabadsággal, festői közvetlenséggel újjáalakítva, mint a newyorki Didymus (40. sz.), a firenzei Psaltérium (37. sz.) és a bécsi Hieronymus (43. sz.) miniaturáin. A két utóbbi Mátyás legszebb miniatura-arcképei közé tartozik.

A firenzei Psaltérium címlapján Mátyás alakja bibliai jelenetben, szemlélődő nézőként van beállítva, a newyorki Didymus miniaturáján pedig mint térdelő hívő tekint fel Szent Jeromosra. A királyi kápolna részére készült pompás szertartáskönyvekben, a brüsszeli Missale-ban és a vatikáni Breviariumban szintén többször szerepel Mátyás, vallásos jelenetek áhítatos résztvevőjeként. A brüsszeli Missale egyik lapján a keresztrefeszített Krisztus előtt térdel (68. sz.), az Utolsó Ítéletet ábrázoló miniaturán (69. sz.) pedig a kiválasztottak seregében. A vatikáni Breviarium lapján Szent Pál prédikációját hallgatja az ájtatos hívők élén. Sajnos, Attavante ezeken a miniaturáin nem ragaszkodott a király valóságos vonásaihoz, hanem csupán eszményített, babérkoszorús vagy koronás fejeket festett.

A vallásos arcképek sorába tartozik Filippino Lippi firenzei művész festménye (20. sz.), mely Mátyást a Madonna előtt térdelve ábrázolta. Sajnos műve, melyet Mátyás személyes rendelésére, érem után festett, nyomtalanul elpusztult, a Mátyás-ikonográfia véghetetlen kárára. A Mantegna-festmény mellett ez lehetett Mátyás legjelentősebb arcképe, egyben ellentétes stílusá-

6. Márványdombormű (Milano, Castello Sforzesco).

val az előbbi kiegészítője. A mantovai festő kemény, energikus jellemzésével szemben Filippino Lippi Mátyás arcvonásaiban bizonyára inkább a lelki élet finomabb rezdüléseit szólaltathatta meg érzékeny, ideges vonalvezetésével. Mátyás arcképfestőit valóban nem lehetett volna jobban megválasztani, az ifjú, energikus fejedelem Mantegna művészetében, a szellemi fölényére büszke, tapasztalt uralkodó pedig Filippino Lippiében congeniális, megértő jellemzésre találhatott. Lippi Mátyás-festményének (1488) stílusa, színvonala körülbelül a firenzei Cappella Brancacci (1483—1485) és a római Cappella Caraffa (1489—1490) freskóin levő pompás arcképeknek felelhetett meg, melyeket Lippi nagyjából ugyanabban az időszakban festett. Lehetséges, hogy Gherardónak, a bécsi Hieronymus kódexbe festett, ritkaszép Mátyás arcképe (43. sz.), mely ugyancsak 1488-ból való és Lippi stílusához közeláll, éppen Lippi festményének hatása alatt készült.

A vallásos kompozíciók mellett bizonyára a 80-as években is készültek önálló arcképek. Ezek azonban elkallódtak, még írott híradásaink sincsenek róluk. Csak André Thevet munkájában megjelent metszet (54. sz.) alapján rekonstruálhatunk egy elpusztult profilarcképet. Ha e metszetről elhagyjuk a XVI. századi toldalékokat, a két alsó kart, az ügyetlenül elhelyezett kardot, egy XV. századi profilarckép körvonalait idézhetjük fel. Az elveszett arckép Mátyást java korában lévő kemény, energikus vonású uralkodónak ábrázolta. Még a késői metszet-másolat is éreztet valamit a kifejezés, a tekintet erejéből, szinte Bonfini leírását juttatja eszünkbe : «obtutus ejus liber ac rectus, leonis more». A magyar viselet meg éppen különleges jelentőséget kölcsönöz a metszetnek, illetve mintaképének, az elveszett festménynek. Eddig csak Mátyás környezetének magyar öltözködéséről voltak adataink, ez az arckép azonban a mellett tanúskodik, hogy Mátyás maga is hordta a magyar viseletet.

A miniatura-arcképek között vannak olyanok, melyek reprezentatív célzattal készültek. Idesorolhatók a Ranzanus kódex miniaturája (36. sz.), mely a nápolyi követ fogadását ábrázolja, továbbá a budapesti Philostratos (70. sz.) és a velencei Averulinus (77. sz.) kódexek bájos triumphus-képei.[14] Az utóbbiak képzeleti arcképek, a miniátorok ezekben nem a király vonásait akarták megörökíteni, hanem diadalszekeres bevonulások ábrázolásával hadi dicsőségét, főként bécsi győzelmét jelképezni.

A reprezentatív arcképek sorába nagyméretű emlékművek is tartoztak, ezek szintén mind Mátyás életének utolsó évtizedében készültek. A legjelentősebb volt köztük a király bronzból öntött álló szobra [15] (3. sz.), mely a budai palota Mátyás szárnyának udvari homlokzatát díszítette. A szobor, — bizonyára Mátyás kívánságára, — a királyt teljes fegyverzetben, lándzsával, pajzsra támaszkodva ábrázolta. Mátyás ebben a formában kívánta alakját népe számára megörökíteni. Sajnos, a mohácsi vész után a törökök elhurcolták és utóbb nyoma veszett. Rajz, másolat nem maradt róla, így csak az egykorú síremlékszobrok alapján alkothatunk magunknak róla fogalmat. A helyi művészettől örökölt hagyományos típust bizonyára erős renaissance elemek módosíthatták.

41. Mátyás király térdelő alakja a római Missale «Vir dolorum» miniaturája

1486-ban Stein György, Mátyás sziléziai helytartója állíttatott uralkodójának monumentális emléket Bautzenben (1. sz.), a Mátyástól újjáépített ortenburgi vár kaputornyán. Mátyás uralkodói nagyságát semmi sem érzékeltethetné jobban, mint ez a szobor, melyet meghódított tartományban emeltek neki és ott, a lakosság tiszteletétől övezve máig fennmaradhatott. A gazdagon díszített, hármas tagolású gótikus fülkébe helyezett arcképszobor a királypecsétekről ismert Maiestas-ábrázolásoknak felel meg. A szobor ünnepélyességét, királyi méltóságát növeli a heraldikus pompa, a gazdag címerdísz meg a két lebegő angyal, akik az Isten kegyelméből való királyt megkoronázzák. A fejről a XVI. századi feljegyzések azt vallják, hogy természet után készült. A mintázás erős, szinte túlzó realizmusa, mely feltűnő ellentétben áll a heraldikus-egyházi jellegű ábrázolással,[16] támogatja ezt a feltevést. Az ismeretlen sziléziai szobrász újszerű próbálkozásai azonban csak részben sikerültek. A fej szemközti nézete kissé üres, a gyermekesen tétova tekintet csaknem ugyanolyan, mint a koronázó angyaloké. Annál megdöbbentőbb a profilnézet valószerűsége. A dús hajtól koronázott fej, a komoly, szenvedő arc mélységesen emberi és egyben királyian fenséges. Az élte utolsó szakaszában betegségektől gyötört, fiáért, birodalmáért küzdő uralkodónak meghatóan közvetlen ábrázolása.

Az alkalmi jellegű emlékművek közé tartozott Mátyás bécsújhelyi gipsz lovasszobra (8. sz.), melyet bécsújhelyi bevonulása (1487) emlékére állíttatott és a firenzei SS. Annunziata-templomban elhelyezett, szintén ideiglenes anyagból készült szobor (5. sz.), melyről közelebbi tudósításunk, leírásunk nincsen. Az utóbbi vallásos meggyőződésből alapított fogadalmi emlékszobor volt, az olasz és európai fejedelmi személyek, hadvezérek szobraival együtt a S. Annunziata hajóját díszitette. Valószínűleg ugyanilyen fogadalmi emlék lehetett a bécsújhelyi szobor is, mely a XVIII. század végéig a bécsújhelyi vár kápolnájában állott.

Az emlékszobrokhoz egy nagyszabású festett lovasarckép (30. sz.) csatlakozott, mely Rómában a Campo dei Fiori egyik sarokházának homlokzatát díszítette. Az idő viszontagságainak kitett freskó természetesen elpusztult, csak egy XVII. századi vízfestmény tájékoztat kompozíciójáról. Régi feljegyzésekből azt is tudjuk, hogy Andrea Mantegna festette és így annak római tartózkodása idejében, 1488—1490 között készülhetett. Mantegna — talán visszaemlékezve a magafestette ifjúkori Mátyás-arcképre, — a magyar királyt ifjú hősként ábrázolta, aki magasra emelt jobbjában kivont kardot tartva, teljes fegyverzetben ül lován, feléje pedig koronát hozó angyal lebeg. A kép felső sarkaiban angyal-, illetve ördög-alak tűnik fel, amelyek Mátyásnak a poklokon győzedelmeskedő erényeit magasztaló feliratos táblákat tartanak. Tehát a falfestmény nem pusztán egyszerű arckép volt, hanem magasztaló, allegórikus jellegű ábrázolás. Ilyenfajta kompozíciók, különösen egykorú élő személyről a XV. századi olasz művészetben ismeretlenek voltak. Mantegna e művével, mint annyi más alkotásával, újító munkát végzett és így ez a

csak másolatban ismert freskó igen jelentős az olasz arcképfestészet fejlődésére nézve is. De még jelentősebb magyar szempontból, mert e kiváló alkotás Mátyás hadi dicsőségét hirdette az örök városban több századon át.

Mátyás utolsó éveiben a könyvnyomtatás és fametszés olcsó és egyszerű technikájával szintén hozzájárult Mátyás alakjának megörökítéséhez és népszerűsítéséhez. A Mátyás törvényeit tartalmazó kis kiadvány fametszete (81. sz.), meg Thuróczy János magyar krónikájának brünni (82. sz.) és augsburgi (49. sz.) kiadásában található Mátyás arcképek tartoznak ebbe a csoportba. A két első képzeleti arckép, az utóbbi azonban Mátyás valóságos arcvonásait igyekszik visszaadni, bár a gótikus királytípus szellemében erősen stilizálva. Ugyanilyen félig valóságos, félig eszményített arckép a heidelbergi német Thuróczy fordítás kedves miniaturája (47. sz.), melynek reprezentatív, ünnepélyes jellegét az indakeretbe foglalt gazdag címerdísz is növeli.

Ezekkel az emlékekkel az egykorú arcképek sora le is zárul.[17] A számbelileg is igen tekintélyes sorozat műfajilag meg éppen páratlan változatosságot nyujt. Heraldikus pecsétábrázolások, önálló képmások, — festmények és domborművek, — vallásos kompozíciók, reprezentatív és allegórikus freskók, fogadalmi lovasszobrok, antikutánzó érmek és triumphusjelenetek, nagyméretű emlékművek, — mint a budai vitézi szobor és a heraldikus-egyházi jellegű bautzeni Maiestas-ábrázolás, — díszes miniaturák és egyszerű fametszetek színes egymásután-

11/1.

11/2.
Másolatok Mátyás XV. századi elveszett érme után.

ban követik egymást. Gótikus szellemű ábrázolások renaissance kompozíciókkal váltakoznak, helyi magyar mesterek művei mellett német művészek munkái és az olasz művészet legnagyobbjainak alkotásai tűnnek fel. Sajnos, ez a páratlanul gazdag sorozat nem maradt ránk teljes egészében, éppen a legjelentősebb emlékek pusztultak el. A fennmaradt arcképek ugyan még így is igen változatosak és magas színvonalúak, mégis a kielégületlenség érzetét hagyják hátra a szemlélőben. Mátyás testi vonásait bizonyára híven adják vissza, a lelki vonásokból azonban csak itt-ott éreztetnek valamit. A király tetteiből, szavaiból megalkotható lelki Mátyás-arcképnek teljesen megfelelő, meggyőző művészi ábrázolást nem kapjuk meg. Mantegna és Filippino Lippi képeinek elkallódása, a budai bronzszobor pusztulása pótolhatatlan veszteség.

Mátyás arcképek a király halála után is gyakran készültek, de ezeknek az ikonográfiai jelentősége már jóval kisebb, nem a királyra jellemzők, hanem arra a Mátyás fogalomra, mely a képek vagy metszetek mestereinek képzeletében a nagy magyar királyról élt. Jelentőségük inkább művelődéstörténeti, Mátyásnak az európai köztudatban, az európai kultúrában megtett hódító útjának mérföldkövei.

A XVI. századi Mátyás arcképek jórésze a Habsburgok megrendelésére készült, akiket Mátyás személye igen érdekelt. Benne elődjüket és veszedelmes ellenfelüket csodálták. A laxenburgi Mátyás arcképet (29. sz.) talán még Miksa császár, Mátyás nagy tisztelője festtette a XVI. század elején, érem után. Az ugyancsak érem után faragott bécsi márványrelief (7. sz.) szintén a Habsburgok régi gyüjteményeihez tartozott. Az új Mátyás érmek (13., 14., 15. sz.) veretése is valószínűleg a Habsburgok érdeklődésével függ össze. Ezek mind német mesterek utánzatai Mátyás régi olasz érmei, illetve a bautzeni szobor után. Többnyire aranyból vagy ezüstből készültek, ami szintén fejedelmi megbízóra vall. Bizonyára a császári éremgyüjtemények arcképsorozatainak kiegészítésére szolgáltak. Később II. Miksa császár (I. Miksa magyar király) már nem elégedett meg az utánzatokkal, hanem hiteles, egykorú arcképek (effigies verae et antiquae) megszerzésére törekedett. Így jutottak birtokába Mátyás és Beatrix márvány domborművei, melyeket tulajdonosuk, Bornemissza Gergely püspök Miksa parancsára küldött fel Bécsbe.

Mátyás és a svájciak egykori szoros baráti szövetségét örökíti meg kedves naív képekben Diebold Schilling krónikája (1513 körül). Az egyik, bájos részletességgel megrajzolt miniaturán Mátyás képzeleti alakja is megjelenik, amint lovaggá üti az előtte térdelő Melchior Russ svájci követet a bécsi Stephansdomban (73. sz.).

A külföldi magánemberek között is akadtak Mátyásnak késői tisztelői. Boroszlóban, Mátyás egykori meghódított városában, Sauer Szaniszló kanonok Mátyás arcképével (2. sz.) díszíttette síremlékét, melyet még életében rendelt meg. Az érem után készült dombormű a síremlék legelőkelőbb helyét, az oromzat csúcsát foglalja el, megelőzve Nagy Sándor és Augusztus

arcképeit, melyek lejjebb, szerényebb helyekre, a párkány két szélére kerültek.

A XVI. században a kiváló személyek arcképeinek gyüjtése, történeti arcképsorozatok összeállítása igen nagy kedveltségnek örvendett, különösen az olasz mecénások körében. Olaszországban ez a törekvés igen régi hagyományokra tekinthetett vissza. Már Giotto az «uomini famosi» arcképeivel díszítette Róbert nápolyi király palotáját. A quattrocentóban pedig gyakran készültek az emberiség nagyjait vagy olasz kiválóságokat ábrázoló arcképsorozatok. Ezek azonban jobbára dekoratív célokat szolgáltak és így ikonográfiai hitelességre nem nagy súlyt fektettek, hiteles és képzeleti arcképek megfértek együtt. Történeti arcképgyüjtést tudományos alapossággal először Paulus Jovius nocerai püspök végzett, aki több éven keresztül (1521—1532) folytatott rendszeres és következetes tevékenységével többszáz arcképből álló sorozatot állított össze az antik és olasz kultúra nagyjairól meg az európai fejedelmekről. Ezek az arcképek a comói tó partján épített szép villájában voltak elhelyezve, amely mint Museum Jovianum csakhamar nagy hírnévre tett szert. Ebben a gyüjteményben Mátyást Andrea Mantegnatól festett szép fiatalkori profilarcképe (25. sz.) képviselte. A Museum Jovianum a további arcképgyüjtésre igen erősen hatott, olasz és külföldi fejedelmek ennek mintájára szervezték meg gyüjteményeiket, sőt azokat legtöbbször a comói múzeum festményei után készült másolatokból állították össze. Ezzel kapcsolatban a Mátyás arckép másolatai is belekerültek a számottevő olasz arcképgyüjteményekbe, így például Cosimo Medici toszkán nagyherceg sorozatába (28. sz.), melyet Cristofano dell'Altissimo festett a comói példányok után. Cosimo Medici gyüjteménye, mely Firenzében a herceg guardarobáját díszítette, ismét más sorozatok kiinduló pontja lett. A Mátyás arcképet is többször másolták, de többnyire csak másod-harmadkézből és így persze az eredeti mintakép egyre jobban eltorzult (22., 23., 24. sz.). Ezeknél a későbbi másolatoknál jóval jelentékenyebb a budai királyi várpalotában őrzött másolat (21. sz.), melyet még a XVI. század első felében valamelyik ismeretlen felsőolasz mester festhetett a comói múzeum nagyhírű Mátyás arcképe nyomán.

32. Miniatura a Brüsszeli Missaleban.

Ausztriában tiroli Ferdinánd főherceg utánozta Jovius gyüjteményét. Az ambrasi kastélyban őrzött arcképsorozata részben másolatokat tartalmaz a comói festmények után. Mátyás arcképe (31. sz.) azonban nem a Mantegnakép, hanem a laxenburgi festmény után készült.

Paulus Jovius, hogy élete legkedvesebb munkájának maradandó emléket állítson és az egész művelt világ előtt ismeretessé tegye, valószínűleg Varro: Imagines vel Hebdomades című művének hatása alatt azt tervezte, hogy közzéteszi a kiváló férfiak életrajzait (Elogia) még pedig a gyüjteményében lévő arcképek metszet-másolataival illusztrálva. Terve csak halála után valósult meg teljesen, midőn Petrus Perna baseli nyomdász kiadta 1575-ben Jovius szövegét Tobias Stimmer svájci festő fametszeteivel illusztrálva. Tobias Stimmer Mátyás metszete (53. sz.) után ismét számtalan másolat és változat készült. A XVI—XVII. századi német (53. a—g., 56., 58., 60. sz.) és holland (57., 59. sz.) történeti kiadványokban Mátyást jobbára a baseli fametszet nyomán ábrázolták.

Az olasz kiadók számára Aliprando Capriolo metszete (55. sz.) rögzítette meg Mátyás vonásait. Ez is a Mantegna képtípushoz tartozik, de nem közvetlenül az eredeti, hanem Cristofano dell'Altissimo másolata után készült. Részleteiben kevésbbé hű, mint Stimmer metszete, de kidolgozása, stílusa fínomabb, előkelőbb, Mátyás arckifejezése is élénkebb, tisztább, meggyőzőbb.

A német, holland és olasz kiadványok egyöntetű Mátyás típusával szemben a francia Thevet gyönyörűen illusztrált művében új, máshol nem ismert arckép (54. sz.) tűnik fel, mely Mátyást magyar ruhában ábrázolja. Mintaképe, mint már fentebb említettük, valamely kiváló XV. századi profilarckép lehetett. Érdekes lenne tudni, hogy vajjon az eredeti mintakép még Mátyás életében, Franciaországba talán ajándékba küldött [18] festmény volt-e vagy Thevet valamilyen magyarországi kép után másoltatta. Az utóbbi lehetőség sem éppen valószínűtlen, mert Thevet egyéb arcképekhez is távoli helyekről gyüjtötte a másolatokat.

Paulus Jovius comói, Cosimo Medici firenzei arcképgyüjteményei, Petrus Perna, Aliprando Capriolo, André Thevet kiadványai mind a későrenaissance hősi kultuszával függnek össze. A gyüjtők szenvedélyét a művészetteoretikusok elméletileg is támogatták. Plinius nyomán már Pomponius Gauricus (1504) azt vallja, hogy a szobrászat célja a kiváló férfiak megörökítése.[19] Lomazzo ugyanezt tartja a festészet legfőbb rendeltetésének[20]: «L'vso del ritrarre dal naturale cioè di far le imagini de gl'huomini simili à loro, si che da chiunque gli vede siano riconosciuti per quei medesimi; credo io che sia tanto antico, che nascesse in vn punto insieme con l'arte istessa de dipingere, laquale da prima non fù ritrouata ad altro che à fare le imagini, cioè i ritratti de' grandi huomini come d'Idoli in terra.» Fejtegetéseiből azt következtethetjük, hogy a kiváló férfiak arcképeit egy-egy nagy emberi erény megtestesítéseinek tekintették.[21] Éppen ezért az arcképek etikai hatását igen nagyra értékelték[22]: «le imagini ouer ritratti cosi di rilieuo come di pittura furono fatte prima per memoria de i Rè, iquali viuendo haue uano bene gouernati i popoli, acciò che morendo lasciassero di se grandissimo desiderio à posteri, suegliati da quelli pitture, ò statoue spesso ripetessero nella memoria i loro fatti illustri & opere gloriose, & s'accendessero ad imitarle.» Ugyanezt vallja André Thevet műve

4. Márványdombormű (Budapest, Királyi Várpalota).

előszavában: «Et à dire la verité les pourtraits & images ont une energie & vertu interieure à nous faire cherir la vertu & detester le mal.» Ezek az elméletek világítják meg legjobban, hogy milyen nagy jelentősége van annak, hogy Mátyás képmása a nagy európai arcképgyüjteményekből sohasem hiányzott, személyét mindig az európai kultúra kiválóságai közé számították.

Magyarországon történeti arcképsorozatot — mint fentebb említettük, — először Vitéz János festetett esztergomi palotájában. Kezdeményezésének bizonyára akadtak utánzói. A XVI. század arcképgyüjtő divatjának hihetőleg hazánkban is voltak követői. Mátyás hívei, csodálói is kegyelettel őrízték uralkodójuk képmását. A legjobb Mátyás arcképek egyike, a budapesti (volt bécsi) dombormű Bornemissza Gergely püspök birtokában volt. Mátyás arcképei nem hiányozhattak a főúri gyüjteményekből, arcképgaleriákból sem. Sajnos, ezekből semmisem maradt meg. A hazai XVI. századi Mátyás arcképeket egyedül Heltai Gáspár Magyar krónikájának primitív, népmeseszerűen bájos és naív fametszete (86. sz.) képviseli, melyet egy ismeretlen kolozsvári metsző rajzolt az Igazságos Mátyásról.

A XVII. századi külföldi Mátyás arcképek nagy része ismét a Mantegnatípus leszármazottja. Idetartozik elsősorban Rubens szép másolata (19. sz.), mely Balthasar Moretus számára készült. Ez is történeti arcképsorozathoz tartozott, amely azonban mindössze csak tíz darabból állott. Annál érdekesebb, hogy a híres tudósok és mecénások e válogatott kis gyüjteményében Mátyás is helyet kapott.

A nagyközönség számára a különböző történeti kiadványok népszerűsítették Mátyás arcképét a baseli fametszet után. A másolatok persze egyre jobban eltávolodtak az eredeti mintaképtől és egyre jobban kifejeződik bennük a barokk kor stílusfelfogása meg a metszők torzító célzata, akik Mátyásban idővel csak a barbár fejedelmet látták. (58., 59., 60. sz.)

A XVII. század elején festette Giovan Battista Ricci V. Pál pápa megbízásából a vatikáni palota egyik termének Mátyás freskóját (66. sz.), mely a budai könyvtár alapítását ábrázolja. Sajnos, ez igen gyenge képzeleti arckép. A freskó inkább művelődéstörténetileg érdekes, mert mintegy azt a nagy tiszteletet jelképezi, melyet Mátyás mecénási tevékenységével magának kivívott az európai köztudatban.

Ebben a században jobban tudjuk követni a magyarság Mátyás-képzetének művészi kialakulását. A magyar kastélyok falaira gyakran festettek magyar történeti személyeket. Így például a fricsi Berthóthy kastély oromzatát (1630) Waxmann Márton magyar történeti személyek naív, szinte népies figuráival díszítette. Ezek között van Mátyás képzeleti arcképe (64. sz.) is. Jóval jelentősebb a nagybittsei Thurzó-kastély udvari folyosójára festett arcképsorozat, melyben bizonyára Mátyás alakja is helyet kapott. (65. sz.) Nem hiányozhatott Mátyás képmása a főurak vagy az erdélyi fejedelmek arcképgyüjteményeiből sem.[23] A természetes fejlődés a képmásgyüjteményektől az arcképkiadványokhoz vezetett. Nádasdy Ferenc grófé az érdem, hogy az

első magyar történeti képmássorozatot kiadta (1664.). Művében, melyet jellemzően Mausoleumnak nevezett el, egyesültek a Vitéz János óta magyar történeti személyek kultuszát űző magyarok törekvései a külföldi arcképkiadványok céljaival. A könyvet díszítő metszetek jórésze valószínűleg a főúri arcképgyüjtemények királytípusainak másolata. Mátyás arcképe (88. sz.) teljesen

69. 68.
Mátyás arcképe a brüsszeli Missale «Utolsó ítélet»-et és «Keresztrefeszítés»-t ábrázoló miniaturáin.

a XVI—XVII. századi magyar főúri arcképek szokott stílusában készült. A Mausoleum-sorozat képei között mindenesetre egyike a legszerencsésebb ábrázolásoknak. A törökverő daliás hős alakja teljesen megfelelt a magyarság Mátyásról alkotott eszményképének. Ez magyarázza az arckép rendkívüli népszerűségét. A XVII. század végén (88. a—f. sz.) és a XVIII. század folyamán, meg a század fordulóján (88. g, h, i, j. sz.) e metszet másolatai tűnnek fel a magyar vonatkozású könyvekben, még a Corpus Juris Hungarici díszes

kiadásában (88. g. sz.) is ezt az arcképet használták fel. Ezt a Mátyás-típust utánozza a budai királyi várpalotában őrzött XVIII. századi festmény is, mely Mátyást magyar ruhában, prémes föveggel ábrázolja. (61. sz.) Valószínű, hogy a XVIII. századi barokk arcképek jórésze szintén a Mausoleum-típust követte. Ezek, sajnos, elpusztultak vagy lappanganak. Csupán egyik érdekes barokk festmény (67. sz.) leírását őrízte meg a Bétsi Kurir feljegyzése.

A XVIII. században a Mausoleum képmása mellett egy sajátságos szakállas Mátyás-típus is elterjedt. Elsőnek Bél Mátyás közölte allegórikus dicsőítő metszetbe foglalva és erősen bizonygatta hitelességét. E típusnak

76.
Szent Pál prédikációja a vatikáni Breviariumban. Középen Mátyás alakja.

legrégibb ismert példánya (63. sz.) a Fugger-gyüjteményből származik, ahonnan Jankovich Miklós, majd később a Történeti Képcsarnok tulajdonába jutott. Ez a kép a XVI. század végén készülhetett, bizonyára valamelyik Fugger megbízásából, aki a nagy uralkodó arcképét bírni óhajtotta. A festőnek hiteles mintakép nem állott rendelkezésére és így képzeleti alakot festett korának divatos hajviseletével és öltözetével. A tájékozatlanabb német körökben ennek a képmásnak csakhamar több másolata készült. Egy ilyet láthatott Bél Mátyás Bécsben. Abban az időben a régebbi hiteles arcképek még nem voltak szélesebb körben ismertek, ezért Bél könnyen hitelt adott a feliratnak. Bél Mátyás könyvének metszete (63. a. sz.) természetesen ismét újabb másolatok kiinduló pontja lett és így ez a képtípus számtalan másolatban az egész országban elterjedt (63. e, g, h, k, m, n, o, p. számok). A XIX. század

első felében a magyar gyüjteményekben, így elsősorban Jankovich Miklósé-ban (63., h, k, számok), továbbá a magyar történeti könyvekben vagy alkalmi kiadványokban (63. d, f, i, j, l, q számok) csaknem kizárólag ez a hamis és kellemetlen arcképtípus fordul elő. Csak a század derekán, talán a függetlenségi küzdelmek hatása alatt tér vissza a Mausoleum hősi, eszményített Mátyás arcképe, melyet újból gyakran utánoznak (88. m, n, o, p. számok). Különösen Marastoni József biedermeyer stílusú, kedves másolata (88. o. sz.) lett igen népszerű.

A XIX. század derekán azonban már lassan ismertekké váltak a hiteles, eredeti Mátyás arcképek. Először Rupp Jakab ismertette 1846-ban az érmeket, melyek nyomán újabb öntvények és utánzatok (11. a—d., 12. b. sz.)

46.

33.

Mátyás-arcképek Corvin-kódexekben.

készültek. Majd később 1854-ben Teleki József gróf a Hunyadiakról szóló munkája negyedik kötetében közzétette a bécsi (most budapesti) dombor-művet (4. a. sz.). Kevéssel utóbb, 1859-ben Wenzel Gusztáv részletesen méltatta a bautzeni szobrot. Ezek a tanulmányok már a tudományos ikonográfiai kutatás megindulását jelzik. A Mátyás arcképek szakszerű felkutatásában, mint a magyar művészettörténet annyi más kérdésében, Henszlmann Imre és Rómer Flóris voltak az úttörők. Henszlmann 1861-ben adta ki tanulmányát Mátyás arcképeiről, mely az első rendszeres munka e tárgyról. Rómer Flóris mozgékony, friss szellemének főként a miniatura-arcképek felkutatásában volt igen nagy része és a hiteles Mátyás arcképek népszerűsítésében (1868—1876.). Csontosi János jórészben az ő eredményeire építve írhatta meg 1888-ban a miniatura arcképekről szóló részletes tanulmányát. E kutatások eredményeképpen Fraknói Vilmos Mátyás életrajzában, mely 1890-ben, Mátyás halálá-

nak négyszázados évfordulójára jelent meg, valamint a Szilágyi Sándor-féle millenáris Magyar Történet IV. kötetében csupa hiteles Mátyás arcképet közölt. A tudományos ikonográfiai kutatásnak megvolt a nagy művészi eredménye is. Fadrusz János már a hiteles arcképek nyomán mintázta kolozsvári Mátyás szobrát (1902.), melyben ritka szerencsés ihlettel és nagy meggyőző erővel öntötte művészi formába a magyarság lelkében élő Mátyás eszményt. Monumentális művéből a királyi fenség ereje és a szellem fénye sugárzik. E nagyszerű alkotás sok tekintetben feledteti azokat a nagy veszteségeket, melyek bennünket a legkiválóbb, egykorú arcképek pusztulásával értek.[24]

JEGYZETEK.

[1] Burckhardt, J.: Beiträge zur Kunstgeschichte von Italien. Basel, 1898. S. 143—424. — Das Porträt in der italienischen Malerei.

[2] Mátyás külsejével az egykorú források alapján először Kaprinai István foglalkozott. (Kaprinai, St.: Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad Regis Hungariae. I. Vindobonae 1767, p. 80—84.), később pedig Henszlmann. (I. Mátyás király egykorú arcképei. Arch. Közl. II. 1861. 117—119.)

[3] Antonii Bonfinii Ascvlani Rerum Hvngaricarvm Decades. Ed. VII. Lipsiae, 1771, p. 669. : «Divo Matthiae statura corporis fuit aliquanto majuscula, plusquam mediocris, forma eximia, generosus aspectus, & multum referens magnanimitatis ; rubens facies, & flava coma, cui venustatem obducta supercilia, vegeti & subnigricantes oculi, & sine menda nasus, ne mediocrem quidem cultum addebant. Obtutus ejus liber ac rectus, leonis more, oculis numquam inter videndum fere conniventibus. Favorem semper obstinato indicavit obtutu ; quem vero limis respexit oculis, infensum sibi esse portendit. Prominentiore collo & mento fuit, & ore aliquanto latiore. Caput hic addecens, quippe quod nec parvum, nec magnum videri poterat, frons vero parum spatians. Consentiebant inter se membra spatiosa : brachio terete, & oblonga manu, latis humeris, & patente pectore fuit. Contra, variusculae huic fuere tibiae, ad equitandum haud quaquam inconcinnae. Proinde formosum erat corpus, cui color albus cum rubore fuerat admixtus : ex qua quidem mixtura mirum quandoque, ut de Alexandro perhibent, fragravit odorem. Quin etiam lineamentis oculorum, & laevitate, illi nimis fuit assimilis, quem semper vitae habuit archetypum. Ingens a juventute celeritas, ac robur pectoris, immensa animi magnitudo, cum ingenti gloriae cupiditate conjuncta : item tantum roboris & virtutis, ut neque animi, neque corporis laboribus defatigari posset. Laboriosum hujus corpus erat, & frigoris, sudoris, & inediae tolerantissimum : nihil facilius militari labore, nihil domestico difficilius otio pertulit.»

[4] Galeoti Martii Narniensis... Commentarius elegans de Matthiae Corvini Hungariae Regis egregie, sapienter, iocose dictis et factis. Caput XXIII. — Schwandtner, J. G.: Scriptores Rerum Hungaricarum veteres ac genuini. Tom. I. Vindobonae, 1746, p. 553. «Cum rex Matthias, virium mediocrium, pulchritudinisque virilis sit, videaturque. Nam capilli non pleni rutilo subcrispo, denso, atque promisso, oculis viuidis et ardentibus, colore genarum rubicundo, longis manuum digitis, quorum minimos non plene extendit ; Martiali potius, quam Venerea pulchritudine decoratur.»

[5] Galeotto (Caput XIV. — op. cit. p. 546.) : «et rex Matthias, sit mediocri statura, mediocribusque viribus . . . Nam cum equitat rex, videtur palmo maior, quam cum ambulat ; si quis ambulantis et equitantis longitudinem perpendat . . . Sed vt omnes

fatentur, in equo rex Matthias aptissime sedet, itaque inhaeret ; vt pares, aut similes, aetas nostra viderit paucos.»

[6] Pol, Nikolaus : Jahrbücher der Stadt Breslau. Hgg. von Joh. Gustav Büsching. Bd. II. Breslau, 1815. S. 77.

[7] Pol op. cit. S. 147.

[8] Várday Aladár 1486. júl. 27-én Pozsonyban kelt levele. (Lukcsics P. : A gr. Zichy-család idősb ágának okmánytára. XII. Budapest, 1931. 321. l.) 1489-ben kezdődő újabb betegségéről Bonfini tudósít (Bonfini Dec. IV. Lib. III. Ed. Lipsiae. 1771, p. 664.). Aurelio Brandolini ebből az alkalomból írta és ajánlotta Mátyásnak «De humanae vitae conditione et tolerenda Corporis aegritudine» című munkáját. (Mayer, E. : Un umanista italiano della corte di Mathia Corvino. Annuario 1937. Róma, 1938, p. 146. — Studi e documenti italo-ungheresi della R. Accademia d'Ungheria di Roma. II.) — V. ö. továbbá Fraknói V. : Hunyadi Mátyás király. Budapest, 1890. 383—385. l.

[9] Bonfini (Dec. IV. Lib. VIII.): «In celebratione Palmarum, cum omnibus oratoribus, legato Apostolico, et cunctis Procerum ordinibus in theatrum temporarium, quod in arcis subdivalibus pridie erexerat, hexaphoro devectus est, comta et pexa coma, hilarique vultu rite sacrificaturus.» (Ed. Lipsiae 1771, p. 665.)

[10] Mátyást rútnak csak Milano bécsújhelyi követe mondotta 1458-ban, de ő is csak hallomásból, nyilván a Hunyadi ellenes párt sugalmazására. «Dicono . . . chel ha una brutta cera de homo». (Fraknói V. : Hunyadi Mátyás király. Budapest, 1890. 67. l.)

[11] Peter Eschenloer's Geschichten der Stadt Breslau. Hgg. von J. G. Kunisch. Bd. II. Breslau, 1828. S. 317.

[12] V. ö. Jacob Burckhardt idézett művét, továbbá Wackernagel, M. : Der Lebensraum des Künstlers in der florentinischen Renaissance. Leipzig. 1938. S. 154—155.

[13] «quamvis et in praesenti vita optem tuam serenissimam faciem videre, quia te adhuc in cunabulis, dum sacrum baptismum Transilvaniae in Civitate Cluswar suscepisti, vidi infantulum.» (Ábel J. : Olaszországi XV. századbeli íróknak Mátyás királyt dicsőítő művei. — Irodalomtörténeti Emlékek. II. Budapest, 1886. 130. l.)

[14] Az olasz triumphus ábrázolásokra vonatkozólag v. ö. Weisbach, W.: Trionfi. Berlin, 1919.

[15] Előzményei a magyar szobrászatban az Árpádházi szent királyok bronzszobrai a váradi székesegyházon (Márton és György kolozsvári szobrászok művei), továbbá Zsigmond király bronzszobra a budai Friss palotán. — Történeti személyeket ábrázoló bronz álló szobrok egyébként igen ritkák még az olasz művészetben is. Álló arcképszobrok ezidőtájt inkább a kőszobrászatban fordulnak elő.

[16] Az ilyenfajta heraldikus-egyházi jellegű királyábrázolás igen ritka, sőt a szobrászatban — tudtommal — egyedülálló. Inkább csak a festészetben, miniaturákon és domborműveken fordulnak elő hasonló kompozíciók. IV. Károlynak jogart és országalmát tartó ülőszobra (prágai hídtorony, XIV. század) a beállítás tekintetében ugyan némileg emlékeztet a Mátyás-szoborra, de hiányzik belőle az egyházi-heraldikus jelleg. A címerdísz viszont túlzott bőségben jelentkezik III. Frigyes bécsújhelyi emlékművén (1453), ahol az álló szobrot nem kevesebb mint 107 címer övezi. (V. ö. Jobst, J. : Die Neustädter Burg und die K. k. Theresianische Militärakademie. Wien—Leipzig. 1908. S. 131—151.) A bautzeni szobor e különféle törekvések szerencsés szintézise és fokozása.

[17] A hiteles képmások arcvonásai — az orr kivételével — megegyeznek, csak a különféle mesterek stílusának megfelelőleg módosulnak. Az orr vonala azonban nem egységes még a hiteles arcképeken sem. A milanói domborművön, a bautzeni emléken és a Thevet-féle típuson kissé ívelt, sasorrszerű, míg az érmeken és a Mantegna-típuson egyenes, de az arányok valamennyin azonosak. Egyedül a budapesti márvány arckép orrvonala mutat eltérést, amennyiben nem domborúan, hanem kissé homorúan ívelt.

[18] Mátyás 1487-ben díszes követséggel számos ajándékot küldött VIII. Károly francia királynak. (Bonfini Dec. IV Lib. VII. Ed. Lipsiae. 1771, p. 653.)

[19] «earum (t. i. statuarum) autem fingendarum rationem hinc plerique natam arbitrantur, uti scilicet eorum quaei praeclaram aliquod facinus peregissent, aut in vita quod utile adinvenissent, memoria perduraret, Caeterique ad eos aemulandos, eiusdem honoris quo maius dari nihil posse videbatur, spe raperentur.» (De sculptura ed H. Brockhaus. Leipzig. 1886. S. 108.) V. ö. Plinius XXXIV. 2. /4/ 9 bis 4 /9/ 15. ; XXXV. 2 /2/ 11. (Brockhaus S. 17.)

[20] Lomazzo, G. P. : Trattato dell'arte della pittura. Milano, 1584. p. 430.

[21] Lomazzo op. cit. p. 433.

[22] Lomazzo op. cit. p. 430—431. V. ö. Pomponius Gauricus fent közölt (19. jegyzet) megjegyzéseit.

[23] Főuraink arcképgyüjtéséről csak néhány elszórt adat maradt. Tollius 1660-ban Zrínyi Miklós gróf csáktornyai gyüjteményében híres férfiakat, hercegeket, királyokat ábrázoló kerek, faragott medaillonokat látott. Bercsényi Miklós ungvári ebédlőpalotáját a magyar királyok és vezérek harminchat arcképe díszítette (1701). V. ö. Entz G. : A magyar műgyüjtés történetének vázlata 1850-ig. Budapest, 1937. 22 , 29. l.

[24] Mátyás modern (XIX—XX. századi) ábrázolásaira vonatkozólag, melyek már nem tartoznak a történeti ikonográfia körébe, v. ö. a következő tanulmányokat: Ferenczi Z. : Mátyás a képzőművészetben. — Mátyás király Emlékkönyv. Budapest, 1902. 277—280. l. (XIX. századi Mátyás-szobrok és festmények, a Mátyás-szobor pályaművei.) gr. Klebelsberg K. : A Hunyadi centennárium előkészítéséről. Századok. 1932. 136—137. lap. (Mátyás-szobrok és festmények) ; Meller S. : Ferenczy István élete és művei. Budapest, 1906. 249—342. l. (Ferenczy István Mátyás-szoborterve) ; Budinis, C. : Gli artisti italiani in Ungheria. Roma, 1936. tav. CLXVIII—CLXX. (Marco Casagrande tervei egy Mátyás-szoborhoz) ; Gyalui F. : Negyedszázéves a kolozsvári Mátyás-szobor. Pásztortűz, 1927. 508. l. (a kolozsvári szobor pályamunkái) ; Joan Cankar : Jernej szolgalegény és az ő igazsága. — Mihaszna Markó és Mátyás király. Ford. és bevezetéssel ellátta Pável Ágoston. Budapest, 1937. 10. l. (megemlíti a Peca planina lejtőjén a szlovénektől emelt Mátyás-szobrot, melyet 1932. aug. 21-én lepleztek le).

*

A képek a következő fényképfelvételek után készültek : Antwerpen, Musée Plantin Moretus (19. sz.) ; Breslau, Provinzialkonservator der Kunstdenkmäler Niederschlesiens (2. sz.) ; budapesti Filmiroda — Petrás István (9, 12, 12a, 21, 61, 62, 12b. sz.) ; Debrecen, Déri Múzeum (88p. sz.) ; Dresden, Sächsisches Landesdenkmalamt (1. sz. össznézet és részletfelvételek) ; Erlangen, Universitätsbibliothek (17. sz.) ; Firenze, Brogi (42. sz.) ; Firenze, Lion. Ciacchi (37. sz.) ; Firenze, Kunsthistorisches Institut (27. sz.) ; Heidelberg, Universitätsbibilothek (47. sz.) ; Modena, Orlandini (39. sz.) ; Newyork, Pierpont Morgan Library (40. sz.) ; Roma, Anderson (6. sz.) ; Roma, Bibl. Apost. Vaticana (76. sz.); Roma, Sansaini (30a. sz.); Venezia, Fiorentini (77. sz.); Wien, Kunsthistorisches Museum (7, 31. sz.) ; Wien, Münzkabinett (11/2, 13, 14. sz.) ; Wien, Nationalbibliothek (43. sz.) ; Wien, Öst. Lichtbildstelle (29, 90, 31g, 88i. sz.) ; Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek (46, 45, 44. sz.) ; Zürich, Schweizerisches Landesmuseum (73. sz.).

ÁLTALÁNOS IRODALOM.

Henszlmann 1861. = Henszlmann I. : I. Mátyás király egykorú arcképei. Arch. Közl. II. 1861. 117—125. l.

Rómer 1868. = R. F. : Corvin Mátyás és Beatrix arcképeik. Budapesti Közlöny, 1868. 25. sz. 291—292. l.

Rómer 1870. = — — (R. Fl.) : Egyveleg. Arch. Ért. R. F. II. 1870. 271—272. l.
(Rómer Fl.) : Honnan ismerem Corvin Mátyást? Arch. Ért. R. F. III. 1870. 82—83. l.
(Rómer Fl.) : Díszlapok a római könyvtárakban őrzött négy Corvin-codexből. Pest, 1871.

Rómer 1876. = Rómer Fl. : Mátyás és Beatrix egykorú arcképei. Vasárnapi Ujság. 1876. 14. sz. 210—211. l.

Csontosi 1888. = Csontosi J. : Mátyás és Beatrix arcképei a Corvin-codexekben. Arch. Ért. 1888. 97—115., 209—220., 310—326. l.

Csontosi 1890. = Csontosi, J. : Bildnisse des Königs Mathias Corvinus und der Königin Beatrix in den Corvin-Codexen. Ungarische Revue. 1890. S. 177—210, 571—588.

Fraknói 1890. = Fraknói V. : Hunyadi Mátyás király. Budapest, 1890.

Szilágyi 1896. = Szilágyi S. (szerk.) : A magyar nemzet története. IV. Budapest, 1896. — Fraknói V. : A Hunyadiak és a Jagellók kora.

Ferenczi 1902. = Ferenczi Z. : Mátyás a képzőművészetben. Mátyás király emlékkönyv. Budapest, 1902. 266—280. l.

Csontosi 1910. = Csontosi J. : Mátyás és Beatrix kiadatlan arcképei egykorú kéziratokban. Arch. Ért. 1910. 204—212. l.

D'Ancona 1914. = D'Ancona, P. : La miniatura fiorentina. Firenze, 1914.

Hevesy 1923. = Hevesy, A. de : La Bibliothèque du roi Mathias Corvin. Paris, 1923.

Balogh 1925. = Balogh J. : Mantegna magyar vonatkozású portréi. Századok, 1925. 243—262. l. ; Századok 1926. 889—890. l.

Bibliotheca Corvina 1927. = Fraknói V.—Fógel J.—Gulyás P.—Hoffmann E. : Bibliotheca Corvina. Mátyás király budai könyvtára. Budapest, 1927. (A zárójelben levő számok az olasz kiadás sorszámait jelzik.)

Balogh 1928. = Balogh J. : Adatok Milano és Magyarország kulturális kapcsolatainak történetéhez. Budapest, 1928. 8—9., 21—27. l.

Singer VIII. 1933. = Singer, H. W. : Allgemeiner Bildniskatalog. Bd. VIII. Leipzig, 1933. S. 203.

AZ ARCKÉPEK JEGYZÉKE.[1]

I. HITELES ARCKÉPEK.[2]

Szobrok és domborművek.

1. BAUTZEN, Ortenburg-vár kaputornyán Mátyás ülőszobra.

Méretei : 23⅓ szász láb magas az egész emlék, 5 szász láb magas a király alakja. Gurlitt szerint az egész emlék mintegy 9 m magas, 4 m széles. Anyaga : homokkő. Kiegészítések : a király jobb alsókarja a jogarral, az angyaloktól tartott korona, a timpanon koronája és egyes részletei. A fülke két szárnyának címerei elkallódtak. 1895-ben restaurálták. Régi állapotáról Grosser (1714) és Hoffmann (1719) kiadványaiban közölt rézkarc, illetve fametszet tájékoztat. Az oromzat címerei : magyar és dalmát, cseh és morva egyesített címerek. A fülke baloldalán levő címerek : Galicia, Hunyadi holló, besztercei (?) oroszlán (Wenzel Gusztáv szerint Luxemburg) ; a jobboldalon : kétlábú sárkány (? nb. a Hoffmann-féle metszeten ebben a címerpajzsban emberalak látható. Wenzel szerint Észak-Szlavónia, mások szerint Stájerország), Bécs, Szilézia, Lausitz címerei. Feliratai : • MATHIAS • REX • (a frizen, a fülke felett), ANNO • MCCCCLXXXVI • SALV (a talapzaton, a fülke alatt).

Történeti adatok :

1568. Christophorus Manlius feljegyzése : «Ceterum visitur adhuc supra portam arcis, Matthiae regis, cui sedenti duo angeli coronam imponunt, effigies armata saxo incisa capillis in humeros promissis, cum nomine ejus et decem insignibus, inque his bove Lusatico, annum salutis MCCCCLXXXVI subscriptum habens : Quam vivam, ut loquuntur, et verissimam esse inde liquet, quod, ut testantur ejus urbis annales, et Peucerum confirmasse comperimus, cum initio minus feliciter videretur expressa, tertium Budam missa fuit et mutata, donec regi quam simillima efficeretur.» (Manlius, Ch. : Commentariorum Rerum Lusaticarum Deigma sive Epitome. 1568. — Kiadva Hoffmann, Chr. G. : Scriptores rerum Lusaticarum. Leipzig—Budissin, 1719. Tom. I. Pars I. p. 394.

1594. Casparus Peucerus feljegyzése : «qui (t. i. Stein György) vivam regis caelatamque arte ad amussim Arcis in erexit vestibulo effigiem.» (Peucerus,

[1] Az arcképek jegyzékét tárgyi csoportokon belül az őrzési helyek abc sorrendjében közöljük. A helyneveket mindig az illető ország nyelve szerint jelöljük meg, hogy esetleges fordításnál a sorszámok változatlanul maradjanak. Az érmek és metszetek időrendben következnek egymás után.

[2] Hiteles arcképeknek azokat tekintjük, melyek Mátyás életében vagy közvetlenül természet után vagy valamely hiteles mintakép (érem, rajz stb.) után készültek, továbbá ezeknek későbbi leszármazottjait, vagyis másolatait és változatait.

12.

12 a.

17.

Mátyás-arcképek érmeken és az erlangeni Corvin-kódex kötésén.

Casparus : Idyllium, Patria. Kb. 1571—81 között írta, 1594-ben jelent meg először. Közölve Hoffmann : Scriptores Rerum Lusaticarum. Tom. I. Pars I. p. 70.)

A szobor Stein György, Mátyás sziléziai és luzáciai helytartója megrendelésére készült, aki — a hagyomány szerint — különös gondot fordított arra, hogy az arckép élethű legyen. Christophorus Manlius 1568-ban régi feljegyzésekre hivatkozva azt állítja, hogy e végből a már befalazott szobrot háromszor is levétette és Budára küldte. A szobrot a várkápolnát magábafoglaló kaputorony keleti homlokzatán helyezték el. Sziléziai mester munkája 1486-ból. Az ábrázolás heraldikus (címerek) és egyházi (koronás angyalok) jellegű, a király alakja pedig teljesen megfelel Mátyás nagy felségpecsétjének.

A fej mintaképül szolgált a 15. számú éremhez.

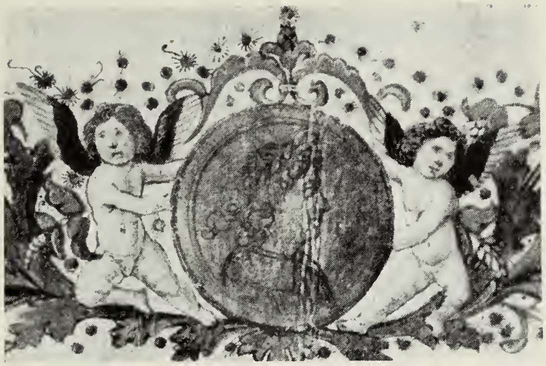
Másolatai :

a) *Rézkarc másolat* 1714-ből ismeretlen metszőtől. 294×170 mm. Felirata: ABBILDUNG DES KÖNIG MATTHIAM VORSTELLENDEN UND AUF DEM fördern Taurme des Schlosses zu Budissin befindl chen von Herrn George von Stein angegebenen Monuments. Közölve Grosser S. : Lausitzische Merkwürdigkeiten. Leipzig-Budissin, 1714. I. S. 153.

b) *Fametszet másolat* 1719-ből ismeretlen metszőtől. 100×65 mm. Közölve Hoffmann, Chr. G. : Scriptores Rerum Lusaticarum. Leipzig-Budissin, 1719. Tom. I. Pars I. p. 394.

Szobormásolatok : Budapest, Epreskert (az Ezredéves Kiállítás számára 1894-ben készült gipszöntvény és több részletöntvény), Budapest, az egykori domonkosrendi templom tornyán (1927-ben faragták az epreskerti öntvény után), Szeged, az alsóvárosi ferencrendi templom déli falán.

Irodalom : Grosser, S. : Lausitzische Merkwürdigkeiten. Leipzig—Budissin, 1714. I. S. 151. («. . . Weil der Land-Voigt das Königliche Bildnüss dreymal herab nehmen, und endlich dem König nach Ofen senden müssen : Dieweil er es nicht setzen lassen wolte, es sey denn, dass es seiner Bildung voellig ähnlich wäre.») ; Hoffmann, Chr. G. : Scriptores rerum Lusaticarum. Leipzig-Budissin, 1719. Tom. I. Pars. I. p. 70, 394. ; Wenzel G. : Mátyás király egykorú szobra Budissinben. Arch. Közl. I. 1859. 229—243. l. (ismerteti Felső-Luzácia meghódítására vonatkozó okmányokat és Bautzen helyzetét Mátyás uralkodása alatt) ; Ipolyi A. : A középkori szobrászat Magyarországon. Pest, 1873. 68. l. ; Fraknói V. : Mátyás király. Vasárnapi Ujság. 1890. 52. sz. 852. l. ; Fraknói 1890. 136. és 252. l. után, 394, 395, 414. l. ; Monumenta Vaticana Hungariae. Ser. I. Vol. VI. Budapest, 1891, p. XLI. ; Szendrei J. : Magyar hadtörténelmi emlékek az ezredéves országos kiállításon. Budapest, 1896. 284—286. l. ; Müntz E. : La propogande de la renaisance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. Vol. 13. p. 116. ; Szilágyi 1896. 320, 323, 581. l. ; Pulszky F. : Magyarország archaeológiája. II. Budapest, 1897. 241. l. ; Magyarország Történeti Emlékei az 1896. évi ezredéves orsz. kiállításon. I. rész. szerk. Czobor B. Budapest—Bécs, 1897—1901. 107, 122—123. l. (Czobor B.: A csúcsíves épületcsoport) 199—200. l. (Szendrei J.: Mátyás korának hadi emlékei). ; Szendrei J. : A hadtörténelem az ezredéves kiállításon. — Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye. (Szerk. Matlekovits S.) IV. Budapest, 1897. 374—376. l. ; Gerecze P. : Szobrászati emlékek Magyarországon. u. o. V. 1898. 472—475. l. ; Nemes M. — Nagy G. : A magyar viselet története Budapest, 1900, XXXVI. l. 39. tábla ; Fraknói V. : Mátyás bautzeni szobra. Vasárnapi Ujság. 1902. 41. sz. 668—669. l. ; Ferenczi 1902. 270. l. ; Divald K. : Budapest művészete a török hódoltság előtt. Budapest. s. a. (1903) 148. l. ; Rauda, F. : Die mittelalterliche Baukunst Bautzens. Görlitz, 1905. S. 10, 17—18, 20. (ugyanattól a mestertől, aki a torony kápolnáját építette) ; Dehio, G. : Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler. Bd. I. Berlin, 1905. S. 38. ; Myskovszky E. : A magyar képzőművészet története. Nagybánya, 1905. 70—71. l., II. kiadás. Bp. 1906. ; Magyarország Műemlékei. Szerk. báró Forster Gy. II. Gerecze P. : A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. Budapest, 1906. 1122. hasáb. ; Beschreibende Darstellung der älteren Bau- und Kunstdenkmäler des Königreichs Sachsen. 33. Heft. Stadt Bautzen. bearb. von C. Gurlitt. Dresden, 1909. S. 185—186.

39.

44.

34.

35.

42.

45.

Mátyás-arcképek Corvin-kódexekben.

(sziléziai mester munkája) ; Kabdebó Gy. : A szobrászat története. Budapest, 1909. 152. l. — Építőmunkavezetők Könyvtára. XIX—XX. ; Riedl Fr. : A magyar irodalom főirányai. Budapest, 1916. 78, 101. l. ; Bibliotheca Corvina 1927. 17. l. ; Pinder, W. : Die deutsche Plastik der Hochrenaissance. Wildpark-Potsdam, 1929. S. 393. (1488-ból! A délkeleti festői heraldikus kompozíciók közé tartozik, a király ábrázolása egyházi jellegű, a redőkezelés festői, Stoss stílusával nagyjából párhuzamos.) ; Gerevich T.— Genthon I. : A magyar történelem képeskönyve. Budapest, 1935. 70. l. ; Hetényi I.— Bevilaqua-Borsody B. : Irányelvek a székesfehérvári királysírleletek agnoszkálhatásához. Történetírás 1938. 63—68. l. ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 51. l.

2. BRESLAU, Kreuzkirche. Sauer Szaniszló († 1535), a boroszlói Szt. Kereszt temploma kanonokjának síremlékén levő dombormű.

Anyaga : fehér márvány. Méretei : 35 cm magas, 57 cm széles (az egész síremlék 340 cm magas, 390 cm széles). Felirata : MATHIAS REX HVNGARIE. A dombormű a síremlék háromszögű koronázó timpanonjának a közepét díszíti, a timpanon két alsó sarkán a pilaszterek felett kiugró párkányon Nagy Sándor és Augustus Caesar domborművű arcképei.

A síremléket Stanislaus Sauer kanonok még életében, 1533-ban rendelte meg,[1] de csak halála (1535) után állították fel. I. D. jelzésű ismeretlen boroszlói mester munkája. A Mátyás arckép a 11. számú érem (Animus regis) után készült.

Irodalom : Ráth K. : Hunyadi Mátyás királyunk mellképe Boroszlóban. Győri történeti és régészeti füzetek. I. 1861. 192. l. (Szalay Ágoston tudósítása alapján felhívja a figyelmet a mellképre) ; Ipolyi A. : A középkori szobrászat Magyarországon. Pest, 1873. 69 l. ; Ortwein, A.—Bischof, M. : Deutsche Renaissance für Schlesien. Leipzig, 1884. Taf. 9. ; Lutsch, H. : Die Kunstdenkmäler der Stadt Breslau. Breslau, 1886. S. 181. ; Fraknói V. : Mátyás király arcképe Boroszlóban Arch. Ért. 1891. 15. l. (Mátyás fiatalkori érme után készült) ; Gerecze P. : Szobrászati emlékek Magyarországon. — Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye. (Szerk. Matlekovits S.). V. Budapest, 1898. 457. l. ; Ferenczi 1902. 276. l. ; Dehio, G. : Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler. Bd. II. Berlin, 1906. S. 62. ; Foerster, R. : Heinrich und Seyfried Rybisch und die Kunst in Schlesien. Jahrbuch des schlesischen Museums für Kunstgewerbe und Altertümer. Breslau. 1907. S. 98—99. — Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. N. F. Bd. IV. (összeveti Heinrich Rybischnek a boroszlói Elisabethkirche-ben levő síremlékével, mely 1534/39-ben készült. Az utóbbin M F szignatúra olvasható, melyet Foerster id. Michel Fidler boroszlói kőfaragóval azonosít. Ennek a mesternek tulajdonítja a Sauer síremléket is, mivel — szerinte — mindenben megegyezik a Rybisch síremlékkel.) Berzeviczy A. : Beatrix királyné. Budapest, 1908. 195. l. ; X—Y : Mátyás király boroszlói arcképe. Arch. Ért. 1909. 91. l. (a bautzeni szoborhoz hasonlítja, a kettő egy mintakép után készült) ; Landsberger, Fr. : Breslau. Leipzig, 1926. S. 112. ; Burgemeister, L. : Die Kunstdenkmäler der Stadt Breslau. Breslau, 1930. S. 193. — Die Kunstdenkmäler der Provinz Niederschlesien. Bd. I. Die Stadt Breslau. I. Teil. (Olasz mintaképek után dolgozó mester, talán a briegi iskolából. A baloldali pilaszteren a medaillonarckép mellett I D betűk, talán a mester jelzése. Michel Fidler szerzősége nem valószínű.)

3. BUDA, kir. várpalota, Mátyás bronz állószobra

Történeti adatok :

1490—95 körül. Bonfini feljegyzése : «Galeatus in medio Matthias constitutus, hasta clypeoque innitens, cogitabundus.» (Rerum Hungaricarum Decades. Dec. IV. Lib. VII. ed. Lipsiae, 1771. p. 647.)

1556—57 körül. Dselalzade Nisandsi pasa († 1567) császári titkár feljegyzése : «Buda városának egyik sarka, egy rendkívül magas, égig érő épület a király palotája. A benne lévő templom, az ő (t. i. a király) imádkozóhelye, zsúfolva volt balvégzetű szobrokkal. A kapuk és falak a legyőzött hitetlenek

[1] Sauer kanonokban a Mátyás iránti tiszteletet — Boroszló hagyományain kívül — Thurzó János boroszlói püspök (1506—1520) is éleszthette.

képeivel voltak tele. Ezek az aranyozott képek, a magyar királyok másai, művészi módon díszítettek.» (Tabakât el-memâlik we daredsât el-mesâlik. Kézirat a bécsi Nationalbibliothek-ban. HO. 41. fol. 106v. — Karabacek, J. von : Zur orientalischen Altertumskunde. Wien, 1913. S. 92. Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Phil.-hist. Klasse. 172. Bd. IV. Abh. Magyar fordítását dr. Fekete Lajos egyetemi tanár úr szívességének köszönöm. — Szabad fordítását l. Thury J. : Török történetírók. II. Budapest, 1896. 169. l.).

1575. Heltai Gáspár feljegyzése : «Azoknac kedig az házaknac ellenébe az vár piatzon három fegyueres kép ál vala fen. Kezebben fegyuerben ál vala Máttyás Király, és paysz és kopia vala kezében, mind ha nagyon gondolkodnéc eomagába.» (Chronica az Magyaroknac dolgairól. Kolozsvár, 1575. fol. 168 .)

Aranyozott bronz állószobor volt, mely Hunyadi János és László szobraival együtt a királyi palota Mátyás szárnyának a második udvarra néző nyugati homlokzatát díszítette. Dselalzade kissé homályos feljegyzéséből ugyan arra is lehetne következtetni, hogy a kápolna homlokzatán állottak. De ez, — tekintve, hogy profán szobrokról van szó, — nem valószínű. A kápolna közvetlenül csatlakozott a Mátyás szárnyhoz, Dselalzade futólagos megjegyzéseiben könnyen összevonhatta a két épület díszét. Leírása azonban felvilágosít a Hunyadi szobrok anyagáról, az «aranyozott képek» nyilván aranyozott bronzszobrokat jelentenek. Ezt az adatát az egyéb magyarországi analógiák is megerősítik (nagyváradi királyszobrok, Zsigmond budai szobra). Bonfini leírása szerint a szobor Mátyást sisakosan ábrázolta, amint kezében dárdát (valószínűleg zászlós kopját) tartva, elgondolkozva pajzsára támaszkodik. Bonfini leírásából ítélve, a nagyváradi álló Szent László szobor (Márton és György kolozsvári szobrászok műve) típusának továbbfejlesztését alkotta. Stílusa rokon lehetett a Mátyáskori vitézi síremlékekével (Zápolya István 1499.), de valószínűleg az udvar olasz művészeinek hatására a renaissance felfogás még erősebb nyomot hagyott rajta. Lehetséges, hogy a Philostratos Corvina 2. lapján levő miniatura (70. sz.), mely Bonfini szoborleírásától csak annyiban tér el, hogy Mátyás nem sisakot, hanem koronát visel, a bronzszobor gyenge visszfényét őrzi. A budai szobor 1490 előtt, még Mátyás életében készült, sőt valószínűleg a bautzeni szobor felállítását (1486) is megelőzőleg, a budai bronzöntőműhelyben. 1526-ban a törökök valószínűleg elhurcolták és megsemmisítették.

Irodalom : Fessler, I. A.: Die Geschichte der Ungern und ihrer Landsassen V. T. Leipzig, 1822. S. 653—54. (Jacobus de Trau művei); — — (Rothkrepf Gábor ?): Magyar szorgalom és mesterségek történeti rajzolatja. Honművész. 1833. 126. l. (Traui Jakab művei) ; Toldy F. : A magyar nemzeti irodalom története. II. Pest, 1851. 15. l. ; Ipolyi A. : A középkori szobrászat Magyarországon. Pest, 1863. 67—68. l. (Traguri Jakob művei) ; Kukuljevic Sakcinski, I. : Leben südslawischer Künstler. Agram, 1868. V. Heft. S. 59. (Jacobus Tragurinusnak tulajdonítja, akit ő Ivan Statilič-csel azonosít.) ; Pasteiner Gy. : A magyar szobrászat. Budapesti Szemle XXXIV. 1883. 182. l. ; Ormós Zs. : Művelődési adatok Mátyás király korszakából. Régészeti és történelmi értesítő. I. Temesvár, 1885. 193. l. ; Csánki D. : I. Mátyás udvara. Budapest, 1884. 171. l. ; Stephanie A. : A budai királyi palota. Hadtört. Közlemények. 1896. 382. l. (az oszlopos második udvarban volt) ; Fabriczy, C. von : Giovanni Dalmata. Neues zum Leben und Werke des Künstlers. Jahrbuch der k. preuss. Kunstsammlungen. 1901. S. 230, 235—236. (valószínűleg márványszobor és Benedetto da Majano műve lehetett) ; Divald K. : A régi Buda és Pest művészete Zsigmond és Mátyás király és a Jagellók korában. A Magyar Mérnök- és Építészegylet Közlönye. 1901. 370. l. (a trapéz-alakú udvaron állottak) ; Divald K. : Budapest művészete a török hódoltság előtt. Budapest, s. a. (1903). 126., 147. l. (az északi homlokzat nyugati része elé emelt terrasz ormán állott. Valószínűleg Benedetto da Majano műve.) ; Kabdebo Gy. : A szobrászat története. Budapest, 1909. 152. l. ;

Karabacek, J. von: Zur orientalischen Altertumskunde. Wien, 1913. S. 92. Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Phil.-hist. Klasse, 172. Bd. IV. Abh. (Dselalzade leírása alapján aranyozott bronzszobroknak tartja, melyek a kapukban és falakon, azaz árkádokban állottak.); Riedl Fr.: A magyar irodalom főirányai. Budapest, 1916. 64. l. (Giovanni Dalmata műve); Lux K.: A budai várpalota Mátyás király korában. Budapest, 1920. 62. l. IV. melléklet (rekonstrukciós rajzán a szobrokat a főkapu oromzatának csúcsaira helyezi); Csánki D.: La corte di Mattia Corvino. Corvina. I. 1921, p. 42.; Balogh J.: Buda és Pest a renaissance korában. Magyar Női Szemle 1935. 153—163. l. (Megállapítja, hogy bronzból készült és a palota főhomlokzatán, fülkében volt elhelyezve. Típusa a régi magyar hagyományokhoz kapcsolódott); Balogh J.: A későgótikus és a renaissancekor művészete. Magy. Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 562. l.; Horváth, E.: Il rinascimento in Ungheria. Roma 1939. p. 78.

4. BUDAPEST, Kir. Várpalota Corvin Mátyás könyvtárterme. Mátyás domborművű arcképe. (O. M. Szépművészeti Múzeum letéte. Lt. sz. 6711.)

Anyaga: fehér márvány, sötétzöld jaspis alapon. Méretei: 55 cm magas, 38·5 cm széles. Felirata: • REX • | MATHIAS HVNGARIAE.

Provenienciájára vonatkozó történeti adatok:

1571. aug. 20. Bécs. Miksa király levele Bornemissza Gergely csanádi püspökhöz, melyben felszólítja, hogy küldje el neki a tulajdonában levő Mátyás és Beatrix arcképeket. Úgy tudja, hogy ezek egykor Bélay Imre, a pataki, ujhelyi és ládi pálos kolostorok generális vicariusának birtokában voltak, nála látta Bornemissza Imre, Krasznahorka kapitánya. Bélay halála után pedig Bornemissza püspöknek adattak át. («...ex alabastro factas Matthiae regis et reginae effigies pulcherrimas habuisse... Quare benigne te adhortamur, ut si prefatae effigies verae sint et antiquae, ut eas nobis huc transportari cures, executurus in hoc benignam voluntatem nostram.») Bécs, Hofkammerarchiv, Ung. Hoffinanz. (Teljes szövegét közölte Thallóczy Lajos: Arch. Ért. 1894. 141. l. Kivonatosan ismertette Takáts Sándor: Arch. Ért. 1901. 287. l. és E. Schaffran: Belvedere. 1932. S. 57.)

1572. febr. 28. Bornemissza Gergely püspök levele Miksa császárhoz, melyben tudatja, hogy Mátyás és Beatrix arcképeit két szolgájával a liptómegyei Hibe (Hibbe) községből útnak indította. A két arckép hitelességét magasztaló sorokkal igyekszik bizonyítani. («...effigiem Serenissimi quondam Matthiae Regis, eiusque conjugis, quae non ficta, non fucis adumbrata sed vera ac genuina faciei positura esse dicitur; ipsis astantibus, sculptoris manu haec utriusque effigies primo delineata, deinde excisa...»). Bécs, Titkos levéltár. (Részben közölte Fraknói Vilmos: Arch. Ért. 1877. 10. l.)

1572. márc. 10. Pozsony. Liszti János veszprémi püspök, kancellár levele Miksa királyhoz, melyben megemlíti, hogy a csanádi püspök felkérte őt, hogy megbízottait, akiktől Mátyás és Beatrix arcképeit küldi, vezesse a színe elé («...ad mandatum Maiestatis Vestrae se misisse dicit imagines Regis Matthiae et Beatricis Reginae»). Bécs, Titkos levéltár. (Részben közölte Fraknói Vilmos: Arch. Ért. 1877. 9. l.)

1572. márc. 14. Miksa király levele Bornemissza Gergely csanádi püspökhöz, melyben megköszöni az ajándékba küldött arcképeket («...Nos tibi de eo munere sane longe gratissime iucundissimeque benigne gratias agimus...»). Bécs, Titkos levéltár. (Részben közölte Fraknói Vilmos: Arch. Ért. 1877. 10. l.).

Tehát a két relief tulajdonosa a XVI. század első felében Bélay Imre, a pataki, ujhelyi és ládi pálos kolostorok vicariusa volt, akihez — Thallóczy feltevése szerint — vagy Fráter György, vagy Corvin János útján juthatott. Bélay halála után Bornemissza Gergely csanádi püspökhöz került, aki Miksa császár felszólítására 1572-ben ajándékban elküldte Bécsbe. 1572-től kezdve

40.

43.

37.

Mátyás-arcképek Corvin-kódexekben.

a bécsi császári gyüjteményekben, illetőleg később a Kunsthistorisches Museumban őriztetett. A legrégebbi, 1747-i leltár is említi. Kiállíttatott Budapesten 1876-ban a gr. Károlyi-palotában, a Műipari és Műtörténelmi Kiállításon. 1933-ban az 1932. nov. 27-i velencei egyezmény értelmében Magyarországnak adatott át. 1933-ban kiállíttatott a Magyar Nemzeti Múzeumban a «Bécsi gyüjteményekből Magyarországnak jutott tárgyak» kiállításán, 1934-ben az O. M. Szépművészeti Múzeumban az 1931—1934. évi Új Szerzemények Kiállításán. 1934-ben beleltároztatott az O. M. Szépművészeti Múzeum Régi szoborgyüjteményébe. (Lt. sz. 6711. Régi szoborgyüjt. szakleltári sz. 388 ; v. ö. a 347/934. sz. aktát.)

Mátyás arcképe nem természet után, hanem a 11. számú (Animus regis) érem után készült. Lombard—milanói mester munkája 1485—1490 tájáról. Stílus tekintetében legközelebb állanak hozzá a paviai Certosa ajtaján (porta della sagrestia vecchia) levő Visconti-Sforza arcképek, melyeket az 1490-es években Alberto Maffiolo da Carrara (Gian Galeazzo Visconti 1490) és Benedetto Briosco (Sforza arcképek 1492—97) faragtak.[1] Valószínűleg a Mátyás-arckép is — párdarabjával együtt — hasonlóképpen szintén építészeti keretbe illesztve, ajtó díszítésére szolgált a budai palotában. Lehetséges, hogy Zsámboki Jánosnak a Bonfini-kiadás Appendixében közölt feljegyzése éppen ezekre a domborművekre vonatkozik («Perque fabricas et triclinia Matthiae commeans [t. i. II. Ulászló budai bevonulása után], conspectoque pro foribus Matthiae ad vivum effícto ore, inquit...» — Antonii Bonfinii Rerum Ung. Decades quattuor cum dimidia. His accessere Joan. Sambuci aliquot appendices. Francofurti. 1581, p. 735. Brevis Appendix de eodem Ladislao et reliquis per Joannem Sambucum Tirnaviensem.)

Másolatai:

a) *Acélmetszet* Tyroler József pesti rézmetszőtől. 140×92 mm. Jelzése: „Tyroler J. metsz." Közölve: gr. Teleki J.: Hunyadiak kora Magyarországon. IV. Pest, 1854.

Gipszmásolat az Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeumban.

Irodalom: Stampart, Fr. von-Prenner, A. von: Prodromus ad theatrum artis pictoriae. Wien, 1735. Tab. 29. (Új kiadás: Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. VII. 1888. II. Theil.); Die k. k. Ambraser-Sammlung beschrieben von Dr. Eduard Freiherrn von Sachsen. Wien, 1855. Bd. II. S. 81. (Saal IV. No. VIII.); gr. Teleki J.: A Hunyadiak kora Magyarországon. IV. Pest, 1854. címkép; Henszlmann 1861. 120. l.; Henszlmann I.—Bubics Zs.: A magyarországi árvízkárosultak javára Budapesten gr. Károlyi Alajos palotájában 1876. évi májusban rendezett műipari és történelmi emlékkiállítás tárgyainak lajstroma. Budapest, 1876. 3. l. 3. sz.; Ipolyi A.: A középkori szobrászat Magyarországon. Pest, 1873. 68. l.; — —: A műtörténelmi kiállításból. Mátyás király és Beatrix királyné. Magyarország és a Nagyvilág. 1876. 21. sz. 328. l.; Rómer 1876. 210—211. l.; Fraknói V.: Mátyás király és Beatrix domborművű arcképének történetéhez. Fővárosi Lapok. 1877. 28. sz. 143—144. l.; Fraknói V.: Mátyás király és Beatrix domborművű arcképének történetéhez. Arch. Ért. XI. 1877. 7. l.; Pasteiner Gy.: A magyar szobrászat. Budapesti Szemle. XXXIV. 1883. 182. l.; Führer durch die k. k. Ambraser-Sammlung. III. Aufl. Wien, 1884. S. 78. (Saal IV. Nr. XIV. — olasz munka Benedetto da Majano modorában); V. Aufl. Wien, 1889. S. 78. (u. a.);

[1] Mayer, A. G.: Oberitalienische Frührenaissance. II. Berlin, 1900. S. 160.; — —: Alberto Maffiolo da Carrara è veramente l'autore del Lavabo nella Certosa di Pavia. Rassegna d'Arte 1902, p. 13.; Thieme, U.—Becker, F.: Allg. Lexikon der bild. Künstler. Bd. V. Leipzig, 1911. S. 23. (Malaguzzi: Briosco); Beltrami, L.: La Certosa di Pavia. III. ed. Milano, 1924. p. 153, 155.

Egyéb hasonló stílusú lombard arcképreliefek: Giangaleazzo és Lodovico Moro arcképei a párisi Dreyfus gyüjteményben (Malaguzzi Valeri, Fr.: La corte di Lodovico il Moro. I. Milano, 1913, p. 36, 52.), Lodovico Sforza medaillonreliefje a bécsi Weinberger gyüjteményben (Venturi, A.: Studi dal vero. Milano, 1927, p. 374.)

77.

36. 70.

Miniatura-festmények Mátyás arcképeivel Corvin-kódexekben.

Pasteiner, Gy. : A művészetek története. Budapest, 1885. 374. l. (firenzei munka, talán Benedetto da Majanotól) ; Hadtörténelmi Közlemények. I. 1888. 333. l. ; Übersicht der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. Wien, 1892. S. 239. Saal XXIV. No. 10. (olasz mester) ; Wien, 1895. S. 243. ; Wien, 1897. S. 244. ; Wien, 1899. S. 254. (olasz mester) ; Thallóczy L. : Mátyás király és Beatrix domborműves arcképeinek történetéhez. Arch. Ért. 1894. 140—143. l. ; Fraknói 1890. 379. l. előtt ; Monumenta Vaticana Hungariae. Ser. I. Vol. VI. Budapest, 1891, címlap ; Neuwirth, J. : Die Kunstblüte Ungarns unter Matthias Corvinus. — Kunstgeschichtliche Charakterbilder aus Österreich-Ungarn. Hgg. von Albert Ilg. Wien, 1893. S. 135. ; Müntz, E. : La propagande de la renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. Vol. 13, p. 115. ; Beöthy Zs. : A magyar irodalom története. I. Budapest, 1896. 85. l. ; Szilágyi 1896. 289. l. előtt ; Pulszky F. : Magyarország archaeológiája. II. Budapest, 1897. 241. l. ; Boeheim V. : A Habsburg-ház műkincsei. — Magyar Műkincsek. (Szerk. Radisics J.). Budapest, 1898. 40—41. l. (Benedetto da Majanóra emlékeztet) ; Gerecze P. : Szobrászati emlékek Magyarországon. — Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye. (Szerk. Matlekovits S.). V. Budapest, 1898. 475. l. ; Horváth C. : A magyar irodalom története. I. Budapest, 1899. 154. l. ; Nemes M. —Nagy G.: A magyar viseletek története. Budapest, 1900. XXXVI. l. 40. tábla. ; Takáts S. : Mátyás és Beatrix bécsi mellképeiről. Arch. Ért. 1901. 287. l. ; Ferenczi 1902. 270—271. l. (olasz munka) ; Ráth Gy. : Az érem. Az Iparművészet Könyve. V. Budapest, 1902. 284. l. (Verrocchio munkája, a 11. számú érem után készült) ; Divald K. : Budapest művészete a török hódoltság előtt. Budapest, s. a. (1903). 147. l. (Traui János műve, 1480 után készült); Myskovszky E. : A magyar képzőművészet története. Nagybánya, 1905. 70. l. II. kiadás. Budapest, 1906. ; Venturi, A. : Notizie da Berlino e da Vienna. L'Arte 1907. p. 312. (Giovanni Dalmata műve) ; Rolfs, W. : Franz Laurana. Berlin, 1907. S. 335. (Giovanni Dalmata) ; Berzeviczy, A. : Art et artistes italiens en Hongrie à l'époque du Mathias Corvin. Revue de Hongrie. 1908. I. 2, p. 36. (Mátyás halála után készült, csak Beatrix arcképe van Dalmatától) ; Berzeviczy A. : Beatrix királyné. Budapest, 1908. 300. l. (olasz mester) ; Berzeviczy A. : A cinquecento festészete, szobrászata és művészi ipara. Budapest, 1909. 85. l. (nem Caradosso műve) ; Kabdebo Gy. : A szobrászat története. Budapest, 1909. 152. l. ; Divald K .: A renaissance Magyarországon. — Beöthy Zs. : A művészetek története. III/I. Budapest, 1912. 408. l. (Dalmata) ; Thieme, U.—Becker, F. : Allg. Lexikon der bild. Künstler. Bd. VIII. Leipzig, 1913. S. 304. Fr. Schottmüller cikke (Dalmata) ; Maclagan, E. : Two italian portrait reliefs in the Victoria and Albert Museum. I. A portrait of Francesco Cinthio. The Burlington Magazine. Vol. XXIV. 1913—14. p. 257. (Dalmata?); Berzeviczy A. : Fabriczy Kornél t. tag emlékezete. Budapest, 1914. 10. l. (Beatrix dombormű Dalmatától, Mátyásé későbbi munka más kéztől) ; Schubring P. : Italienische Plastik des Quatrocento. Wildpark-Potsdam, 1915. S. 263. (Dalmata); II. Auflage. 1924. S. 263. ; Fabriczy K. : Kisebb dolgozatai. Budapest, 1915. 195. l. (A Beatrix mellképet Dalmata művének tartotta) ; Riedl Fr. : A magyar irodalom főirányai. Budapest, 1916. 69. l. (nem Benedetto da Majano műve, érem után készült) ; Siklóssy L. : Műkincseink vándorútja Bécsbe. Budapest, 1919. 113—115. l. ; Übersicht der kunsthist. Sammlungen. Wien, 1921. S. 147. Saal XXIV. No. 7. (felsőolasz munka) ; Wien, 1924. S. 170. (u. a.) ; Gerevich T. : A régi magyar művészet európai helyzete. Minerva, 1923. 118. l. (Giovanni Dalmata) ; Hevesy 1923. p. 8. ; Csányi K. : A renaissance stíluskorszak műemlékei. — Lechner J. : Budapest műemlékei. Budapest, 1924. 13. l. (Dalmata) ; Divald K. : Magyar művészettörténet. Budapest, 1927. 117. l. (Dalmata) ; Divald K. : Magyarország művészeti emlékei. Budapest, 1927. 180. l. (Traui János) ; Balogh 1928. 21—24. l. (lombard-milanói mester, 1485—90 között. A 11. sz. érem után készült); Gerevich T. : L'arte antica ungherese. Roma, 1930, p. 16. (Giovanni Dalmata) ; Péter A. : A magyar művészet története. I. Budapest, 1930. 178. l. (nem lombard munka, XV. századi olasz szobrász műve) ; Hungary offered by the hungarian Rotarians. Budapest, 1931, p. 207. ; Brizio, A. M. : ismertetése Balogh Jolán könyvéről (Balogh 1928). L'Arte 1931, p. 282. ; Schaffran, E. : Die Corvinischen Bildnisreliefs im Wiener Kunsthistorischen Museum. Belvedere, 1932. S. 57—60. (Nem azonosak a Bornemissza Gergely reliefjeivel, mert azok alabastromból voltak. Lombard munka) ; Schaffran, E. : Mattia Corvino Re dell'Ungheria ed i suoi rapporti col Rinascimento italiano. Rivista d'arte. XIV. 1932, p. 456, 462. (lombard művész) ; E. Schaffran cikkének ismertetése. Zeitschrift für Kunstgeschichte. 1933. S. 54. ; Balogh J. ; Schaffran cikkeinek bírálata. L'Arte 1934, p. 179—180. ; Banfi, F. : Giovanni da Trau detto il Dalmata. Archivio Storico per la Dalmazia. Anno VIII. Vol. 15. Roma, 1933, p. 223. (Dalmata) ; A bécsi gyüjteményekből Magyarországnak jutott tárgyak kiállítása a Magyar Nemzeti Múzeumban. Budapest, 1933. 52. l. 104. sz. ; Petrovics E. : A Bécsből hazakerült műkincsek kiállítása a Nemzeti

Múzeumban. I. Képzőművészeti alkotások. Magyar Művészet IX. 1933. 263. l. (nem Dalmata művei); Hekler, A.: Budapest als Kunststadt. Küssnacht am Rigi, 1933. S. 39. (felsőolasz mester) ; Genthon I.—Nyilas Kolb J. : Budapesti képeskönyv. Budapest, s. a. (1933). 47, 150. l. (firenzei művész Budán készült műve, 1476—90 közötti időből); Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum. Új szerzemények (1931—1934). Budapest, 1934. 7. l. 6. sz. (lombardiai szobrász az 1480-as évek II. feléből) ; Elek A. : A Szépművészeti Múzeum új szerzeményei. Magyar Művészet X. 1934. 163. l. (érem után készült) ; Petrovics Elek Emlékkönyv. Budapest, 1934. 231. l. (Lombardiai művész, XV. sz. vége) ; Hekler A. : A magyar művészet története. Budapest, s. a. (1934). 110, 112. l. (észak-olasz mester) ; Az Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum Évkönyvei. VII. 1931—34. Budapest, 1935. 188. l. (lombardiai szobrász, 1485—90-ből) ; Magyarország és Lengyelország. (Szerk. Huszár K.) Budapest—Warszawa, 1936. 15. l. (firenzei mester 1480 körül) ; Budinis, C. : Gli artisti italiani in Ungheria. Roma, 1936, p. 47—48 (lombard munka) ; Hekler, A. : Ungarische Kunstgeschichte. Berlin, 1937. S. 87. (északolasz munka); Valentiner, W. R.: Catalogue of an exhibition of italian gothic and early renaissance sculptures. Detroit, 1938. No. 99. szövegében (Giovanni Dalmata) ; Visages de la Hongrie. Paris. 1938, p. 256.; Wackernagel, M.: Der Lebensraum des Künstlers in der florentinischen Renaissance. Leipzig, 1938. S. 103. ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 61. l. (Varju E. : felsőolasz mester Budán faragta.) ; Horváth E. : Il rinascimento in Ungheria. Roma, 1939, p. 83. (felsőolasz mester).

5. ? FIRENZE, SS. Annunziata. Mátyás fogadalmi szobra.

Gino Masi megjegyzése szerint a SS. Annunziata viaszból és gipszből készült fogadalmi arcképszobrai között állott a magyar királyé, melyet 1498-ban restauráltak. Tekintve, hogy ugyanitt állott Hunyadi János fogadalmi lovasszobra is, valószínű, hogy ez a magyar király Mátyás volt.

Irodalom : Masi, G. : La ceroplastica in Firenze nei secoli XV—XVI. e la famiglia Benintendi. Rivista d'Arte IX. 1916—18. p. 132—133. (Orsino Benintendi műve lehetett. 1498-ban restaurálták) ; Balogh J. : Újabb adatok Firenze és Magyarország kulturális kapcsolatainak történetéhez. Arch. Ért. XLIII. 1929. 277. l. 3. jegyz.

6. MILANO, Castello Sforzesco. Lt. sz. 1224. Mátyás domborművű arcképe.

Anyaga : márvány. Méretei : 50 ×27·5 cm. Provenienciájáról nincs adat. A múzeum igazgatóságának feltevése szerint lehetséges, hogy Bossi festő gyüjteményéből (XIX. sz. eleje) származik.

Felsőolasz munka 1465 tájáról. Valószínűleg Mátyásnak Ippolita Sforza milanói hercegnővel tervezett házassága alkalmával készült.

Irodalom : Berzeviczy, A. : Art et artistes italiens en Hongrie à l'époque de Mathias Corvin. Revue de Hongrie. 1908. I. 2. p. 36. ; Berzeviczy A. : Beatrix királyné. Budapest, 1908. 123, 300. l. ; Guida d'Italia del Touring Club Italiano : Piemonte, Lombardia, Canton Ticino. Vol. II. Milano, 1925, p. 68. ; Balogh 1928. 8—9. l. ; Schaffran, E. : Die Corvinischen Bildnisreliefs im Wiener Kunsthist. Museum. Belvedere 1932. S. 59. (a test hibás kiegészítés) ; Schaffran, E. : Mattia Corvino re dell'Ungheria ed i suoi rapporti col rinascimento italiano. Rivista d'Arte. XIV. 1932, p. 462. (lombard munka) ; Gerevich T.—Genthon I. : A magyar történelem képeskönyve. Budapest, 1935. 69. l. ; Budinis, C. : Gli artisti italiani in Ungheria. Roma, 1936, p. 48. ; Valentiner, W. R. : Catalogue of an exhibition of italian gothic and early renaissance sculptures. Detroit, 1938. No. 99. szövegében (Giovanni Dalmata).

7. WIEN, Kunsthistorisches Museum. Mátyás domborművű arcképe.

Anyaga : márvány. Méretei : 44 ×33·5 cm.

Olasz munka a XV. sz. végéről, a XVI. század elejéről. Másolat a 11. sz. (Animus regis) érem után.

Irodalom : Stampart, Fr. von—Prenner, A. von : Prodromus ad theatrum artis pictoriae. Wien, 1735. Tab. 28. (új kiadás : Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des Allerh. Kaiserhauses. VII. 1888. II. Theil.) ; Übersicht der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. Wien, 1892. S. 239. Saal XXIV. Nr. 5. (olasz, XVI. századi, az

ambrasi [4.számú] relief szabad utánzata) ; 1895. S. 243 ; 1897. S. 244. ; 1899. S. 244. stb. ; Müntz, E. : La propagande de la renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. Vol. 13, p. 116. ; Ferenczi 1902. 270. l. (XVI. századi szabad utánzata a 4. sz. domborműnek) ; Divald K. : Budapest művészete a török hódoltság előtt. Budapest, (1903) 147 l. ; Übersicht der kunsthist. Sammlungen Wien, 1921. S. 147. (Saal XXIV. N. 5.) ; 1924. S. 170. (olasz munka, XV. sz. vége) ; Planiscig, L.—Kris, E. : Katalog der Sammlungen für Plastik und Kunstgewerbe. Wien, 1935. S. 55. No. 19. (olasz 1480 körül).

8. WIENERNEUSTADT, St. Georgskirche (Burgkirche). Mátyás gipsz lovasszobra.

Történeti adatok :

1769. jún. 7. Kircheninventarium über die in der k. k. Theresianische militairacademie-kirchen zu Wiennerisch Neustadt befindliche kirchenparamenta und andere zugehörungen : «1. statua zu pferd, Mathiam Corvinium darstellend.» (Wien, Kriegsarchiv, Neustädter Akten. — Jobst S. 347.)

Jobst szerint Mátyás Bécsújhely elfoglalása (1487) után maga állíttatta fel a vártemplomban életnagyságú gipsz lovasszobrát, melyet a bevonuláskor használt öltözet és felszerelés díszített. A szobor a templom galériájának délnyugati sarkában erős talapzaton szabadon állott, csak egy vasrúd erősítette a falhoz. Itt volt még 1769-ben is. Később, a XVIII. század végén, Franz Josef Graf Kinsky, a katonai Akadémia akkori parancsnoka (1779—1805) a vár délnyugati sarkánál, az egykori tóval szemben elásatta, a felszerelést pedig a városi múzeumba tétette, ahol ma is megvannak. Ez a felszerelés [1] (föveg, nyakfodor, nyereg) azonban — mint Genthon megjegyezte — későbbi. Valószínűleg az öltözetet, mely a hosszú idő alatt megromlott, időközben kicserélték. Egyébként nincs okunk a szobor hitelességében kételkedni. Mátyásnak a bécsújhelyi vártemplomban szobrot valóban csak bevonulásakor állíthattak. Ez a szokás különben is megfelelt a kor ízlésének. Tudjuk, hogy a firenzei SS. Annunziata-ban több gipsz lovasszobor állott fogadalmi ajándékképpen, közöttük Filippo Scolarié és Hunyadi Jánosé. Feltételezhető, hogy a gipsz lovasszobrot Mátyás valamelyik olasz (firenzei) szobrásza önthette, mert ez a technika akkor jobbára még csak Itáliában volt otthonos.[2]

Irodalom : Jobst, J. : Die Neustädter Burg und die k. k. Theresianische Militärakademie. Wien—Leipzig, 1908. S. 10, 65, 123, 176, 347. ; Genthon I. : Magyar művészek Ausztriában. Budapest, 1927. 32. l. ; Balogh J. : Újabb adatok Firenze és Magyarország kulturális kapcsolatainak történetéhez. Arch. Ért. XLIII. 1929. 277. l.

[1] A darabok közölve : L-r. : Mátyás király fennmaradt holmija a bécsújhelyi régiségtárban. Vasárnapi Ujság. 1859. 3., 4., 5. sz. 28., 40., 54. l. ; A. V. : Hunyadi Mátyás király hadi emlékei. Hadimúzeumi Lapok. 1926. 1—2. sz. 13. l.

[2] Vasari szerint Verrocchio találta fel a gipszöntést és tanította meg Orsino Benintendit a művészies fogadalmi szobrok készítésére. (Vasari, G. : Le vite dei più eccellenti pittori, scultori ed architettori. Ed. G. Milanesi. Tom. III. Firenze, 1878, p. 372—374.) A természet utáni gipszleöntést ugyan már a késő giottesque kor ismerte. Életnagyságú gipszszobrokat azonban csak a quattrocentoban készítettek. (V. ö. Schlosser, J. : Geschichte der Porträtbildnerei in Wachs. Jahrbuch der Kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. 1910. S. 217—218.)

1. Mátyás király bautzeni szobra.

Pecsétek, érmek,[1] *kötések.*

9. MÁTYÁS NAGY KETTŐS PECSÉTJE.

Előlapon díszes gótikus fülkében trónszéken Mátyás, koronával a fején, kezében jogar és országalma. A fiatornyokkal díszített fülke felső nyílásaiban Szent István, Szent László és Szent Imre alakjai, kétoldalt címerpajzsokat tartó angyalok. A címerpajzsokban: kettős kereszt, szlavóniai menyét, besztercei oroszlán, magyar vágások, bosnyák korona, dalmát leopárdfejek. A király lábánál a hollós családi címer. Hátlapon: középen három angyal tartja a magyar címert, körülötte ugyanazok a címerek, mint az előlapon.

Méretei: 117×118 mm. Előlap felirata (gótikus betűk): Sigillum+maiestatis + matthie + dei + gracia · hungarie + dalmacie + croacie + rame + servie+gallicie+lodomerie+chomanie+bulgarieq+regis+. Hátlap felirata: S+secundū+mathie + dei+gracia + regis+ hungarie+et + aliorum+regnorum+in+altero+pari+Sigillo+expressatorum+et+...

Helyi ötvös munkája, mely Mátyás uralkodásának elején készült. A pecsét kompozíciója régebbi típusok (Zsigmond második kettős pecsétje, Albert nagy pecsétje) későgótikus stílusú továbbfejlesztése. Ismeretlen mestere megtartotta a királyalak hagyományos beállítását, a gótikus architekturát és a címerdíszt. Az architekturát és címereket azonban szervesebben kapcsolta össze, a festői, illuzionisztikus mélységkeltést kerülte, inkább az építészeti keretet hangsúlyozta, amely csaknem egységes homloksíkot biztosít a kompoziciónak. E tulajdonságok választják el a német felségpecsétektől (Albert és III. Frigyes pecsétei). Szentpétery Imre szerint Mátyás 1464 óta használta. Az itt közölt példány az Orsz. Levéltárban őrzött 1464-i oklevélen függ. (Modl 15,222.) A királyi pecsétekről szóló 1471. évi decretum 8. articulusa is megemlíti. (Corpus Juris Hungarici — Magyar Törvénytár. Milleniumi emlékkiadás. I. Budapest, 1899. 362. l.)

Irodalom: Pray, G.: Syntagma historicum de sigillis regum et reginarum Hungariae pluribusque aliis. Budae, 1805. tav. XV. 1.; Czobor B.: Magyarország világi és egyházi hatóságai kiadott pecséteinek jegyzéke Pest, 1873. 30. l. 6. sz.; Csánki D.: A Magy. Kir. Orsz. Levéltár Diplomatikai Osztályában őrzött pecsétek mutatója. Budapest, 1889. 21. l. X. tábla. 42. sz.; Fraknói 1890. 85. l.; Szilágyi 1896. 191. l.; Magyarország Történeti Emlékei az 1896. évi ezredéves országos kiállításon. I. rész (szerk. Czobor B.) Budapest—Bécs, 1897—1901. 103. l.; Áldásy A.: A pecsétek. — Az Iparművészet Könyve. (szerk. Ráth Gy.) I. Budapest, 1902. 332. l.; Ferenczi 1902. 269. l.; Szentpétery I.: Magyar oklevéltan. Budapest, 1930. 200. l.; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 61. l.

10. MÁTYÁS ARANYPECSÉTJE.

Előlapon Mátyás ülő alakja, fején korona, kezében jogar és országalma, lábánál kettős keresztes címerpajzs. Hátlapon a koronás magyar címer a vágásokkal.

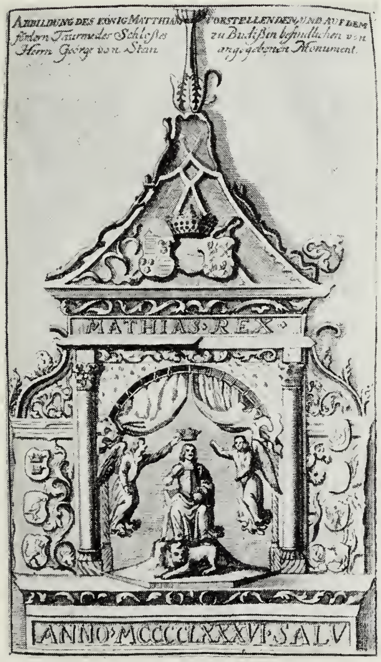
Mérete: 39 mm. Anyaga: tömör arany, súlya 55 gr. Előlap felirata: DOMINVS•DEVS•ADIVTOR•MEVS. Hátlap felirata: MATHIE•D•G•REGIS•HVNGARIE•ETC.•

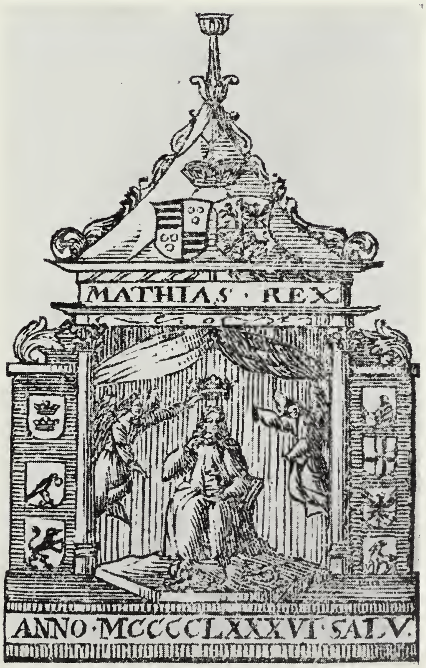
Példányai: 1. Sopron, városi levéltár. Dl. 1938. (1464. ápr. 12.); 2. Esztergom, érseki levéltár (1456); 3. Pozsony, káptalani, utóbb városi levéltár (1467).

[1] A pecsétekből, illetve az érmekből a következő példányokat közöljük: 9. 1464-es példány. Orsz. Levéltár. Dl. 15222.; 10. soproni példány; 11. bécsi ezüstpéldány és az egykori Dreyfus-gyüjtemény bronzpéldánya; 12. M. Történeti Múzeum Éremtárának példánya (kiállítva 2156. sz.); 13. bécsi példány; 14. bécsi példány; M.
15. Történeti Múzeum Éremtárának példánya.

I.
A bautzeni szobor részlete.

1a. 1b.
A bautzeni szobor régi metszetmásolatai.

Helyi magyar ötvös munkája, melyben gótikus és renaissance elemek vegyülnek. A király fejének mintázása a szokásos, gótikus királytípust követi, gótikus a hátlap magyar címerének koronája is, de már a felirat betűi renaissance típusúak. Az új kornak szelleme érezhető az alak realisztikus mintázásában és elhelyezésében is, noha a pecsétvéső a kezek gesztusában még ragaszkodott a hagyományos típushoz (v. ö. Imre király aranypecsétjével és Nagy Lajos második nagy pecsétjével). Új és merész, de szerencsés ötlet a kettős keresztes címerpajzs elhelyezése a király lábai előtt. Általában kompozíciója tömör és nagyvonalú, szinte éremszerű. Stílussajátságai, — a gótikus és renaissance elemek vegyülése, — továbbá redőkezelése, mely egyes magyar sírkövekére emlékeztet, helyi magyar mester kezére vallanak. 1464 előtt készült, mivel soproni példánya 1464-ből való oklevélen szerepel. A királyi pecsétekről szóló 1471. évi decretum 8. articulusa is megemlíti. (Corpus Juris Hungarici — Magyar Törvénytár. Milleniumi emlékkiadás. I. Budapest, 1899. 362. l.)

Irodalom : Schwartner, M. : Introductio in Artem Diplomaticam praecipue Hungaricam. Pesthini, 1790. p. 135., Tab. 1. fig. 5. (soproni példány) ; Schwartner, M. : Introductio in Rem Diplomaticam aevi intermedii, praecipue Hungaricam. Budae, 1802. p. 161—162., Tab. IV. fig. 5. ; Perger J. : Bé Vezetés a' Diplomatikába. Pest, 1821. II. rész. 80. l. ; Knauz N. : Aranybulla. M. Tört. Tár. X. Pest, 1861. 216. l. (esztergomi példány) ; Czobor B. : Magyarország világi és egyházi hatóságai kiadott pecséteinek jegyzéke. Pest, 1873. 30. l., 2. sz. ; Ortvay T. : Pozsony város története. III. Pozsony, 1894. 61. l. ; Fraknói 1890. 76, 413. l. (pozsonyi káptalani lt. példánya ;) Ezredéves Orsz. Kiállítás. A Történelmi főcsoport hivatalos katalógusa. Budapest, 1896. I. füzet, 1176. sz. (soproni példány) ; Szilágyi 1896. 209. l. (soproni városi lt. példánya) ; Ferenczi 1902. 269. l. ; v. Házi J. : Sopron sz. kir. város története. I. rész. 5. köt. Sopron, 1926. 111. l. ; Faust, O. : Bratislava. Umelecké a historické pamiatky — Művészeti és történelmi emlékek. Bratislava, 1930. p. 118. ; Szentpétery I. : Magyar oklevéltan. Budapest, 1930. 193. l. ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 67. l.

11. MÁTYÁS ÉRME. (Armand II. p. 81. No. 7. ; III. p. 187. No. 9.) Előlapon Mátyás jobb profilban, fején tölgykoszorú. Hátlapon babérkoszorúban felirat.

Mérete : 86 mm. Előlap felirata : MATHIAS REX HVNGARIAE. Hátlap felirata : ANIMVS | REGIS • REG | NA NOBILI | TAT • ET | OBSCVRAT.

Az eredeti példányok elkallódtak, csak két későbbi változatban ismeretes :

1. Gyöngysoros széllel, vékony, keskeny betűtípussal.

Példányai : Bologna, Museo Civico ; Budapest, Történeti Arcképcsarnok. Lt. sz. 393. (Bronz, revers nélkül, 85 mm. — Az Orsz. Magy. Szépm. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 256, 409. l. ;) Paris, G. Dreyfus gyüjt. (revers nélkül) ; Paris, E. Piot gyüjt. ; Dr. Belli gyüjteménye, melyet 1905. okt. 4-én árvereztek el Frankfurt am Mainban ; Velence, Ca'd'oro.

2. Lapos széllel, széles, lapos betűkkel.

Példányai : Wien, Kunsthistorisches Museum, Sammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen (ezüst, kétoldalas) ; Budapest Történelmi Képcsarnok. Ltsz. 1128. (Ezüst, kétoldalas, 81 mm. Késői öntvény. — Az Orsz. Magy. Szépm. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 299. l.) ; M. Történeti Múzeum Éremtára (ón, kétoldalas, 79 mm. Késői öntvény.)

Utánzatai :

XVI. századi utánzata a 13. számú érem.

a) *XIX. századi utánzata:* M. Történeti Múzeum Éremtára. Bronz, egylapú, 86 mm (kettős széllel). Közölve : Czobor B.—Szalay J. : Magyarország tört. emlékei. II. Budapest, 1902—1903. 492. l. 508. szám.

b) *XIX. századi utánzata:* egykori Ernst-Múzeum. Egylapú, gyöngysoros széllel és lapos betűkkel, tehát a két típust keveri. (M. kir. Postatakarékpénztár aukciója az Ernst-Múzeumban. Árverési Közlöny. XX. évf. 1. sz. 1939. jan. 745. sz.)

c) *XIX. századi utánzata:* Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 1127. (Ezüst, vésett hátlappal, 42 mm. — Az Orsz. Magy. Szépm. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 299. l.) ; M. Történeti Múzeum Éremtára (ólom, vésett hátlappal, 42 mm).

d) *XIX. századi utánzata:* M. Történeti Múzeum Éremtára (ezüst, kétoldalas, hátlapon domború felirat, füllel és karikával, 40 mm).

Az eredeti, ma ismeretlen érem, mely után a fenti két későbbi változat készült, XV. századi ismeretlen olasz éremvéső munkája, mely még 1485 előtt, talán Mátyás második házassága alkalmával (1476) készült, valószínűleg Magyarországon, természet után. Hill ugyan XVI. századinak tartja, sőt azt állítja, hogy a boroszlói Sauer-síremlék domborműve (2. sz.) után mintázták A dolog azonban éppen megfordítva van. Az 1485-ös brüsszeli miniatura, melyet Attavante nyilván az érem után festett, a mellett tanúskodik, hogy még Mátyás életében készült. De természetesen nem a ma ismeretes példányok, — melyek mind későiek, részben valószínűleg XVI. századiak, részben még későbbi utánöntések, — hanem ezeknek prototípusa, mely mintaképül szolgált számos Mátyás-arcképhez. A hátlap régies motívumaiból, az írás szabálytalan elhelyezéséből következik, hogy a prototípus is kétoldalas volt.

Mintakép gyanánt szolgált a 32., 4., 7., 29., 13. és 2. számú Mátyás-arcképekhez (v. ö. a II. tipológiai táblázatot).

Irodalom : Heraeus, C. G. : Bildnisse der regierenden Fürsten und berühmten Männer vom XIV. bis zum XVIII. Jahrh. Wien, 1828. Taf. XXIX. 2. ; Rupp J. : Numi Hungariae hactenus cogniti. II. Budae, 1846. Tab. XX. No. 545. (példányai : Bécs, császári gyüjt. ; Bécs, Esterházy János illetve fia, László gróf gyüjt. ; Bécs, Somogyi János gyüjt. ; Bécs, Leopold Stur gyüjt.) ; Weszerle J. : Hátrahagyott érmészeti táblái. Pest, 1873. Tab. B. X. 1. ; Piot, E. : Les médailles, les médaillons et les plaqettes de la renaissance. Gazette des Beaux Arts. 1878. Vol. XVIII, p. 1054. (ismeretlen olasz mester műve a XV. század végéről, közölve Eugène Piot példánya) ; L'art ancien à l'exposition de 1878. Paris, 1879. p. 401. ; Armand, A. : Les medailleurs italiens. II. Paris, 1883, p. 81. No. 7. ; III. Paris, 1887, p. 187. No. a. (anonym olasz éremvéső, XV. század) ; Müntz, E. : La renaissance en Italie et en France. Paris, 1885, p. 443 ; Müntz, E. : La propagande de la Renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1894. Vol. 12, p. 353 ; Fraknói 1890. 250. l. ; Szádeczky L. : Mátyás király. Vasárnapi Ujság. 1890. ápr. 6. 217. l. ; Szilágyi 1896. 180. l. ; Pulszky F. : Magyarország archaeológiája. II. Budapest, 1897. 234., 241. l. ; Matlekovits S. (szerk.) : Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896-ik évi ezredéves kiállítás eredménye. V. köt. Bp. 1898. 394. l. ; Ferenczi 1902. 267. l. (1460-ban készült) ; Ráth Gy. : Az érem. — Az Iparművészet Könyve. I. Budapest, 1902. 284—285. l. (összetartozik a 4. számú domborművel és valószínűleg mind a kettő Verrocchio műve) ; Phillips, Cl. : Two paintings by Filippino Lippi. The Art Journal 1906, p. 8. (Dr. Belli gyüjt. példányát közli) ; Migeon, G. : La collection de M. Gustave Dreyfus. Médailles et Plaquettes. Les Arts. 1908. No. 80, p. 13. No. XII. ; Balogh 1928. 24. l. (mintaképül szolgált a 4. számú domborműhöz és a brüsszeli miniaturához (32. sz.)) ; Hill, G. F. : A Corpus of Italian Medals of the Renaissance. London, 1930. No. 1281. (XVI. század közepéről, valószínűleg a boroszlói Sauer síremlék domborműve [2. sz.] után). ; Balogh J. : Buda és Pest a renaissance korában. Magyar Női Szemle. 1935. 153. l.

12. MÁTYÁS ÉRME. (Armand II. p. 82. No. 9.)

Előlapon Mátyás jobb profilban, fején babérkoszorú, hátlapon csatajelenet.

Mérete : 51 mm. Előlap felirata : MATHIAS REX HVNGARIAE BOHEMIAE DALMAT. Hátlap felirata : MARTI FAVT | ORI

Példányai: Bath, H. W. Green gyüjt. (aukciója Frankfurt a/M., Hessnél 1904); Berlin, Kaiser Friedrich Museum, James Simon gyüjt. No. 160.; Bologna, Museo Civico; Budapest, M. Történeti Múzeum Éremtára: bronz, 52 mm (kiállítva 2156. sz.); Firenze, Museo Nazionale; London, British Museum. Department of coins and medals (III. György király gyüjteményéből); London, H. Oppenheimer gyüjt. (a prágai Lanna gyüjteményből — Sammlung des Freiherrn Adalbert von Lanna. Prag. III. T. Medaillen und Münzen. Rudolph Lepke's Kunstauktionshaus. Berlin, 1911. Kat. 1614. S. 8. Nr. 81.); Milano, Castello Sforzesco, Medagliere Municipale; Milano, Brera; Paris, Bibliothèque Nationale, Cabinet des Médailles; Paris, Gustave Dreyfus-gyüjt.; Wien, Kunsthist. Museum, Sammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen.

Későbbi utánöntések: M. Történeti Múzeum Éremtára: ezüst 48 mm; u. o. ezüst 49 mm; u. o. ezüst 50 mm (XIX. századi); u. o. ólom 40 mm (XIX. századi); Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 976. bronz, 51 mm (O. M. Szépm. Múzeum állagai. IV. rész Budapest, 1915. 273, 410. l.); u. o. Lt. sz. nélkül bronz, 49 mm (mindkettő XIX. századi); egykori Ernst-Múzeum, két bronzpéldány, az egyik aranyozott, mindkettő XIX. századi. (A m. kir. Postatakarékpénztár aukciója az Ernst-Múzeumban. Árverési Közlöny. XX. évf. 1. sz. 1939. jan. 752. sz.)

Változatai és utánzatai:

a) *XVI. századi hibrid változata:* Budapest, M. Történeti Múzeum Éremtára, bronz, 48 mm, összekapcsolva Aragoniai Izabella érmének hátlapjával. A hátlap felirata: CASTITATI • VIRTVTIQ • INVICTAE

XVI. századi változata a 14. számú érem.

b) *XIX. századi utánzata:* M. Történeti Múzeum Éremtára, bronz, 53 mm (Mátyás ruházatát ingre és galléros köpenyre változtatták); u. o. sárga bronz, 21 mm (az előbbi kicsinyített másolata).

XV. századi felsőolasz éremvéső munkája, mely legkésőbb 1487 előtt készült. Az antikutánzó felfogás (köpeny, felirat), az oroszlánsörényszerű hajviselet hatásos mintázása rokon a milanói S. Satiro sekrestyéjének fejeivel (Agostino dei Fonduti 1485) és a paviai Certosa homlokzatának antikutánzó medaillondomborműveivel. (G. A. Amadeo 1491—1499 körül.) A betűk, a gyöngysoros szél és a hátlap zsúfolt kompozíciója Francesco és Lodovico Sforza érmeire emlékeztetnek, melyeket egyidőben Caradossonak tulajdonítottak. Az ismeretlen éremvéső ebből a felsőolasz-lombard művészi körből származhatott. Megjegyzendő, hogy egyike a legelső antikutánzó érmeknek, melyek fejedelmi személyt ábrázolnak. Csak Merész Károly burgundi herceg érme előzi meg.

Mintaképül szolgált a 17., 42., 34., 35., 45., 44., 39., 43., 40., 37., 14., 50. és 52. számú Mátyás-arcképekhez (v. ö. a III. tipológiai táblázatot).

Irodalom: Heraeus, C. G.: Bildnisse der regierenden Fürsten und berühmten Männer vom XIV. bis zum XVIII. Jahrh. Wien, 1828. Taf. XXIX. Nr. 1.; Trésor de Numismatique et de Glyptique. Médailles allemandes Paris, 1841. Pl. XL. 1. p. 75. (Magyarországon készült olasz munka); Verzeichniss der Münz und Medaillen-Sammlung des . . . Leopold Welzl von Wellenheim. II. Bd. II. Abt. Wien, 1845. S. 17. Nr. 437. (Bronze aus späterer Zeit), Nr. 438. (Silber, unter dem Brustbild die Jahreszahl 1469.); Rupp, J.: Numi Hungariae hactenus cogniti. II. Budae, 1846. Tab. XX. No. 548., (felirata a római császárérmeket utánozza, melyeken ilyen feliratok vannak: Marti Ultori, — Victori, — Propugnatori. Példányai: ezüstből Bécs, Welzl gyüjt; bronzból Bécs, császári gyüjt., Paris, Mus., Bécs, Somogyi János gyüjt., Bécs, Leopold Stur gyüjt.); Henszlmann 1861. 119—120. l. (olasz munka); Friedrich I.: Befolyások I. Mátyás érmeire. Századok, 1868. 267—268. l. (Kiemeli az antik hatást az ábrázolásban és a

1. A bautzeni szobor részlete.

feliratban) ; Weszerle J. : Hátrahagyott érmészeti táblái. Pest, 1873. Tab. B. X. 3. ; Armand, A. : Les médailleurs italiens. II. Paris, 1883, p. 82. (anonym olasz éremvéső, XV. század) ; Hampel J.: Beatrix királyné emlékérme. Arch. Ért. 1886. 227. l. 1. jegyz. ; Monumenta Vaticana Hungariae. Ser. I. Vol. VI. Budapest, 1891, p. II. ; Müntz, E. : La propagande de la renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts 1895. Vol. XIII. p. 118. ; Fraknói 1890. 395. l. ; Szilágyi 1896. 297. l. ; Ferenczi 1902. 267. l. ; Ráth Gy. : Az érem. — Az Iparművészet Könyve. I. Budapest, 1902. 286. l. (a XVI. század első felében készülhetett, az erlangeni kötés medaillonja után) ; Bode, W. : Zur neuesten Forschung auf dem Gebiete der italienischen Medaillenkunde. Zeitschrift für bildende Kunst. 1904. S. 41. (Bertoldo műve) ; Phillips, Cl. : Two paintings by Filippino Lippi. The Art Journal. 1906, p. 8. (Bode előbbi feltevését nem tartja teljesen meggyőzőnek) ; Gohl Ödön jelentése a római III. nemzetközi régészeti kongresszusról. Jelentés a M. Nemzeti Múzeum 1912. évi állapotáról. Budapest, 1913. 179. l. ; Habich, G. : Die Medaillen der ital. Renaissance. Stuttgart—Berlin, s. a. (1922). S. 65. (a hátlap Bertoldo műve, az előlap a bécsi [most budapesti] relief [4. sz.] után van másolva) ; Gerevich T. : A régi magyar művészet európai helyzete. Minerva, 1923. 118. l. (Cristoforo Romano műve) ; Bode, W. von : Bertoldo und Lorenzo dei Medici. Freiburg in Breisgau, 1925. S. 33—35. (Bertoldo műve, 1480 körül) ; Balogh 1928. 25. l. (Nem Bertoldo műve, felsőolasz munka. Felsorolja azokat a Mátyás arcképeket, melyek ez érem után készültek) ; Hill, G. F. : A Corpus of Italian Medals of the Renaissance. London, 1930. No. 920. (A hátlap kompozíciója csak felületesen emlékeztet Bertoldo műveire, azoknál rajzban sokkal jobb. Az előlap pedig teljesen elüt Bertoldo érmeitől. Az arckép előfordul az erlangeni Corvina kötésén [17. sz.], a bécsi [illetve most már budapesti] Philostratos címlapján [34. sz.] és a párisi Ptolomeus címlapján [?]. Ezek a példák azt bizonyítják, hogy az érem mintaképe Mátyás-kori, de a felirat későbbi jellegű, a hátlap kompozíciója pedig XVI. századra vall) ; Valentiner, W. R. : Leonardo as Verrocchio's Coworker. The Art Bulletin. XII. 1930, p. 68. (Bertoldo műve) ; Balogh J. : Buda és Pest a renaissance korában. Magyar Női Szemle. 1935. 154. l. ; Budinis, C. : Gli artisti italiani in Ungheria. Róma, 1936. p. 59. (Hill nyomán Bertoldónak tulajdonítja) ; Huszár, L. : Una medaglia della Regina Beatrice. Corvina. Vol. XXV—XXVIII. 1933—34. Budapest, 1935, p. 42. (Bertoldo műve, a hibrid példány Cristoforo Romanoval kapcsolatos) ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 65. l.

13. MÁTYÁS ÉRME. (Armand III. p. 186. No. B.)

Előlapon Mátyás jobb profilban, fején tölgykoszorú. Hátlapja nincs.

Mérete : 61 mm. Előlap felirata : MATHIAS•REX•HVNGARIAE•

Példányai : Wien, Kunsthistorisches Museum, Sammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen.

A 11 számú érem utánzata a XVI. század 1. feléből. Német munka.

Irodalom : Armand, A. : Les médailleurs italiens. III. Paris, 1887, p. 186. (anonym olasz éremvéső) ; Ráth Gy. : Az érem. — Az Iparművészet Könyve. I. Budapest, 1902. 286. l. (az «Animus regis» feliratú érem utánzata).

14. MÁTYÁS ÉRME. (Armand III. p. 186. No. D.)

Előlapon Mátyás jobb profilban, fején babérkoszorú. Hátlapon csatajelenet.

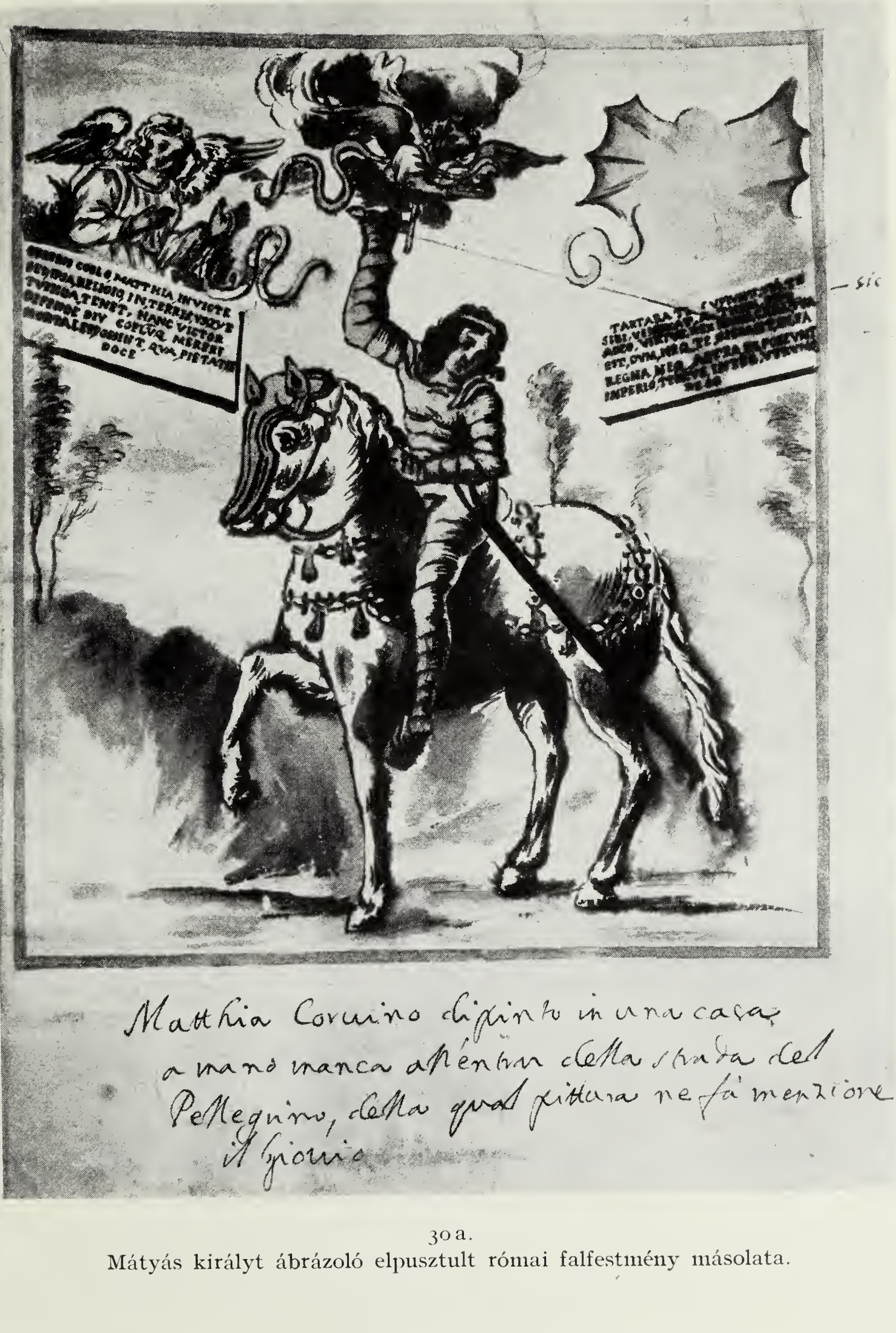
Mérete : 28·5 mm. Előlap felirata : MATHIAS • REX • HVNGARI : BOHEM : DALM

Példányai[1] : Debrecen, Déri-Múzeum (arany) ; Wien, Kunsthistorisches Museum, Münzkabinett (arany).

Későbbi (XIX. századi?) utánöntése : M. Történeti Múzeum Éremtára, ezüst, 28 mm.

A 12. számú érem utánzata a XVI. század 1. feléből. Valószínűleg német munka.

[1] Valószínűleg ennek az éremnek két arany példánya lehetett Nádasdy Ferenc gróf gyüjteményében. (V. ö. az 1670 szept. 30-án kelt leltár [Verzaichnuss, was sich in dem jenigen eysenen Trüchel des Herrn Nadast befunden] feljegyzését : «I. Mátyás király két aranyas koronázási érme.» — (Takáts S. : Magyar műkincsek pusztulása a Wesselényi-féle összeesküvés idejében. Arch. Ért. 1900. 149. l.)

30 a.

Mátyás királyt ábrázoló elpusztult római falfestmény másolata.

Irodalom : Kaprinai, S. : Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad. I. Vindobonae 1767, p. 7. (rézkarc illusztráció) 82. (Példányai : Bécs, császári gyüjt. ; Gr.Festetich Pál gyüjt.); II.Vindobonae, 1771. p. 1. (Rézkarc illusztráció módosításokkal) ; Indices Viennenses (Privilegirte Anzeigen etc.). Tom. V. 1775. p. 297. (W. jelzésű cikk, melynek szerzőjét Schoenvisner Carolus Wagner-ral azonosítja) ; Schoenvisner, St. : Notitia Hungaricae rei numariae. Budae, 1801. p. 229. (példányai : Keszthely, Festetics gyüjt., Bécs, császári gyüjt.) ; Heraeus, C. G. : Bildnisse der regierenden Fürsten und berühmten Männer vom XIV. bis zum XVIII. Jahrh. Wien, 1828. Taf.XXIX. 4. ; Trésor numismatique et de Glyptique. Médailles allemandes. Paris, 1841, p. 75. (ugyanattól a mestertől való, mint a MARTI FAVTORI feliratos érem) ; Rupp J. : Numi Hungariae hactenus cogniti. II. Budae, 1846. Tab. XX. No. 544. (példányai : Bécs, császári gyüjt. Keszthely, Gr. Festetics György gyüjt.) ; Weszerle, J. : Hátrahagyott érmészeti táblái. Pest, 1873. tab. B. X. 2. ; Armand, A. : Les médailleurs italiens. III. Paris, 1887, p. 186. (anonym olasz éremvéső) ; Szilágyi 1896. 281. l. ; Ferenczi 267. l. ; Ráth Gy. : Az érem. — Az Iparművészet Könyve. I. Budapest, 1902. 286. l. (utánzat a Marti fautori feliratos érem után) ; Balogh 1928. 25. l. ; Ecsedi I. : Vezető Debrecen sz. kir. város Déri Múzeumában. Debrecen, 1930. 214. l. ; Habich, G. : Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrh. I. Teil. II. Bd. I. Hälfte. München, 1932. S. 307. No. 2163. Taf. CCXXIV/10. (Tobias Wolffnak tulajdonítja, aki a XVI. század 2. felében Drezdában működött).

15. MÁTYÁS ÉRME. (Armand III. p. 186. No. C.)
Előlapján Mátyás homloknézetben. Hátlapon feliratos tábla.
Mérete : 34 mm. Előlap felirata : MATTH • HVN : COR • PANNONIAR • BOH • Q • REX ; a mellkép alatt : AETA 43. Hátlap felirata :

CAESARE MA
GNA MIHI VICTO :
THRACVMQ : TY
RANNIS : MAIOR
APOLLINEA GLO
RIA PARTA TV
BA EST ANNO
MCCCCLXXXVI

Példányai : Budapest, M. Történeti Múzeum Éremtára (arany példány, mely ezelőtt a bécsi múzeumé volt) ; Dresden, Staatliches Münzkabinett ; Wien, Kunsthist. Museum. Münzkabinett (ezüst).

Későbbi utánöntése : M. Történeti Múzeum Éremtára, bronz, 35 mm.

Német éremvéső munkája a XVI. század 2. feléből. Mátyás arcképe a bautzeni szobor (1. sz.) után készült.

Irodalom : Van Mieris : Histori der nederlandsche Vorsten. La Hage, 1723. I., p. 181. ; Schoenvisner, St. : Notitia Hungaricae Rei Numariae. Budae, 1801. p. 230. (az évszám 1485. Példányai : ezüstből gr. Esterházy János gyüjt.) ; Heraeus, C. G. : Bildnisse der regierenden Fürsten und berühmten Männer vom XIV. bis zum XVIII. Jahrh. Wien, 1828. Taf. XXIX. 3. ; Rupp, J. : Numi Hungariae hactenus cogniti. II. Budae, 1846. Tab. XX. No. 551. (Példányai ezüstből : Bécs, császári gyüjt., Bécs, Esterházy János, illetve fia, László gróf gyüjt. Bronzból : Bécs, Leopold Stur gyüjt.); Weszerle, J. : Hátrahagyott érmészeti táblái. Pest, 1873. Tab. B. X. 4. ; Armand, A. : Les médailleurs italiens. III. Paris, 1887. p. 186. (anonym olasz éremvéső) ; Müntz, E. : La propagande de la Renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. Vol. 13. p. 118. ; Szilágyi 1896. 275. l. ; Ferenczi 1902. 267. l. ; Ráth Gy. : Az érem. — Az Iparművészet Könyve. I. Budapest, 1902. 285—286. l. (szolgai másolat a bautzeni szobor után. Német munka a XVI. század első feléből) ; Habich, G. : Die deutschen Medailleure des XVI. Jahrhunderts. Halle a. d. Saale, 1916. S. 164. (Meister S. B. műve) ; Dworschak, Fr. : Bemerkungen und Nachträge zum Meister des Heidegger und zum Monogrammisten S. B. (Severin Brachmann). — Archiv für Medaillen-und Plakettenkunde. IV. 1923—24. S. 75. (Severin Brachmann osztrák éremvéső munkája az 1570-es évekből) ; Bécsi gyüjteményekből Magyarországnak jutott tárgyak kiállítása a Magyar Nemzeti Múzeumban. Budapest, 1933. 42. sz. ; Habich, G. : Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhunderts. I. Teil. II. Bd. II. Hälfte. München, 1934. S. 417. No. 3279.

Taf. CCCIX/9. (Monogrammist S. B., azaz Severin Brachmann műve c. 1565—72.) ; Budinis, C. : Gli artisti italiani in Ungheria. Roma, 1936. p. 59. (olasz munka 1486-ból).

16. MÁTYÁS ÉRME. (Armand II. p. 81. No. 8.)

Leírása Armand szerint : «buste à gauche de Mathias, la tête couverte d'un bonnet à plumes.»

Mérete : 34×26 mm. Előlap felirata : MATTHIAS • DG • REX • HVNGARIE. Hátlapja nincs.

Példányai : Paris, az egykori A. Heiss-gyüjtemény.[1]

Irodalom : Armand, A. : Les médailleurs italiens. II. Paris, 1883. p. 81. No. 8. (anonym olasz éremvéső) ; Müntz, E. : La propagande de la renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. Vol. 13. p. 118. ; Hill, G. F. : A Corpus of Italian Medals of the Renaissance. London, 1930. No. 1129. (Egyedül Armand leírásából ismeretes. A genitivus E betűje [AE helyett] korai keletkezés mellett szól, a Matthias kettős TT-je meg inkább későbbi időre utal. A XVI. században volt gyakori az ovális forma is.)

17. ERLANGEN, Universitätsbibliothek. Cod. lat. 231. Biblia.

Vörös bőrkötésének mindkét tábláján Mátyás domború medaillonarcképe.

Mérete : 41 mm. Színezése : aranyozott mellkép, fekete betűk. Felirata : MATHIAS REX

A kötés lombard mester munkája 1487—1490 tájáról. Festett aranymetszése azt bizonyítja, hogy Budán készült. (V. ö. Hoffmann E. : Régi magyar bibliofilek. Budapest, 1929. 100. l. 76. sz.) Mátyás arcképe a 12. sz. érem (Marti fautori) után készült.

Irodalom : Rómer 1870 272. l. ; Rómer 1876. 210. l. ; Csontosi 1888. 220. l. (Animus regis feliratú érem [11. sz.] után) ; Csontosi 1890. S. 209—210. ; Szilágyi 1896. 541. l. ; Ferenczi 1902. 272. l. ; Siklóssy L. : Az exlibris Magyarországon. A Gyüjtő. 1913. 6. l. ; Hevesy 1923. No. 31. ; Bibliotheca Corvina 1927. 76. sz. (No. 35.) ; Balogh 1928. 24—26. l. (a kötés Budán dolgozó lombard művész munkája, a Mátyás arckép másolat a Marti fautori feliratos érem után) ; Katalog der Handschriften der Universitätsbibliothek Erlangen. Bd. VI. Kyriss, E. : Die Einbände. Erlangen, 1936. S. 37—39. ; Magyar könyvkötések rajzai az Orsz. Széchenyi Könyvtárban Végh Gyulától. Budapest, 1936. 10. l. (olasz hatás alatt készült kötés). — A M. Nemzeti Múzeum Orsz. Széchenyi Könyvtárának címjegyzékei XI. ; Hunyadi J. : A magyar könyvkötés művészete a mohácsi vészig. Budapest, 1937. 43. l. XIV. tábla.

18. VOLTERRA, Bibliotheca Guarnacci. Cod. lat. 5518. IV. 49. 3. 7. Joannis Francisci Marliani Mediolanensis epithalamium in nuptiis Blancae Mariae Sfortiae et Joannis Corvini.

A barna bőrkötés mindkét táblájának közepén, ahol ma tallérnagyságú bőrdarabok hiányoznak, — Csontosi feltevése szerint — Mátyás arcképe lehetett.

Irodalom : Csontosi 1910. 211. l. (Mátyás arcképe díszíthette a bőrkötést) ; Hoffmann E. ismertetése Hevesy könyvéről. Magyar Könyvszemle 1924. 139. l. («a táblák közepén valószínűleg domborművű arcképekkel volt ellátva»).

Festmények.[2]

19. ANTWERPEN, Musée Plantin-Moretus.

Olajfestmény. Méretei : 63×49 cm. Színezése : sötét háttér, barna haj, vörös ruha, hermelin szegélyű barna prémes köpeny.

[1] A párizsi Bibliothèque Nationale Cabinet des Médailles osztálya kérdezősködésemre azt válaszolta, hogy ennek az éremnek jelenlegi hollétéről nem tudnak.

[2] A lajstromba nem vehettem fel a montefalcoi freskókat, melyek Gerevich Tibor megállapítása szerint Mátyást ábrázolják, mivel eddig még nincsenek közzétéve. (V. ö. Gerevich T. : Tájékoztató a montefalcói Korvin Mátyás freskókról. Előadás az Orsz. Magyar Régészeti Társulatban. 1922. ápr. 24-én. — Az Orsz. Magyar Régészeti Társulat Évkönyve. I. évf. 1920—22. Budapest, 1923. 208. l.)

Történeti adatok :

1616. jul. 1. a Moretus-család számadáskönyveinek bejegyzése : «Monsieur Pietro Paolo Rubenio doibt avoir... Pour payntures pour mon frère Baltasar : C. Plantinus, J. Moretus, J. Lipsius, Plato, Seneca, Leo decimus, Laurentius Medicus, Picus Mirandola, Alphonsus rex, Mathias Corvinus......fl. 144.» (Musée Plantin Moretus. Grand livre 1610—18, fol. 178. — Rooses, M. : L'oeuvre de P. P. Rubens. IV. Anvers, 1890, p. 120.)

Rubens munkája, mely 1612—16 között készült Balthasar I. Moretus arcképgyüjteménye részére. Műhelykép, a mester csak az arcot retusálta. Másolat a Mantegna-kép (25. sz.) után, és pedig vagy közvetlenül az eredeti, vagy pedig valamilyen másolat nyomán. Lehetséges, hogy Ippolita Gonzaga mantovai arcképgyüjteményében, melyet 1553-ban Bernardino Campi festett a Museum Jovianum darabjai után,[1] volt egy kópia és ezt használhatta fel Rubens, aki 1600—1608 között Mantovában tartózkodott.

Másolatai : Zipernovszky Ferencnétől (1913-ban Budapesten Morelli Károly és Todoreszku Gyula tulajdonában).

Irodalom : Rooses, M. : L'oeuvre de P. P. Rubens. IV. Anvers, 1890. p. 150. No. 921. (Jovius metszet után) ; Rooses, M. : Catalogue du Musée Plantin Moretus. IV. éd. Anvers, 1893. p. 34. Salle III. No. 22. ; Michel, E. : Rubens. Paris, 1900. p. 181—182. (tanítvány munkája a Jovius metszet után) ; Ferenczi 1902. 275. l. (Jovius metszet után) ; Gulyás P. : Az anversi Plantin-Moretus Museum. Magyar Könyvszemle 1913. 9. l. ; Balogh 1925 252—254. l. (Mantegna képtipus nyomán készült).

20. BUDA, királyi várpalota, Filippino Lippi festménye.

Történeti adatok :

1488. szept. 21. Firenze. Filippino Lippi végrendelete, melyben felhatalmazza Francesco di Filippo del Pugliese-t, hogy a Mátyás számára festett képeket átadja és az érettük járó pénzt átvegye («...pro pretio et mercede duarum tabularum immaginum Virginis Marie et aliorum Sanctorum per eum pictarum ad instantiam mandatarii Illustrissimi domini regis Ungarie et ad tradendum dictas tabulas et pretium recipiendum...»). Közölve Milanesi, G. : Nuovi documenti per la storia dell'arte toscana. Firenze, 1901, p. 150 ; Scharf, A. : Filippino Lippi. Wien, 1935. S. 90.

1568. Giorgio Vasari feljegyzése művészéletrajzainak második kiadásában (Nb. az 1550-i első kiadás Lippi-életrajzában csak a két képet említi, de Mátyás arcképét nem) : «...lavorò in Firenze per quel re due tavole molto belle, che gli furono mandate ; in una delle quali ritrasse quel re, secondo che gli mostrarono le medaglie.» (Vasari, G. : Le vite de' più eccelenti pittori, scultori ed architettori. Ed. G. Milanesi. III. Firenze, 1878, p. 467.)

Giorgio Vasari feljegyzése szerint Filippino Lippi egyik képén, melyet Mátyásnak küldött, lefestette a királyt is érmek után. Ez a festmény valószínűleg Madonnakép lehetett, melyen Mátyás alakja térdelő donátorként szerepelt. A kép 1488 előtt készülhetett, mert Filippino Lippi 1488. szept. 21-én kelt végrendeletében két képet említ, melyekért neki pénz jár a magyar király megbízottjától. Lippi festménye valószínűleg 1526-ban pusztult el.

Irodalom (csak a Mátyás arcképével foglalkozó tanulmányok) : Fiorillo, I. D. : Über einige italiänische Gelehrte und Künstler, die Matthias Corvinus beschäftigte. Göttingen, 1812. S. 24. ; Csánki D. : I. Mátyás udvara. Budapest, 1884. 68. l. ; Müntz, E. : La propagande de la Renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. Vol. 13. p. 118. ; Pulszky F. : Magyarország archaeológiája. II. Budapest,

[1] V. ö. Müntz, E. : Le Musée de portraits de Paul Jove. Paris, 1900. p. 22. ; Thieme-Becker : Künstlerlexikon. V. Leipzig, 1911. S. 468.

81.

82.

49.

49 a.

Mátyás királyt ábrázoló metszetek a XV. századból.

1897. 241, 270. l. ; Éber L. : Mátyás király és Filippino Lippi. Arch. Ért. 1898. 394. l. ; Fabriczy, C. v.: Giovanni Dalmata. Jahrbuch der preuss. Kunstsammlungen. 1901. S. 235. ; Ferenczi 1902. 274. l. ; Riedl Fr. : A magyar irodalom főirányai. Budapest, 1916. 67. l. ; Péter A. : A magyar művészet története. I. Budapest, 1930. 174. l. ; Scharf A. : Filippino Lippi. Wien, 1935. S. 6. ; Neilson, K. B. : Filippino Lippi. Cambridge—Massachusetts, 1938. p. 75—76. ; Horváth, E. : Il rinascimento in Ungheria. Roma. 1939. p. 93.

21. BUDAPEST, Kir. Várpalota, Corvin Mátyás-könyvtárterem.

Olajfestmény, vászon. Méretei : 48×38 cm. Színezése : sötétbarna háttér, világosbarna haj, fehér virágok, barnás arcszín, barna szemek, zöldes-barna ruha, fehér prém. Felirata : REX • • VNG • Provenienciája : olasz magántulajdonból[1] vásárolta Lord Rothermere, aki 1930-ban vitéz nagybányai Horthy Miklósnak, Magyarország Főméltóságú Kormányzójának ajándékozta tízéves kormányzói jubileumára.

Felsőolasz munka a XVI. század 1. negyedéből. Másolat Mantegna arcképe után (25. sz.), de valószínűleg nem közvetlenül a comói eredetiről készült.

Irodalom : Budapesti Hirlap. 1930. márc. 5. számában : «Rothermere lord ajándéka a kormányzónak». (Boltraffio műve) ; Pesti Hirlap, 1930. márc. 5. számában : «Rothermere lord egy világhírű Mátyás király festményt küldött a kormányzónak jubileumára» (Boltraffio) ; Pesti Hirlap, 1930. márc. 7. számában : «Mátyás király. Beszámoló a lord ajándékáról. (Boltraffio) ; Siklóssy L. : A Mátyás kép problémája. Pásztortűz 1931. 540. l. (Boltraffio festette Milanóban Mátyás rendelésére, Bianca Maria Sforza és Corvin János eljegyzése alkalmával) ; Hungary offered by the hungarian Rotarians. Budapest, 1931. p. 82. ; Berzeviczy, A. : Beatrice d'Aragona. Milano, 1931. (Boltraffio) ; Banfi, Florio ismertetése Berzeviczy könyvéről. Századok, 1932. 225. l. (Mantegna után) ; Schaffran, E. : Die Corvinischen Bildnisreliefs im Wiener Kunsthist. Museum. Belvedere. 1932. S. 50. (nem Boltraffio) ; Balogh J. bírálata Schaffran cikkéről. L'Arte 1934. p. 180. (másolat Mantegna képe után).

22. BUDAPEST, Magyar Tudományos Akadémia. (Kiállítva az olvasóteremben.)

Olajfestmény, fa. Méretei : 23·5×16 cm. Színezése : barna háttér, gesztenyebarna haj, vörösesbarna arcbőr, barna szem, szürke prém barna foltokkal, piros ruha. Felirata a hátlapon : «F 150 Mattia re d'Ungheria (XVI—XVII. századi írás). Horváth Mihály ajándéka. Szereztetett Firenzében 1862-ben.»

Olasz munka a XVI. századból. A Mantegna-típushoz tartozik. Kicsinyített szabad másolat ama példány után, melyet Rubens is felhasznált.

Irodalom : Divald K. : A M. T. Akadémia palotája és gyüjteményei. Bp., 1917. 101. l. (másolat miniatura után) ; Balogh 1926. 890. l. (másolat a Mantegna típus után).

23. BUDAPEST, egykor Ernst-Múzeum.

Olajfestmény, vászon. Méretei : 63×47 cm. Színezése : sötét háttér, barna haj, barna arcbőr, piros ruha, rózsásvörös köpeny, melyet fekete foltokkal tarkított barnásfehér prém szegélyez. Felirata :
MAT • CORVINVS • HVNGARIE • REX | AN • M • CD • XC

Olasz festmény a XVI. század végéről. A Mantegna-típushoz tartozik, az Uffizi-képnek (28. sz.) távoli leszármazottja.

Irodalom : Vasárnapi Ujság 1906. 95. l. ; Tóth-Szabó P. : Szathmári György prímás. Budapest. 1906. 28. l. ; Az Ernst-Múzeum leíró lajstroma. I. Külföldi mesterek magyar vonatkozású művei. Budapest, 1919. 15. l. 10. sz. (olasz mester, XVII. század) ; Balogh

[1] Talán azonos azzal a Mátyás arcképpel, mely 1872-ben Giuseppe Arconati milanói gyüjteményében volt. (Mantz, P. : Exposition rétrospective de Milan. Gazette des Beaux Arts. 1872. Vol. VI. p. 544.)

47.
Mátyás király arcképe a Thuróczi-krónika német fordításában.

1925. 256. l. (Mantegna-típushoz tartozik, az Uffizi kép késői változata) ; Ernst Lajos magyar történeti gyüjteménye. Budapest, 1932. 34. l. 49. sz. — A Magyar Nemzeti Múzeum Kiállításai. VII. ; M. Kir. Postatakarékpénztár árverési csarnokának aukciója az Ernst Múzeumban. — Árverési Közlöny XX. évf. 1. sz. Budapest, 1939. jan. 96. sz. (ismeretlen festő, XVI. századi eredeti után).

24. BUDAPEST. Dr. Hoffmann Edith gyüjteménye (azelőtt Ernst-Múzeum).

Olajfestmény, fa. Méretei : 24×17 cm. Színezése : sötét háttér, barna haj, sötétbarna arcbőr, piros ruha, sötét köpeny szürkésfehér prémmel. Felirata a hátlapon : Mathia Corvino Re di Ongaria.

Olasz festmény a XVII. századból. A Mantegna-típushoz tartozik. Az Uffizi-kép (28. sz.) távoli, igen gyenge, torzított leszármazottja.

Irodalom : Az Ernst-Múzeum leíró lajstroma. I. Külföldi mesterek magyar vonatkozású művei. Budapest, 1919. 15. l. 11. sz. (olasz mester, XVII. század) ; Balogh, 1925. 256. l. (a Mantegna-típus távoli leszármazottja) ; Ernst Lajos magyar történeti gyüjteménye. Budapest, 1932. 34. l. 4. sz. — A M. Nemzeti Múzeum Kiállításai VII. ; M. Kir. Postatakarékpénztár árverési csarnokának aukciója az Ernst Múzeumban. — Árverési Közlöny XX. évf. 1. sz. Budapest, 1939. jan., 252. sz. (ismeretlen festő XV—XVI. századi eredeti után).

25. COMO, Museo Gioviano (Museum Jovianum). A XV. században Buda, királyi várpalota. Mátyás arcképe Andrea Mantegnától.

Történeti adatok :

1551. Paulus Jovius feljegyzése : «...adquam arridet persimilis (t. i. a római Mátyás freskóhoz hasonló arckép) Andreae Mantiniae manu picta, quae in Museo nostro conspicitur.» (Jovius, P. : Elogia virorum bellica virtute illustrium veris imaginibus supposita, quae apud Musaeum spectantur. Florentiae, 1551. p. 159.).

XVI. század 2. felében készült névtelen «Vita del Re Mattia Corvino» (Firenze, Bibl. Naz. Codice Magliabecchiano 11. Cl. XXIV. fol. 230r. — Másolat a M. Tud. Akadémiában 45. l.) feljegyzése : «Una simile (t. i. a római freskóhoz hasonló arckép) fatta da Andrea Mantegna è nel Museo del Giovio et un altra anco ne ha Cosimo de Medici Duca 1° di Fiorenza, tratta da quella del Mantegna.»

Az arcképet Andrea Mantegna valamilyen rajz után festhette, mégpedig Mátyás uralkodásának első évtizedében, mivel a virágkoszorús dísszel csak az ifjú királyt illethette. Mátyás megbízását Mantegnának valószínűleg Janus Pannonius [1] közvetíthette, aki Mantegna jóbarátja volt.[2] A londoni Corvina Mátyás-arcképéből, melyet nyilván utólag Budán festettek bele, feltételezhető, hogy az arckép valóban eljutott a király udvarába és egykor budai

[1] Janus Pannonius és Mátyás király kapcsolatára vonatkozólag v. ö. Huszti .: Janus Pannonius. Pécs, 1931. 194—197. l.

Megemlítjük még, hogy Mátyás követei 1459-ben és 1462-ben (lévai Cseh László) jártak Mantovában. (Fraknói V. : Mátyás király levelei. I. Budapest, 1893. 9., 18. l.) Lehetséges, hogy talán ezek a követségek továbbították a megbízást Mantegnának.

[2] Mantegna megfestette Galeotto és Janus Pannonius kettős arcképét, melyet Janus magasztaló elégiával viszonzott (1458). Lehetséges továbbá, hogy Mantegna a padovai Eremitani templom (Capp. Ovetari) Szent Kristóf freskóján a nézők csoportjában szintén lefestette Janust (v. ö. Balogh 1925. 234—243. l., Balogh 1926. 890—893. l., továbbá Huszti J. : Janus Pannonius. Századok, 1926. 613—619. l., Századok, 1927. 110—112. l., Huszti J : Janus Pannonius. Pécs, 1931. 358. l. 40. és 41. jegyz.) Fentidézett cikkemhez kiegészítésképpen megjegyzem, hogy az újabb levéltári adatok szerint a Capp. Ovetari kifestése tovább tartott, mint eddig feltételezték és így az erősen belenyúlt Janus padovai (1454—58) tartózkodásába. (Mantegna munkájának becslése 1457 febr. 24-én kelt. L'Arte 1928. p. 268).

palotáját díszítette. A XVI. században Paulus Jovius comói múzeumába került, később nyomaveszett, elpusztult vagy elkallódott.

Az elpusztult arckép közvetlen másolatai: a londoni British Museum Lansdowne Ms. 836. Corvin-kódexének miniaturája (38. sz.), Cristofano dell'Altissimo festménye az Uffiziben (28. sz.), Tobias Stimmer metszete (53. sz.). Közvetett másolatai, illetve változatai: a budai kir. várpalota festménye (21. sz.), az Akadémia festménye (22. sz.), Rubens másolata (19. sz.), az egykori Ernst-Múzeum képei (23—24. sz.), továbbá a 51., 55., 56., 57., 58., 59. és 60. számú metszetek. (V. ö. az I. tipológiai táblázatot.)

Irodalom: Müntz, E.: Le musée des portraits de Paul Jove. Paris, 1900. p. 84—85. Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Tome XXXVI. 2. partie (Mantegna); Müntz, E.: La propagande de la renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. Vol. 13, p. 118.; Balogh 1925. 248—261. l. (az elpusztult Mantegna arckép másolatainak és változatainak összegyüjtése és feldolgozása); P. T. (Pietro Torelli) ismertetése Balogh Jolán tanulmányáról. — Note di Bibliografia mantovana. III. Mantova, 1929, p. 28—29. Estratto degli «Atti e memorie della R. Accademia Virgiliana di Mantova». Vol. XIX—XX.; Gerevich T.: Andrea Mantegna. Magyar Szemle XIV. 1932. 35. l.; Budinis, C.: Gli artisti italiani in Ungheria. Roma. 1936. p. 48.

26. ESZTERGOM, érseki palota. Falfestmény.

Történeti adatok:

1490—95 körül Bonfini feljegyzése Vitéz János esztergomi palotájának falfestményeiről, melyek a magyar királyokat ábrázolták: «in triclinio non modo omnes ex ordine Ungariae Reges sed progenitores Scyticos cernere erit.» (Dec. IV. Lib. III. Ed. Lipsiae, 1771. p. 582.)

1498—1505 körül Ladislaus Suntheim feljegyzése: «im sal im slos stent all künig von Ungern gemalt.» (Das Donauthal von Ladislaus Suntheim. Hgg. von Fr. Pfeiffer. Jahrbuch für vaterländische Geschichte. I. Wien, 1861. S. 295.)

1573. Stephan Gerlach feljegyzése: «gleich dabey ist ein grosser weiter Saal, oben mit einer vergüldeten Bühnen, in deme die Ungarischen Könige gemahlet, aber die Angesichter auch durchstochen sind. Vor diesem ist ein schöner Gang gegen der Donau.» (Stephan Gerlachs des Aelteren Tage-Buch. Herfür gegeben durch Seinen Enckel M. Samuelem Gerlachium. Franckfurth am Mayn, 1674. S. 8.)

1575. Heltai Gáspár feljegyzése: «Azon palotában, az egyik hoszszú falon rendel szépen mind meg iratta vala, szép és drága festékeckel, mind a Magyarocnac eoseket, A Scithiai Hertzegeket, Annac vtánna a' Királlyokat. Nem iratta vala kedig a Kirallyoknac képeit czac Máttyás Királyic, mikoron eo élt: Hanem Máttyás Király vtán is egy nyihány ablakot iratot meg, Mellyet valami Prognostikomból, auagy a Czillagoknac iárásaból veot ieouendeo mondásból, És vgy akarta az eo vtánna valóknac, azoc a kepec által ieleonteni. Az elseo ablakban Máttyás Király vtán, iratta vala egy Király képét....» Következik a négy allegórikus kép leírása, a hozzáfűzött jövendölésszerű magyarázattal. (Chronica az Magyaroknac dolgairól. Kolozsvár, 1575. 142^{v}—143. l.)

1587. Reinhold Lubenau feljegyzése: «Erstlich sei wier in das innerste Gebeude gangen, und auf einer hohen, steinernen Stigen hinauf auf einen prechtigen grossen Sahl komen, da wol uber hundert Tische in stehen kuntten, und wahr kein Seil oder Pfeiler drin; oben die Decke wahr mit schönen, ausgeschnittenen, verguldten Rosen geziret. Umbher an der Wandt wahren alle christliche Keiser und ungrische Konige in Manneslenge in ihrem Habit aufs

kunstlichste gemahlet. Die Turcken aber hatten allen die Gesichter mit Kalck uberstrichen, das man sie nicht kennen konte ; auf allen Thuren herumb stundt das ostreichische Wapen [1] in Stein gehauen oder in Holtz geschnitten.» (Beschreibung der Reisen des Reinhold Lubenau. Hg. von W. Sahm. I. Teil. Königsberg i. Pr. 1912. S. 74.)

1591. Wratislaw báró feljegyzése : «Nächst der Kapelle stand ein geräumiger Pallast, wo Bildnisse von ungarischen Regenten zu sehen waren. Hinter diesem Pallast ist ein schöner Gang, den viele marmorne Säule umgeben...» (Des Freyherrn von Wratislaw merkwürdige Gesandtschaftsreise von Wien nach Konstantinopel. Leipzig, 1787. S. 16.)

1640—1642 körül. Pecsevi feljegyzése : «A palota belsejében, a fal hosszában a szittyaországi fejedelmek képeit iratta meg (akik után jöttek t. i. a magyarok). S ezekben, az alakok és színek sokféleségével gyönyörködésre méltó és csodálatot keltő műveket létesített. Továbbá néhány ablakra a budai királyok képeit iratta, mégpedig úgy, hogy amit az álló és bolygó csillagokból és régi bölcsek könyveiből kiolvastak, azoknak jelentését és értelmét belefoglalta.» Következik a jövendőt jelképező négy festmény leírása. (Századok 1892. 743. l.)

1660. Petthö Gergely feljegyzése : «...az Esztergomi Várban, egy nagy szép drága Palotát csinyáltatott vala (t. i. Vitéz), nagy keoltséggel, Kiben a Magyar Országy Királyoknak képeket drága szép festékekkel ki iratta vala mind Mátyás Királyg.» (Reovid Magyar Cronica sok rendbéli feo historias keonyvekbeol nagy szorgalmatossággal egybe szedegettetet és irattatot Pettheo Gergelytul. Bécs, 1660. 54^v. l.)

Bár Bonfini, Suntheim, Gerlach, Lubenau, Wratislaw csak általában a magyar királyokat ábrázoló festményekről emlékeznek meg, feltételezhető, hogy ezekből nem hiányzott Mátyás arcképe sem. A Heltai Gáspár koráig élő magyar hagyomány is így tudta. A freskósorozat, mint Bonfini feljegyezte, Vitéz János megbízásából készült és így keletkezése ideje 1465—1472 közé esik. Gerlach, Lubenau, Wratislaw egybehangzó leírása szerint a királyfreskókkal díszített terem a nagy lépcső végében, a sibyllák képeivel díszített terem, illetve kápolna mellett volt, előtte pedig márványoszlopos tornác nyílt a Dunára. A XVI. század végén pusztultak el.

Irodalom : Schmitth, N. : Archiepiscopi Strigonienses. Pars. I. Tyrnaviae, 1758, p. 271. ; Császár M. : A magyar művelődés a XV. században. Budapest, 1902. 121. l. ; Lepold A. : Az esztergomi várhegyen folyó régészeti kutatások történeti vonatkozásai. Esztergom Évlapjai. VII. 1934. 38—40. l. (A királyfreskókkal díszített ebédlő a kápolnától északra fekvő emeleti terem volt. 1594—95-ben elpusztult.) ; Gerevich T. : Magyarország románkori emlékei. Budapest, 1938. 79. l. (a királyfreskók a földszintes nyugati szárny fölötti nagy teremben voltak).

27. FIRENZE (?), S. Lorenzo, Mátyás lovasarcképe.

Történeti adat :

A XVI. század 2. felében készült névtelen «Vita del Re Mattia Corvino» (Firenze, Bibl. Naz. Codice Magliabecchiano II. Cl. XXIV. fol. 230^r. — M. Tud. Akadémia másolata 45. l.) feljegyzése : «L'effigie sua è ritratta armata a cavallo a Roma in Campo di Fiore, la quale non voglio entrare altrimenti a descrivere, potendosi con molta agevolezza vedere nella chiesa di San Lorenzo.»

E feljegyzés szerint a S. Lorenzo Mátyás-festménye a római freskó (30. sz.)

[1] Lubenau nyilván a magyar címer vágásait téveszti össze az osztrák címerrel.

73.
Mátyás lovaggá avatja Melchior Russ svájci követet (Miniatura Diebold Schilling luzerni krónikájában, XVI. század).

másolata lenne. A firenzei guidák azonban nem említik. Lehetséges, hogy már korán elpusztult vagy elkallódott.

28. FIRENZE, R. Galleria degli Uffizi. Ritratti degli uomini illustri. No. 675. (azelőtt No. 77).

Olajfestmény. Méretei : 58×47 cm. Színezése : fekete háttér, mely jobboldalt barnába oldódik, barna haj, barnás arcbőr, piros ruha, barna prém fehér szegéllyel. Felirata : MATHIAS CORVINVS PAN | REX.

Történeti adatok :

XVI. század 2. felében (c. 1552—1574) készült névtelen «Vita del Re Mattia Corvino» (Firenze, Bibl. Naz. Codice Magliabecchiano 11. Cl. XXIV. fol. 230r. — M. Tud. Akadémia másolata 45. l.) feljegyzése : «Una simile (t. i. effigie) fatta da Andrea Mantegna è nel museo del Giovio et un altra anco ne ha Cosimo de'Medici Duca 1° di Fiorenza, tratta da quella del Mantegna.»

1568. Vasari feljegyzése műve (Le Vite) második kiadásának «Tavola de Ritratti del Museo dell'Illustriss. et Excellentiss. S. Cosimo Duca di Fiorenza et Siena» c. fejezetében.

Cristofano Papi detto dell'Altissimo munkája, 1552—1568 között készült Cosimo Medici toszkán nagyherceg arcképgyüjteménye számára.[1] Közvetlen másolat a comói Museum Jovianum Mantegna festménye után.

Mintaképül szolgált Aliprando Capriolo metszetéhez (55. sz.) és az egykori Ernst-Múzeum festményeihez (23—24. sz.).

Irodalom : Müntz, E. : Le Musée des portraits de Paul Jove. Paris, 1900. p. 84. (másolat Mantegna után) — Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Tome XXXVI. 2. partie ; Ferenczi 1902. 276. l. (Jovius-féle metszet után készült) ; Divald K. : Budapest művészete a török hódoltság előtt. Budapest, s. a. (1903). 139. l. (másolat Mantegna után) : Divald K. : A renaissance Magyarországon. — Beöthy Zs. : A művészetek története. III/I. Budapest, 1912. 403. l. (Mantegna után) ; Balogh 1925. 251—252. lap (közvetlen másolat Mantegna festménye után) ; Balogh 1928. 6. l. (az Anonimo Magliabecchiano feljegyzése) ; Budinis, C. : Gli artisti italiani in Ungheria. Roma, 1936. p. 48. (másolat az elveszett Mantegna kép után).

Másolatai :

a) *Firenze,* műkereskedelem (1937) : 1600 körüli másolat, mely ajtókeret oromzatába van illesztve. (Dr. Pigler Andor egy. magántanár úr szíves közlése.)

b) *Isola Bella,* Borromeo hercegi kastély : XVII. századi másolat. Kb. 20×15 cm. (Dr. Pigler Andor egy. magántanár úr szíves közlése.)

c) *Budapest,* Tört. Képcsarnok, Lt. sz. 18. Aggházy Gyula másolata.

Irodalom : Tört. Képcsarnok lajstroma. Budapest, 1894. 6. l. 20. sz. ; Ferenczi 1902. 276. l. (az Uffizi kép másolata) ; Tört. Képcsarnok lajstroma. Budapest, 1907. 12. l. 37. sz. (XVII. századi másolat) ; Az Orsz. Magy. Szépm. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 1. l. (Aggházy Gy. másolata) ; Tört. Képcsarnok katalógusa. Budapest, 1922. 19. l. 73. sz. (XIX. századi másolat) ; Balogh 1925. 251. l.

29. LAXENBURG, egykori császári kastély.

Olajfestmény, vászon. Méretei : 190×71·5 cm. Színezése : Mátyás haja barna, zöld babérkoszorúval. Ruhája zöld bársony, széles hermelinprémmel. A háttér vörösbarna, illetőleg világos alapon barna brokátsávokból áll. Felirata :

MATIAS • GEWESEN • KINIG • IN | VNGERN • VND : PEHAM DALM

Történeti adatok :

1758. ápr. 5. Bécs : «Verzeichnüsz der aus der kais. königl. Schatzcammer

[1] V. ö. Vasari, G. : Le Vite ecc. Ed. G. Milanesi. VII. Firenze, 1881, p. 609.

7.

29.

31.

Mátyás király arcképei a XV. század végéről és a XVI. századból.

zu Wienn in das kais. königl. geheime hausarchiv zur aufstellung abgegebenen und in nachfolgenden 23 Stücken bestehenden gemählde... No. 10. König Mathias zu Hungarn; beischrift: Mathias, gewesen kinig in Vngern und Peham etc.» (Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. Bd. XVI. 1895. II. Teil. Reg. 12,625.)

Német festő munkája a XVI. század elejéről. A 11. számú (Animus regis) érem után készült.

Mintaképül szolgált az ambrasi gyüjteményből való képnek (31. sz.).

Irodalom: Fraknói 1890. címlap utáni kép (Dörre Tivadar rajza nyomán); Ferenczi 1902. 275. l.

30. RÓMA, Campo dei Fiori és a Via del Pellegrino sarkán lévő háznak a térre néző homlokzatán falfestmény Mátyás lovasarcképével.

Történeti adatok:

1551. Paulus Jovius feljegyzése: «Effigies eius armata equestris, luculentissime depicta Romae in Campo Florae, contra Podium cubiculi mei in Angulo Laurentianae domus spectatur...» (Jovius, P.: Elogia virorum bellica virtute illustrium veris imaginibus supposita, quae apud Musaeum spectantur. Florentiae, 1551. p. 159.)

XVI. század 2. felében készült névtelen «Vita del Re Mattia Corvino» feljegyzése: «L'effigie sua è ritratta armata a cavallo a Roma in Campo di Fiore, la quale non voglio entrare altrimenti a descrivere, potendosi con molta agevolezza vedere nella chiesa di San Lorenzo.»[1] (Firenze, Bibl. Nazionale. Codice Magliabecchiano. 11. Cl. XXIV. fol. 230r. — M. Tud. Akadémia másolata 45. l.)

1620—1626 táján Giulio Mancini feljegyzése: «A capo del Pellegrino il ritratto di Mattia Unniade del Mantegna». (Mancini, G.: Viaggio di Roma per vedere le pitture. Hgg. von L. Schudt. Roma, 1923. S. 87. — Römische Forschungen Bd. IV.)

Másolata:

a) *Róma, Biblioteca Vaticana.* Cod. Barberini. Lat. 4423. (XLIX, 32.) fol. 75. Vízfestmény, XVII. század. Méretei: 27×23·5 cm (keretméret), 37·5×26·5 cm (lapméret). Színezése: ló és lovas biszterbarna, melyhez az erős fényfoltokat a fehér papiros adja, a halmos tájképet barna és világoszöld foltok alkotják, a fák halványzöldek, az angyalok és az ördög barna, az angyalok ruháiban és szárnyaiban piros ecsetvonások, a nyaknál és a kezeknél zöld szegély, az égen halványkék és lila foltok, a keret halványpiros. Felirata (a másolatra vonatkozó feljegyzés a lap alján): Matthia Coruino dipinto in una casa a mano manca all'entrar della strada del Pellegrino, della qual pittura ne fà menzione il Giovio.» A falfestmény feliratai a baloldali táblán:

DEBERIS COELO, MATTHIA, INVICTE
SED, IPSA, RELIGIO, IN, TERRIS, VSQVE
TVENDA TENET, HANC VICTOR
DEFENDE DIV COELVQ MERERI
MORTALES, POSSINT, QVA,PIETATES (?)
DOCE

[1] Ebből a megjegyzésből az következik, hogy a falfestmény másolata a firenzei S. Lorenzo-ban volt látható (l. a 27. számot).

A jobboldali táblán :

TARTARA TE CVPIVNT.SED.TE
SIBI.VENDICAT.AETHER DIPS (a lapszélen megjegyzés : sic)
ADEO.VIRTVS.REX BONE.CARA.TVA
EST, DVM, NEQ TE SPERANT, IN, EA
REGNA, NEQ ASTRA, EXPOSEVNT
IMPERIO, TERRVS (sic), INTER, VTRVNQ
REGE

A Mátyás lovasarcképét ábrázoló falfestmény tehát Rómában, a Campo dei Fiori[1] egyik házának a homlokzatát díszítette. Mancini adata szerint Andrea Mantegna festette.[2] Mantegna 1488—90 között tartózkodott Rómában.[3] Ekkor készült a freskó valamelyik Mátyást tisztelő római polgár vagy esetleg valamelyik Rómában élő magyar követ megbízásából. 1486/89-ben az ifjabb Vitéz János[4] tartózkodott huzamosabb ideig az örök városban, lehetséges, hogy a freskó létrejöttében neki része volt. Elpusztult a XVII. század végén vagy a XVIII. században.

Irodalom : Burckhardt, J. : Geschichte der Renaissance in Italien. Stuttgart, 1868. S. 231. & 138. Das Grabmal und der Ruhm c. fejezetben (említi Jovius adatát). —

[1] A Campo del Fiore a Rione di Parione egyik leghatalmasabb tere. Pompeius színházának helyén épült. Gregorovius, valamint Donatus szerint Scarampo bíboros alapította 1456-ban. Pastor szerint pedig IV. Sixtus (1471—1484). A renaissance korában e tér volt Róma igazi Fóruma. Itt hirdették ki a a pápai bullákat és a Governatore parancsait, itt végezték ki az elítélteket, itt tartották a nagy vásárokat, itt építettek szállodákat a külföldiek számára. (V. ö. Gregorovius, L. : Geschichte der Stadt Rom. VII. Stuttgart, 1870. S. 626, 697. ; Pastor, L. von : Die Stadt Rom zu Ende der Renaissance. Freiburg in Breisgau, 1916. S. 31., 56. ; Donatus, : Roma vetus ac recens. ed. ultima Amstelodami, 1694. p. 320.) A Via del Pellegrino pedig, amely a XVII. században az ötvösök utcája volt (Bertolotti, A : Artisti belgi e olandesi a Roma. Roma, 1880, p. 295.) a Cancelleria mellett halad el.

[2] Mantegna façade-freskóira vonatkozó irodalom : Vasari, G.: Le Vite de' piu eccellenti pittori, scultori ed architettori. Ed. G. Milanesi. III. Firenze, 1878, p. 392—93. (veronai falfestmények, a Piazza del Lago egyik házán levők lovasszobrokat ábrázoltak) ; Ridolfi, C. : Le Maraviglie dell'arte. Ed. D. Freiherr von Hadeln. I. Berlin, 1914. S. 88. (veronai Piazza del Lago házán levő falfestmény) ; Kristeller, P. : Andrea Mantegna. London, 1901, p. 451. (veronai Piazza del Lago házán lévő freskó) ; Burckhardt, J.—Bode, W.—Fabriczy, C. von : Der Cicerone. X. Aufl. II. Teil. I. Bd. Leipzig, 1910. S. 267. (veronai freskók) ; Crowe, J. A.—Cavalcaselle, G. B. : A history of painting in North Italy. Ed. T. Borenius. Vol. II. London, 1912, p. 86. (veronai falfestménytöredékek lovasszoborral).

[3] Frizzoni, G. : Il Mantegna a Roma. Rassegna d'Arte. 1917, p. 195—201. ; Hermanin, Fr. : La sala mappamondo nel Palazzo di Venezia. Dedalo. Anno XI. Vol. II. 1930—31, p. 457—481. ; Knapp, Fr. : Andrea Mantegna. II. Aufl. Berlin—Leipzig, s. a. S. XL. 61. (Klassiker der Kunst, Bd. XVI.)

[4] Ifjabb Vitéz János Rómában : 1477. (Fraknói V. : Mátyás király levelei. I. Budapest, 1893. 362. l.), 1480 (Mon. Hung. Hist. IV. oszt. IV. köt. Budapest, 1878. 330, 362. l. ; Óváry L. : A M. Tud. Akadémia Tört. Bizottságának oklevélmásolatai. I. Budapest, 1890. 879. sz. ; Fraknói : Mátyás király levelei. II. Budapest, 1895. 19, 34. l.), 1481 (Mátyás király levelei II. 131, 149, 159, 161, 166, 185, 190, 199. l.), 1482 (Mátyás király levelei II. 213, 214, 221, 224, l. ; Mon. Vat. Hung. Ser. I. Vol. VI. Budapest, 1891, p. 193.), 1486 (Mon. Hung. Hist. IV. oszt. III. köt. Budapest, 1877. 99, 177. l. ; Mon. Vat. Hung. Ser. I. Vol. VI, p. 229, 230.), 1487 (Mon. Hung. Hist. IV. oszt. III. köt. 266, 317. l. ; Joh. Burchardi Diarium. ed. L. Thuasne. I. Paris, 1883, p. 238.), 1488 (Mon. Vat. Hung. Ser. I. Vol. VI, p. 237, 241. ; Mon. Hung. Hist. I. oszt. XXXIX. köt. Budapest. 1914. 118. l.), 1489 (Mon. Hung. Hist. IV. Oszt. IV. köt. 18, 120. l. ; Mátyás király levelei II. 361. l.)

VII. Aufl. Essingen a. N. 1924. S. 279. ; Müntz, E. : Les sources d'archéologie chrétienne dans les bibliothèques de Rome, de Florence et de Milan. Mélanges d'archéologie et d'histoire publiés par l'École Française de Rome. 1888. p. 118. (elsőízben közli a Cod. Barberini másolatát) ; H. : Mátyás király lóháton. Arch. Ért. 1888. 330—332. l., (ismerteti Müntz felfedezését) ; Müntz, E. : La propagande de la Renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1894. Vol. 12. p. 361. ; 1895. Vol. 13. p. 118. ; Szilágyi 1896. 219. l.; Müntz, E. : Le Musée de portraits de Paul Jove. Paris, 1900, p. 85. — Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Tome XXXVI. 2. partie ; Kristeller, A. : Andrea Mantegna. London, 1901. p. 450. (tévesen a római freskó másolatának tartja a comoi Mus. Jovianum arcképét) Müntz, E. : Mátyás és a renaissance. Mátyás király Emlékkönyv. Budapest, 1902. 150. l. ; Ferenczi 1902. 276. l. (megjegyzi, hogy Ábel Jenő már 1880-ban ismerte a Cod. Barberini vízfestményét) ; Divald K. : Budapest művészete a török hódoltság előtt. Budapest, (1903) 148. l. ; Berzeviczy A. : Beatrix királyné. Budapest, 1908. 403. l. ; Balogh 1925. 244—247. l. (Mancini adata alapján megállapítja, hogy az elpusztult freskót Mantegna festette) ; P. T. (Pietro Torelli) ismertetése Balogh Jolán cikkéről. Note di Bibliografia mantovana. III. Mantova, 1929, p. 28. — Estratto dagli «Atti e memorie della R. Acc. Virgiliana di Mantova. Vol. XIX—XX.» (Mantegna műve) ; Gerevich T. : Andrea Mantegna. Magyar Szemle XIV. 1932. 35. l. (Mantegna munkája).

31. WIEN, Kunsthistorisches Museum, Porträtsammlung. Ambraser Porträtsammlung, No. 239.

Olajfestmény fenyőfára húzott papíron. Méretei : 13·5×10·5 cm. Színezése : barna szemek és barna haj, zöld babérkoszorú arany szalaggal átkötve és piros szalaggal a végén, aranyszegélyű ing, zöld ruha, hermelinpalást. Felirata : MATTHEVS | REX VNG

Tiroli Ferdinánd főherceg († 1595) arcképgyüjteményéből származik, mely egykor ambrasi kastélyát díszítette. 1578—1590 között készülhetett. Német munka. Kicsinyített és némileg változtatott részletmásolat a laxenburgi kép után, az ábrázolásra hatott a 14. számú érem is.

Irodalom : Primisser J. —Sacken, Freiherr von : Beschreibung der k. k. Ambraser Sammlung. Wien, 1819. Nr. 236 ; Wien, 1855. Bd. II. Nr. 236. ; Zsebkönyv. Kiadta Igaz Sámuel. Második Nyomtatás. Bécsben, 1821. címlapon Blaschke János metszete ; Hadtörténelmi Közlemények. 1890. 137. l. ; Führer durch die Sammlung der kunsthist. Gegenstände. Wien, 1891. S. 212. ; Führer durch die Porträtsammlung. Wien, 1892. S. 85. ; Übersicht der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. Wien, 1892. S. 182. Nr. 239. ; Wien, 1895. S. 186. ; Wien, 1897. S. 187. ; Kenner, Fr. : Die Porträtsammlung des Erzherzogs Ferdinand von Tirol. Jahrb. der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. XIV. 1893. S. 184—185. (a bécsi reliefhez [7. sz.] áll legközelebb) ; Szilágyi 1896. színes melléklet a címlap előtt ; Böheim V. : A Habsburg-ház műkincsei. Magyar műkincsek. II. Budapest, 1898. 28. l. ; Ferenczi 1902. 275. l. ; Riedl Fr. : A magyar irodalom főirányai. Budapest, 1916. 78. l. (nem érem után készült) ; Übersicht der kunsthist. Sammlungen. Wien, 1921. S. 307. ; Wien, 1924. S. 58.

Másolatai :

a) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 1645. Rézmetszet, 253×180 mm (felirattal), 124×94 mm (felirat nélkül). Jelzése : «Bauer del.-Ehren. sc.»[1] (fordított ovális másolat).

b) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 6473. Kőnyomat, 260×140 mm (felirattal), 164×138 mm (felirat nélkül). Jelzése : «Lithogr. Just in Wien» (fordított ovális másolat).

c) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 95. Kőnyomat, 157×113 mm (felirattal), 108×108 mm (felirat nélkül). Jelzése : «Senefelder A. 1833».[2]

[1] Bauer festő és rajzoló a XIX. század elejéről, Ehrenreich Sándor Ádám pozsonyi származású rézmetsző (1784—1844).

[2] Alois Senefelder (1771—1834) a kőnyomat feltalálója, aki magyar tárgyú lapokat is adott ki.

2.

13.

14.

15.

52.

50.

Mátyás-arcképek a XVI. századból.

d) *Blaschke János*[1] rézmetszete. 87×73 mm. Jelezve: «Blaschke János metsz.» (fordított ovális másolat). Közölve: Zsebkönyv, kiadta Igaz S. Bécs, 1821.

e) *Carl Frosch*[2] rézmetszete. 66×80 mm. Jelzése: «Frosch. sc.» Fordított kicsinyített másolat. Közölve: Fessler, J. A.: Die Geschichte der Ungarn und ihrer Landsassen. V. T. Leipzig, 1822.

f) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 20. Olaj, vászon, 64×44 cm. Másolat valamelyik fordított irányú metszet után (T. K. 1645 vagy T. K. 1647, vagy Blaschke metszete után).

Irodalom: A M. Nemzeti Múzeum képtárának festményei és grafikai állaga. II. rész. 1. füz. Budapest, 1909. 360. l.; Az Orsz. Magy. Szépm. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 368. l.

g) *Wien*, Nationalbibliothek. Porträtsammlung. XXXIV. No. 14. Blasius Höfel bécsi metsző (1792—1863) rézmetszete Peter Fendi (1796—1842) rajza után 1823-ból. 195×127 mm. Jelzése: «Fendi del. Bl. Höfel sc. W. Neustadt.» (A romantikus stílus szellemében készült átdolgozás). Közölve: Hormayr, Joseph Freyherr von: Wiens Geschichte und seine Denkwürdigkeiten. Wien, 1823. III. Bd. (V. ö. Wünsch, J.: Blasius Höfel, Geschichte seines Lebens und seiner Kunst und Verzeichnis seiner Werke. Wien, 1910. S. 150. Nr. 87.)

Miniaturák.

a) Corvin kódexek.[3]

32. BRUXELLES, Bibliothèque Royale. Ms. 9008. Missale.
Fol. 8v. Mátyás miniatura-arcképe.
Méretei: 35×25 mm. Színezése: szőke haj, zöld koszorú, arany és piros öltözet.
Attavante jelzett műve 1485-ből. Mátyás arcképe a 11. számú érem (Animus regis) után készült.

Irodalom: Henszlmann 1861. 121—123. l.; Rómer 1868. 291. l.; Rómer 1876. 210. l.; Csontosi 1888. 103. l. (a 11. számú Animus regis feliratos érem után); Csontosi 1890. S. 188—89.; Fraknói 1890. 136. 399. l.; Szilágyi 1896. 541. l.; Pulszky F.: Magyarország archaeológiája. II. 1897. 239. l.; Ferenczi 1902. 271. l.; D'Ancona 1914. No. 1574.; Hevesy 1923. No. 5.; Bibliotheca Corvina 1927. 45. sz. (No. 3.); Balogh 1928. 24. l. (Animus regis feliratú érem [11. sz.] után).

33. BRUXELLES, Bibliothèque royale. Ms. 9008. Missale.
Fol. 411v. Mátyás medaillonarcképe.
Méretei: 35×25 mm. Színezése: arany. Felirata: MATHIAS CORVINVS REX HVNGA
Attavante műve 1487-ből.

Irodalom: Fiorillo, J. D.: Über einige italiänische Gelehrte und Künstler welche Matthias Corvinus König von Ungarn beschäftigte. Göttingen, 1812. S. 29.; Csontosi 1888. 106. l.; Csontosi 1890. S. 189.; Szilágyi 1896. 319. l.; Ferenczi 1902. 271. l.; D'Ancona 1914. No. 1574.; Hevesy 1923. No. 5.

34. BUDAPEST, Orsz. Széchenyi-Könyvtár. Cod. lat. 417. (Azelőtt Wien, Nationalbibliothek, Cod. lat. 25.) Philostrati heroica, icones, vitae sophistarum et epistolae ab Antonio Bonfine traducta.

[1] Pozsonyi rézmetsző 1770—1833.
[2] Lipcsei rézmetsző.
[3] A Corvin-kódexek keletkezési idejére és mestereire vonatkozólag — a Cortesius kódex kivételével — Hoffmann Edith jegyzékét (Hoffmann E.: Régi magyar bibliofilek. Budapest, 1929. 98—103. l.) használtam fel.

54.

86.

Mátyást ábrázoló metszetek a XVI. századból.

Fol. 1ᵛ. Mátyás medaillonarcképe.

Mérete : 33 mm. Színezése : arany. Felirata :

MATHIAS • REX • VNG • BOE • Q • ET DVX AVS

Boccardino Vecchio műve 1487—90 tájáról. A 12. számú érem (Marti fautori) után készült.

Irodalom : Lambecius, P. : Commentariorum de augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi Lib. II. Vindobonae, 1669. p. 996.; Rómer 1868. 291. l.; Rómer 1870. 272. l. ; Csontosi 1888. 209. l. (mintaképe ismeretlen) ; Csontosi 1890. S. 201. ; Szilágyi 1896. 537. l. ; Ferenczi 1902. 272. l. ; Hevesy 1923. No. 130. ; Bibliotheca Corvina 1927. 3. sz. (No. 101.); Balogh 1928. 25. l. (Marti fautori feliratos érem [12. sz.] után) ; Hermann, J. H. : Die Handschriften und Inkunabeln der ital. Renaissance. Wien, 1932. No 78. S. 104, 105. — Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Österreich. N. F. Bd. VI. 3. (Attavante műve, az arckép a «Marti fautori» érem szabad változata) ; Singer H. W. : Neuer Bildniskatalog. III. Leipzig, 1938. S. 225. Nr. 23,596.

a) *Rézkarc másolata* Ultzmayr bécsi metszőtől.

Méretei : 40×40 mm (a medaillonarckép), 370×237 mm (teljes lap). Jelezve : «Vltzmaÿr fecit.» Közölve Lambecius, P. : Commentariorum de augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi Lib. II. Vindobonae, 1669, p. 495—494. ; Nessel, Daniel de : Catalogus sive Recensio specialis omnium Codicum Manuscriptorum... Augustae Bibliothecae Caesareae Vindobonensis. Vindobonae—Norinbergae, 1690. melléklet.

35. BUDAPEST, Orsz. Széchényi-Könyvtár. Cod. lat. 347. (azelőtt Modena, Biblioteca Estense; Wien, Nationalbibliothek, Cod. lat. 13,697 ; Modena, Biblioteca Estense). S. Hieronymi Commentarium in epistolas S. Pauli.

Fol. 2. Mátyás medaillonarcképe.

Mérete : 18×19. mm. Színezése : arany.

Gherardo és Monte del Fora testvérek munkája 1488-ból. Mátyás arcképe a 12. számú érem (Marti fautori) után készült.

Irodalom : Rómer 1868. 292. l. ; Rómer 1876. 210. l. ; Csontosi 1888. 112. l. (valószínűleg érem után) ; Csontosi 1890. S. 193. ; Ferenczi 1902. 272. l. ; D'Ancona 1914. No. 1577. ; Hevesy 1923. No. 60 ; Hoffmann E. ismertetése Hevesy könyvéről. Magyar Könyvszemle 1923. 138. l. ; Bibliotheca Corvina 1927. 69. sz. (No. 27.) ; Balogh 1928. 25. l. (Marti fautori feliratos érem után).

36. BUDAPEST, Orsz. Széchényi-Könyvtár. Cod. lat. 249. Petri Ransani epitome rerum Hungaricarum.

Fol. 17ᵛ. A kódex felajánlását ábrázoló miniatura Mátyás arcképével.

Mérete : 14×89 mm, a király alakja 65 mm. Színezése : piros köpeny, arannyal árnyalt piros ruha kék gallérral, kibukkanó zöld alsóruhaujjak. Barna haj.

Délolasz munka 1488—1490 körül.

Irodalom : Csontosi 1888. 313—314. l. ; Csontosi 1890. S. 573—575. ; Schönherr, Gy. : Hunyadi Corvin János. Budapest, 1894. 74. l. ; Szilágyi 1896. 292. l. ; Pulszky F. : Magyarország archaeológiája. II. Budapest, 1897. CLXXXV. tábla ; Ferenczi 1902. 272. l. ; Berzeviczy A. : Beatrix királyné. Budapest, 1908. 441. l. ; Bibliotheca Corvina 1927. 62. sz. (No. 20.) ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 289. l.

37. FIRENZE, R. Biblioteca Medicea Laurenziana. Plut. 15. Cod. 17. Biblia, pars III. (Psalterium Davidis et novum testamentum.)

Fol. 3ᵛ. A térdelő Dávid királyt és életének jeleneteit ábrázoló miniatura tájképi előterében Mátyás, Corvin János herceg és VIII. Károly francia király között.

Mérete : 80 mm magas Mátyás alakja (az egész lap 533×367 mm). Színezése : szőke haj, aranyos köpeny barna gallérral és kézelőkkel, a köpeny bal ujjának hasítékából fehér ing látszik ki, szürkés-barna cipő.

Gherardo és Monte del Fora testvérek munkája 1489—90. tájáról. Az arckép a 12. számú (Marti fautori) érem felhasználásával készült.

Irodalom : Rómer 1876. 210. l. ; Csontosi 1910. 210. l. ; D'Ancona 1914. No. 1393. ; Hevesy 1923. No. 36. ; Bibliotheca Corvina 1927. 81. sz. (No. 40.)

38. LONDON, British Museum, Lansdowne. M. S. 836. Horatii, Juvenalis, Persii opera.

Fol. 2v. Mátyás miniatura-arcképe.

Méretei : 110 mm magas, 8·8 mm széles. Színezése : a háttér világoskék, az arc teljesen el van mázolva, a haj sötétbarna zöld babérkoszorúval, a brokát köpeny fehéres-barna, helyenként aranyos alapon sötét és világoskék, a hermelinprém barnával árnyalt.

A kódex firenzei munka 1450—70 körül. A Mátyás arckép Mantegna festménye után (25. sz.) készült, valószínűleg akkor festették a kódexbe, amikor Mátyás megvásárolta, tehát 1470—90 között, Budán. A haj rajzos festése is még a XV. századra vall.

Irodalom : Rómer 1868. 292. l. ; Kropf L. : A British Museum Korvin-kódexe Magyar Könyvszemle. 1896. 1—4. l. (megjegyzi, hogy az arckép igen rongált, de «orthochromatikus lemezzel és sárga ernyővel sikerült a király arcvonásait visszaidézni») ; Szilágyi 1896. 186. l. színes reprodukció ; Ferenczi 1902. 272. l. (ugyanez az arcképtípus látható Jovius, Beuther, Roo könyveiben lévő metszeteken és a Rubens képen) ; Hevesy 1923. No. 46. (XVI. században festették a kódexbe egykorú metszet után) ; Balogh 1925. 255—256. l. (Mantegna festménye után készült még a XV. században, az eredeti vagy pedig egykorú másolat után) ; Bibliotheca Corvina 1927. 91. sz. (No. 50.).

39. MODENA, R. Biblioteca Estense. Cod. lat. 449. = α. G. 3. 1. Sancti Gregorii papae dialogi et vita eiusdem per Johannem diaconum.

Fol. 2. Mátyás medaillonarcképe.

Mérete : 17·5 mm az átmérő. Színezése : arany.

Gherardo és Monte del Fora testvérek munkája 1488-ból. Mátyás arcképe a 12. számú érem (Marti fautori) szabad változata.

Irodalom : Csontosi 1888. 112. l. ; Csontosi 1890. S. 193. ; Ferenczi 1902. 272. l. (érem után) ; Csontosi 1910. 210. l. ; D'Ancona 1914. No. 1109. ; Hevesy 1923. No. 58. ; Bibliotheca Corvina 1927. 95. sz. (No. 54.) ; Balogh 1928. 25. l. (Marti fautori feliratos érem után).

40. NEW-YORK, Pierpont Morgan Library. Ms. 496. S. Didymi Alexandrini de Spiritu Sancto etc.

Fol. 2. Szent Jeromost ábrázoló nagy miniatura illuzionisztikus építészeti keretének előterében Mátyás térdelő alakja.

Mérete : 65 mm magas a király alakja (370×340 mm az egész miniatura). Színezése : szőke haj, arany korona, piros ruha fehér gallérral és arany nyaklánccal.

Gherardo és Monte del Fora testvérek munkája 1488-ból. Mátyás arcképe a 12. sz. (Marti fautori) érem felhasználásával készült.

Irodalom : (Rómer Fl.) : Honnan ismerem Corvin Mátyást. Arch. Ért. 1870. 82—83. lap ; (Rómer Fl.) : Díszlapok a római könyvtárakban őrzött négy Corvin-codexből. Pest, 1871. 13. l. ; Rómer 1876. 210. l. ; Csontosi 1888. 110—111. l. ; Csontosi 1890. S. 191—192. ; Szilágyi 1896. 314. l. ; Pulszky F. : Magyarország archaeologiája II. Budapest, 1897. 240. l. ; Ferenczi 1902. 271. l. ; — — (Gulyás Pál?) ; Két eltűnt és újra előkerült Korvin-kódexről. Magyar Könyvszemle 1912. 281. l. (Mátyás arcképe az érmekre és az ambrasi reliefre emlékeztet) ; D'Ancona 1914. No. 1423. ; Hevesy 1923. No. 77. ; Bibliotheca Corvina 1927. 116. sz. (No. 75.) ; Marle, R. van : The development of the italian

schools of painting. Vol. XIII. The Hague, 1931. p. 472. (Gherardo di Giovanni 1488.) ; The Pierpont Morgan Library, Exhibition of illuminated manuscripts held at the New-York Public Library. New-York, 1933—34. p. 58.

41. RÓMA, Biblioteca Vaticana, Rossiana No. 1164. Missale.

Fol. 126v. A Vir Dolorum-ot és az Arma Christi-t ábrázoló nagy miniatura előterében Mátyás térdelő alakja.

Mérete : 103 mm magas a király alakja (az egész miniatura 258×174 mm). Színezése : barna haj, szürke szem, arany korona, rózsaszín, ezüst, piros, kék és zöld dísszel, arany ruha ezüst, piros, kék és zöld dísszel, szürke gallér ezüst, piros, kék és zöld dísszel. Felirata (gótikus betűkkel) : Ego Mathias Rex Hūgarie cōcessi hoc missale frī Thome de Hūgaria p(ost) cui(us) obitū maneat pn̄s liber in provincia qua claudit diem extremum. A mondatszalagon (renaissance betűkkel) : PIE ĪHV̄ MISERERE MEI

Bécsi (?) miniator munkája 1469-ből.

Irodalom : (Rómer Fl.) : Díszlapok a római könyvtárakban őrzött négy Corvin-codexből. Pest, 1871. 9. l. ; Rómer 1876. 210. l. ; Csontosi 1888. 98—99. l. (A misekönyv nem magyar templom számára készült. Mátyás legrégibb arcképe, mely 1469 máj. 3. előtt készült) ; Csontosi 1890. S. 180—184. ; Szilágyi 1896. 541. l. ; Nemes M.—Nagy G. : A magyar viseletek története. Budapest, 1900. XXXVI. l. 39. tábla ; Ferenczi 1902. 271. l. ; Tietze, H. : Die illuminierten Handschriften der Rossiana in Wien—Lainz. Leipzig. 1911. S. 18. Nr. 31. — Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Österreich. Bd. V. (bécsi munka 1469-ből) ; Gp (Gulyás Pál) ismertetése Tietze könyvéről. Magyar Könyvszemle. 1911. 368. l. ; Fejérpataky L. : A Bibliotheca Rossiana. Magyar Könyvszemle. 1913. 101. l. (Mátyás legrégibb hiteles arcképe) ; Hevesy 1923. No. 92. ; Bibliotheca Corvina 1927. 129. sz. (No. 89.) ; Hóman B.—Szekfü Gy. : Magyar történet. IV. Budapest, s. a. (1934). 272. l. után 15. kép ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 407. l.

42. VOLTERRA, Biblioteca Guarnacci. Cod. lat. 5518. IV. 49. 3. 7. Joannis Francisci Marliani Mediolanensis epithalamium in nuptiis Blancae Mariae Sfortiae et Joannis Corvini.

Fol. 4. Mátyás miniatura-arcképe.

Mérete : 42×42 mm. Színezése : fekete alap, aranyos betűk, a haj és a zöld ruha erősen aranyozva. Felirata :

MATIAS | REX | HVNGARIAE | BOHEMIAE | DALMATIAE

Milanói munka 1487/88-ból. Mátyás arcképe a 12. számú érem (Marti fautori) után készült.

Irodalom : Ábel J. : Két ismeretlen Corvin-codexről. Magyar Könyvszemle. 1888. 148—149. l. (hasonlít a Philostratos miniaturájához, de az arckifejezés más. Talán olyan festmény után készült, melyet Pruisz János vitt Milanóba, a hercegi pár eljegyzésére) ; Csontosi 1888. 316—317. l. (1487-ből való, az ambrasi gyüjtemény domborművéhez [4. sz.] és a budapesti Hieronymus kódex miniaturájához [35. sz.] áll legközelebb, de mintaképe ismeretlen) ; Csontosi 1890. S. 577—578 ; Schönherr Gy. : Hunyadi Corvin János. Budapest, 1894. 11. l. ; Ferenczi 1902. 272. l. (érem után készült) ; Hevesy 1923. No. 146. ; Bibliotheca Corvina 1927. 140. sz. (No. 141.) ; Balogh 1928. 27. l. (Marti fautori érem után).

43. WIEN, Nationalbibliothek. Cod. lat. 930. S. Hieronymi expositio evangelii secundum Matheum, secundum Marcum etc.

Fol. 1r. Mátyás miniatura-arcképe.

Mérete : 45×30 mm (kerettel), 40×25 mm (keret nélkül). Színezése : szőke haj zöld babérkoszorúval, arany szalaggal, piros arc, sötétbarna szem, fehér ing arany széllel és aranygombokkal, élénk borvörös köpeny fehér gallérral, a háttérben barna mellvéd, lilásszürke oszlop, világoskék ég. A keret arany, feketeszínű külső és belső körvonalakkal.

53.
Tobias Stimmer másolata Mantegna elveszett Mátyás-arcképe után (XVI. század).

Gherardo és Monte del Fora testvérek munkája 1488-ból. Mátyás arcképe a 12. számú érem (Marti fautori) szabad változata.

Irodalom : Csontosi 1888. 112. l. ; Csontosi 1890. S. 193. ; Szilágyi 1896. 243. l. ; Ferenczi 1902. 272. l. ; Hevesy, A. de : Les miniaturistes de Mathias Corvin. Revue de l'art chrétien. 1911. p. 16. (a Marti fautori érem után készült) ; D'Ancona 1914. No. 1430. ; Hevesy 1923. No. 119. ; Bibliotheca Corvina 1927. 26. sz. (No. 124.) ; Balogh 1928. 25. l. (Marti fautori érem után szabad változat) ; Hermann, J. H. : Die Handschriften und Inkunabeln der italienischen Renaissance. Wien, 1932. Nr. 79. S. 115 : — Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Österreich. Bd. VI/3. (valószínűleg a Marti fautori érem után készült).

44. WOLFENBÜTTEL, Herzog August Bibliothek. Cod. 10. Aug. 4°. Prisciani Lydi in Teophrastum interpretatio de sensu et phantasia latine traducta et exposita a Marsilio Ficino.

Fol. 1v. Mátyás miniatura-arcképe.

Mérete : 21 mm. Színezése : arany haj, zöld koszorú, bíbor ruha ezüst szegéllyel, világoskék háttér.

Attavante műhelyének munkája 1485—90 körül. Mátyás arcképe a 12. számú érem (Marti fautori) után készült.

Irodalom : Csontosi 1888. 218. l. (mintaképe ismeretlen) ; Csontosi 1890. S. 207—208. ; Fraknói 1890. 211. l. ; Heinemann, O. von : Die Handschriften der herzoglichen Bibliothek zu Wolfenbüttel. II. Abt. Die Augusteischen Handschriften. IV. Bd.Wolfenbüttel, 1900. S. 49. Nr. 2994. ; Ferenczi 1902. 272. l. ; D'Ancona 1914. No. 1598. ; Hevesy 1923. No. 151. ; Bibliotheca Corvina 1927. 142. sz. (No. 143.) ; Balogh 1928. 25. l. (a Marti fautori érem után).

45. WOLFENBÜTTEL, Herzog August Bibliothek. Cod. 85. 1. 1. Aug. 2°. Alexandri Cortesii de Matthiae Corvini regis Hungariae laudibus bellicis carmen.

Fol. 3r. Mátyás medaillonarcképe.

Mérete : 34 mm. Színezése : aranybarna. Felirata :

MATHIAS REX HVNGARIAE BOHEMIAE

Felsőolasz munka 1488/90-ből. Mátyás arcképe a 12. számú érem (Marti fautori) után készült.

Irodalom : Rómer 1870. 272. l. (Simonyi tudósítása alapján) ; Csontosi 1888. 216—217. l. (képzeleti kép, nem érem után készült) ; Csontosi 1890. S. 203. ; Fraknói 1890. 208. l. ; Szilágyi 1896. 302. l. ; Heinemann, O. von : Die Handschriften der herz. Bibliothek zu Wolfenbüttel. II. Abt. Die Augusteischen Handschriften. IV. Bd. Wolfenbüttel, 1900. S. 88. Nr. 2884. ; Ferenczi 1902. 272. l. (érem után) ; Hevesy 1923. Nr. 147. ; Bibliotheca Corvina 1927. 149. sz. (No. 150.) ; Balogh 1928. 25. l. (Marti fautori érem után).

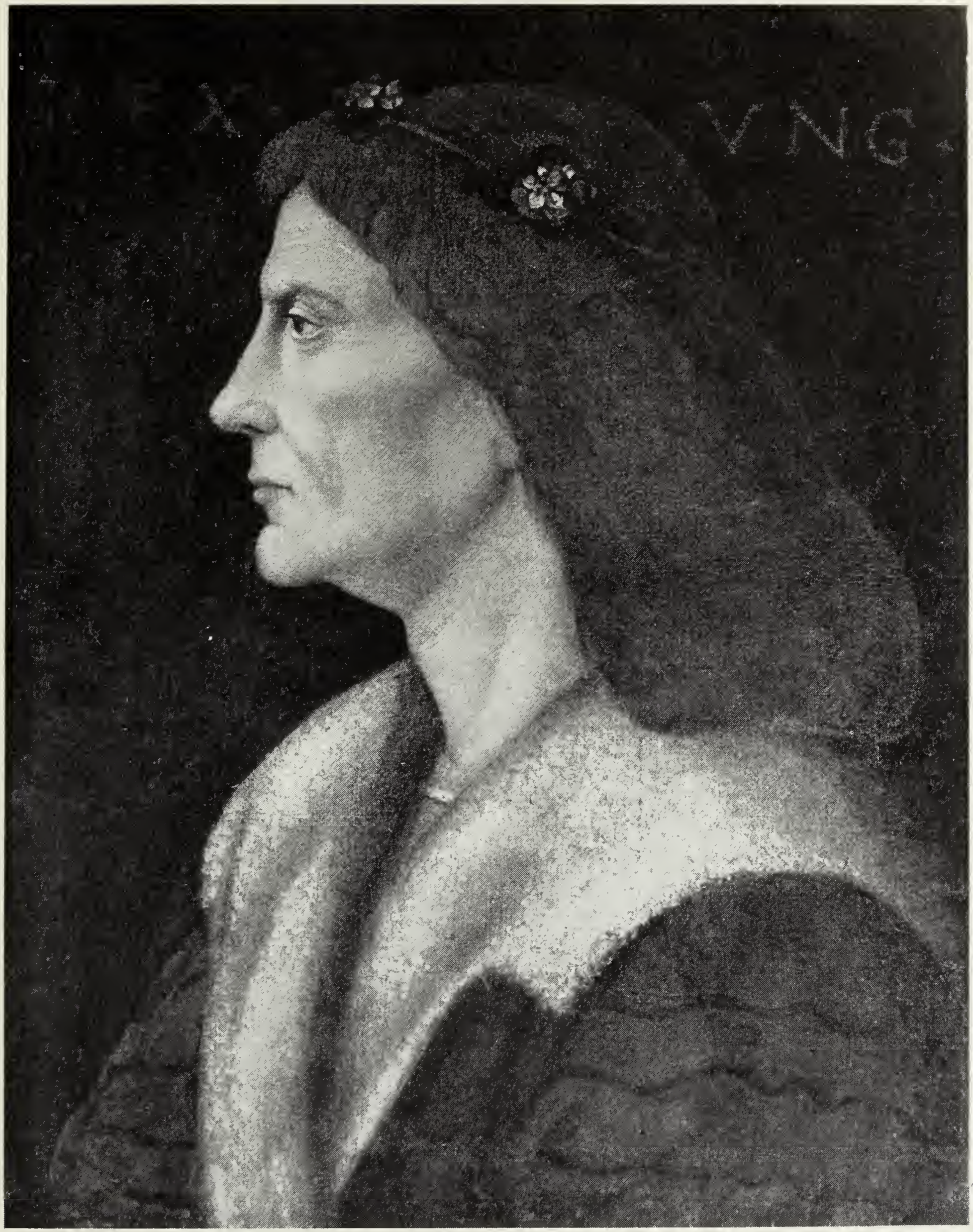
46. WOLFENBÜTTEL, Herzog August Bibliothek. Cod. 73. Aug. 2°. Marsilii Ficini Florentini epistolarum ad amicos libri VIII.

Fol. 1v. Mátyás miniatura-arcképe.

Mérete : 21 mm. Színezése : arany haj, piros ruha arany széllel, fekete háttér. Felirata : MATHIAS REX • VNGARIE

Francesco d'Antonio del Cherico műhelyének munkája 1488/90-ből. Eszményített arckép.

Irodalom : Jacobi Tollii Epistolae Itinerariae. II. ed. Amstelaedami, 1714. p. 9. ; Rómer 1868. 292. l. ; Rómer 1870. 272. l. ; Rómer 1876. 210. l. ; Csontosi 1888. 219—20. l. (a legidealisztikusabb arckép, valószínűleg képzelet után) ; Csontosi 1890. S. 209. ; Fraknói 1890. 139. l. ; Heinemann, O. von : Die Handschriften der herz. Bibliothek zu Wolfenbüttel. II. Abt. III. Bd. Wolfenbüttel, 1898. S. 378. Nr. 2706. ; Ferenczi 1902. 272. l. ; D'Ancona 1914. No. 841. ; Hevesy 1923. No. 150. ; Bibliotheca Corvina 1927. 147. sz. (No. 148.)

21.

Felső olasz festő másolata Mantegna elveszett Mátyás-arcképe után (XVI. század).

β) Egyéb kéziratok.

47. HEIDELBERG, Universitätsbibliothek. Cod. Pal. germ. 156. Ungarische Chronik [1] (Thuróczy János krónikájának német fordítása).

Fol. 164. Mátyás miniatura-arcképe.

Méretei: 135×80 mm. Színezése: szőke haj, lila köpeny, barnaprémes gallérral, barna prémszegéllyel és barna béléssel, ultramarinkék nadrág, piros cipők, arany korona zöld süveggel, világosbarna trónus zöld-fehér kárpittal.

Német miniátor munkája 1495 tájáról.

Irodalom: Csontosi 1888. 319. l.; Csontosi 1890. S. 582.; Baer, L.: Die illustrierten Historienbücher des XV. Jahrhunderts. Strassburg. 1903. S. 148—152. (a miniaturák a brünni kiadás metszetei után); Csontosi 1910. 212. l. (ívrétnagyságú arckép a cseh könyvfestészet modorában. Az arckép az augsburgi Thuróczy kiadás után készült, noha a szöveg a brünni kiadást fordítja).

48. SCHLOSS OTTENSTEIN, Lamberg grófi könyvtár.

Porträtbuch, a XVI. század végéről való folio kézirat, miniatura-arcképekkel, közöttük Mátyásé.

A kézirat — mely a Lamberg grófok pozsonyi könyvtárából származik — jelenleg már nincs a Lamberg grófok tulajdonában, őrzési helye ismeretlen. Kérdezősködésemre sem a Lamberg grófi család, sem a bécsi Denkmalamt nem tudott felvilágosítást adni sorsáról.

Irodalom: Österreichische Kunsttopographie. Bd. VIII. Wien, 1911. S. 122.

Metszetek.[2]

49. JOHANNES DE THWROCZ: Chronica Hungarorum. Augsburg, Erhard Ratdolt. 1488. (Hain 15,518., Szabó RMK III/1. 15.) Fol. 147.

Fametszet. Méretei: 132×115 mm. Felirata (gótikus minusculák): De electione dñi comitis mathie in regem.

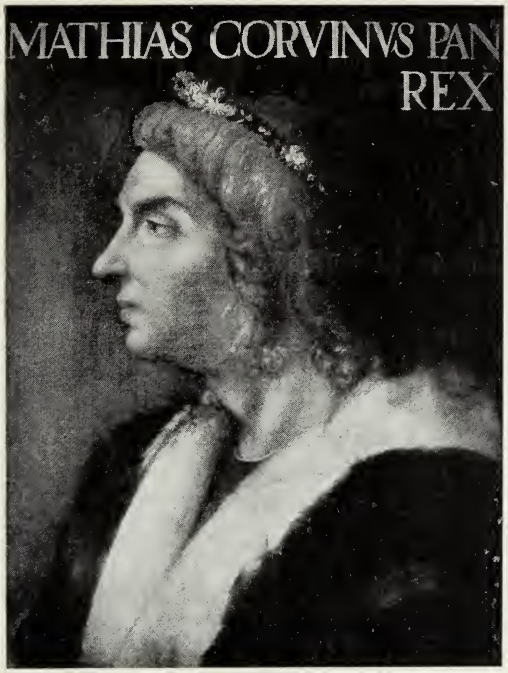
a) *Szinezett fametszet* az Orsz. Széchenyi-Könyvtár illuminált hártyapéldányában. (Inc. c. a. 881. Jankovich Miklós gyüjteményéből). Színezése: szőke haj, zöld ruha, zöld köpeny szürke prémmel, piros béléssel, zöld harisnya, fekete cipő piros béléssel, sárgásbarna trónszék, kék brokát függöny. A másik hártyapéldányban [Inc. c. a. 881a., melyet József nádor vásárolt] levő Mátyás arckép színezése csaknem teljesen hasonló, mindössze a ruha és a harisnya színe más, zöld helyett piros.

Augsburgi metsző munkája 1488-ból. Erősen stilizált arckép, amelynek valami hiteles arcképvázlat szolgálhatott alapul. A jellegzetes hajviselet leg-

[1] Csontosi leírás, illetve hallomás alapján említi a nikolsburgi herceg Dietrichstein könyvtárban levő német Thúróczy fordítást (Csontosi 1888. 319. l.; Csontosi 1890. S. 582.; Csontosi 1910. 212. l.), meg a lembergi német Thuróczy fordítást (Csontosi 1910. 212. l.) mint olyan kéziratokat, melyekben esetleg lehetnek Mátyás arcképek. Az előbbire nézve nem sikerült felvilágosítást kapnom (a Dietrichstein könyvárat 1933-ban elárverezték) az utóbbira pedig a lwowi (lembergi) egyetemi könyvtár arról értesített, hogy ilyen kézirat nincs Lwowban.

[2] E fejezethez a következő gyüjtemények anyagát használtam fel: Budapest, Történelmi Képcsarnok metszetgyüjteménye; Orsz. Széchényi Könyvtár, Iconismus Regum Hungariae c. metszetgyüjtemény; u. o. Apponyi Könyvtár metszetgyüjteménye; Dresden, Staatliche Kupferstichsammlung; Wien, Nationalbibliothek, Porträtsammlung (az egykori Fideicommissbibliothek anyaga).

A reprodukciós metszeteket l. az általuk másolt szobroknál (1a, b, 4a. szám), illetve festménynél (31. a, b, c, d, e, g. szám) és miniaturáknál (34a.).

28.

55.

23.

22.

Olasz másolatok és változatok Mantegna elveszett Mátyás-arcképe után (XVI— XVII. sz.).

alább erre vall. A képeket Theobald Feger budai könyvárus, a krónika kiadója rendelte. «Addidi et non parum venustas picturas : quo legendi labor picturae varietate levatus gratior omnibus occureret» — írja előszavában. Ugyanő ajánlotta a krónikát Mátyásnak. Bizonyára a mintaképről is ő gondoskodott. A nyomdásznak azonban nem volt érzéke a hitelesség iránt, mert ugyanezt a metszetet használta fel — a háttér elhagyásával — III. István arcképe gyanánt. A hártyapéldányokban levő színezett metszetek még egyénibbek. A miniátor a metszetkörvonalakat jellegzetes egyéni vonásokkal egészítette ki. A metszetek színezése Budán készülhetett, talán a királyi miniátor-műhelyben.

Irodalom : Csontosi 1888. 319—322. l. ; Csontosi 1890. S. 584. ; Fraknói 1890. melléklet; Szilágyi 1890. 179. l.; Nemes—M. Nagy G.: A magyar viseletek története. Budapest, 1900. XXXVI. l., 39. tábla ; Ferenczi 1902. 274. l. ; Varju E. : A Thuróczi krónika kiadásai. Magyar Könyvszemle 1902. 379, 381, 391. l. (a nyomdász ugyanezt a dúcot a háttér lefaragása után III. István arcképéhez használta) ; Baer L. : Die illustrierten Historienbücher des XV. Jahrhunderts. Strassburg, 1903. S. 152—156. (a metszetek részben az elveszett eredeti kézirat miniaturái után készülhettek, mások viszont egykorú rézmetszetek [Meister E. S., Meister F. v. B, Meister des Hausbuches] másolatai. A metszetek két különböző mestertől származnak); Naumann, H. : Die Holzschnitte des Meisters vom Amsterdamer Kabinett zum Spiegel menschlicher Behaltnis. Stassburg, 1910. S. 4. (A metszetek rajzolója Martin Schongauer fivére, Ludwig.) ; Fitz, J. : Die Ausgabe der Thuróczy-Chronik aus dem Jahre 1488. Gutenberg-Jahrbuch 1937. S. 97—106., irodalommal. (Nem lehetett miniált kézirat, mely a metszetekhez mintaképül szolgált volna, mert Thuróczy kevéssel a nyomtatás előtt 1485/87-ben írta) ; Magyar Művelődéstörténet szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 47. l. (Varju E. : a Széchenyi könyvtár hártyapéldányában levő színezett metszet Mátyás hű arcképe).

50. SEBASTIAN MÜNSTER : Cosmographiae universalis Lib. VI. Basileae, 1550, p. 882.

Fametszet. Méretei : 50×50 mm. Felirata : MATHIAS REX HVNGARIAE BOHEMIAE DALMATIAE.

Német fametsző munkája 1550-ből. Másolat a 12. számú érem (Marti fautori) után.

Kivágott példányai : Tört. Képcsarnok Lt. sz. 5608. ; u. o. Lt. sz. 1636.

Másolatai : Sebastian Münster Cosmographiájának későbbi baseli kiadásaiban : 1556, 1558, 1561, 1564, 1567, 1572, 1574, 1578, 1588, 1592, 1598, 1614, 1628.

51. TÖRT. KÉPCSARNOK Lt. sz. 9193.

Rézmetszet. Méretei : 141×106 mm. Felirata : MATTHIAS CORVINVS REX PANNON|IAE

Német metszet a XVI. századból. A Mantegna-típushoz tartozik. Talán a XVI. század elején a Mantegna-képről egy német változat készülhetett, mely mellképpé egészítette ki az eredeti profilarcképet és Mátyás kezébe szegfűt adott. Ilyen típusú kép másolata lehet ez a metszet.

Egyéb példányai : Budapest, az egykori Ernst Múzeum (Ernst Lajos magyar történeti gyüjteménye. Budapest, 1932. 38. l. 74/1. sz. — M. Nemzeti Múzeum Kiállításai VII.) ; Wien, Nationalbibliothek, Porträtsammlung. XXXIV. 13.

Irodalom : Vasárnapi Ujság. 1906. 95. l.; Tóth-Szabó P.: Szathmáry György prímás. Budapest, 1906. 28. l. ; B logh 1925. 257—258. l. (Mantegna-típushoz tartozik, másolat a Jovius metszet után.)

52. TRIPARTITUM Opus Juris Consuetudinarij, Inclyti Regni Hungariae per spectabilem et Magnificum Dom. Stephanum de Werbewcz.

51.

56.

58.

60.

Német másolatok és változatok Mantegna elveszett Mátyás-arcképe után
(XVI—XVII. század).

Quarta Editio cum Prefatione et Indice Joan. Sambuci. Vienna, 1572. Címlap.[1]

Fametszet. Méretei: 41×41 mm. Felirata MATHIAS • CORVIN.

Német metsző munkája 1572-ből. Szabad változat a 12. számú érem (Marti fautori) után.

53. PAULI JOVII Novocomensis Episcopi Nucerini Elogia virorum bellica virtute illustrium VII. libris jam olim ab autore comprehensa et nunc ex ejusdem Museo ad vivum expressi imaginibus exornata, opera et studio Petri Pernae typographi. Basileae 1575. Fol., p. 174.

Fametszet. Méretei: 160×150 mm (a díszes későrenaissance kerettel), 108×83 mm (a keret nélkül). Felirata: Matthias Coruinus rex PANNONIAE.

Tobias Stimmer[2] munkája 1575-ből. Közvetlen másolat Mantegnának a comói Museum Jovianumban (korábban a budai várban) lévő Mátyás arcképe után.

Kivágott példányai: Budapest, Orsz. Széchényi-Könyvtár, Apponyi metszetgyüjtemény. 995. sz.; Dresden, Staatliches Kupferstichkabinett. B. 1460. 1.; u. o. B. 1535, 1.; u. o. B. 1733. 2. (Singer VIII. 1933. S. 293. Nr. 61,383—385.); Wien, Nationalbibliothek, Porträtsammlung. Nr. XXXIV. 7.

Irodalom: Andersen, A.: Der deutsche Peintre-Graveur III. Leipzig, 1872. S. 87. No. 56.; Müntz, E.: La propagande de la renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. I. p. 118.; Müntz, E.: Le Musée des portraits de Paul Jove. Paris, 1900, p. 84. — Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Tome XXXVI. 2. (másolat Mantegna után); Ferenczi 1902. 272. l. (említi a Jovius metszetet a londoni miniaturával, Rubens festményével és néhány metszetváltozattal együtt); Balogh 1925. 250—251. l. (közvetlen másolata Mantegna képének, amely után számos másolat és változat készült); Balogh 1926. 890. l.

Másolatai[3]:

a) *Musaei Joviani Imagines* artifice manu ad vivum expressae. Nec minore industria Theobaldi Mulleri Marpurgensis Musis illustratae. Basileae. Ex officina Petri Pernae. Anno 1577. 4°. (Óváry L.: A M. Tudományos Akadémia tört. bizottságának oklevélmásolatai. I. Budapest, 1890. 16. l. Mircse János gyüjtéséből egy kivágott metszet az 1577. kiadásból az Akadémia gyüjteményébe került).

b) *Eigentliche und gedenkwürdige Contrafacturen* oder anbildungen, wolverdienter vnnd weitberümpter Kriegshelden, aus... Pauli Jovii Elogiis oder Rhumschrifften gezogen... Durch Theobaldum Müller von Marpurck. Basel, P. Perna. 1577. 4°.

c) *Michael Beuther:* Bildnisse viler zum theÿle von uralten, zum theÿle von Newlichern zeiten her, Kriegs und anderer Weltlicher Händel halben, bej Christen und Vnchristen gewesener Keyser, Könige, Grauen und Edlen etc. Basel, Peter Perna. 1582. Fol.

d) *Michael Beuthers* Wahrhafftiger kurtzer Bericht von mannigerley Kriegs und andern fürnemen Hänndeln etc. Basel, Conradus Waldkirch 1588. Fol., S. 133. (Ugyanolyan méretű, mint az 1575-ös Jovius kiadás metszete, de más kerettel.)

Irodalom: Ferenczi 1902. 272. l.; Balogh 1925. 257. l.

[1] Erre az arcképre dr. Hubay Ilona úrnő, az Orsz. Széchényi Könyvtár tisztviselője volt szíves felhívni figyelmemet.

[2] V. ö. Nagler, G. K.: Künstlerlexikon. XVII. München, 1847. S. 368.; Andersen, A.: Der deutsche Peintre-Graveur. Leipzig, 1872. III. S. 83. Nr. 143.; Koszmann, E. F.: Giovios Porträtsammlung und Tobias Stimmer. Anzeiger für schweizerische Altertumskunde. N. F. Bd. XXIV. 1922. S. 49—53.

[3] V. ö. *Andresen, A.:* Der deutsche Peintre-Graveur. III. Leipzig, 1872. S. 9 .

19.

57. 59.

Flamand és holland másolatok és változatok Mantegna elveszett Mátyás-arcképe után (XVII. század).

e) *Icones Heroum* bellica virtute maxime illustrium. Basel, Conradus Waldkirch. 1589. 4°.
f) *Elogia Virorum* bellica virtute illustrium. Basel, 1596.
g) *Gerardus de Roo:* Annales oder historische Chronik... der Erzherzogen zu Österreich. Augsburg. Johann Schultes. 1621. S. 258. (Keretnélküli, fordított kicsinyített másolat az 1575-ös Jovius-metszet után. 90×70 mm.)

Irodalom: Ferenczi 1902. 272. l.; Balogh 1925. 258. l.

54. ANDRÉ THEVET: Pourtraits et vies des hommes illustres, grecz, latins et payens, recveilliz de Leurs Tableaux, liures, medalles antiques et modernes. Paris. Par la vefue J. Keruert et Guillaume Chaudiere. 1584. p. 319.
Rézmetszet. Méretei: 170×140 mm.

Flamand metsző munkája (v. ö. az előszót, fol. b. iiij^v) 1584-ből. Mintaképe ismeretlen. A szerző az előszóban hangsúlyozza, hogy nagy fáradsággal igyekezett másolatokat szerezni hiteles arcképekről. A közölt metszetek nagy része valóban hiteles arckép. A Mátyás- arcképhez is kétségtelenül hiteles mintaképet használt. A fej, a rajz bizonyos túlzásaitól eltekintve, erősen emlékeztet a bautzeni szobor profilnézetére. Ha pedig a metszetet egyes, nyilvánvalóan XVI. századi toldalékoktól (a két alsó kar, az ügyetlenül elhelyezett kard) megtisztítjuk, XV. századi egykorú profil-arckép körvonalait rekonstruálhatjuk. Különösen jelentős, hogy e metszet mintaképéül szolgáló egykorú arckép Mátyást magyar ruhában[1] ábrázolta. Az eredeti arckép 1480—85 körül készülhetett, a bautzeni szobor előtt.

Kivágott példánya: Tört. Képcs. Lt. sz. 456.

Irodalom: Tört. Képcsarnok Lajstroma. Budapest, 1894. 22. sz.; Ferenczi 1902. 76. l. (Jovius-féle metszethez kapcsolódik); Lane—Browne: Portraitindex. 1906.; Balogh 1925. 256. l.; Balogh 1926. 890. l. (nem függ a Jovius metszettől, Thevet munkájából való).

Másolata:
a) *Dresden,* Kupferstichsammlung. B. 1468. 1. Bd. V.
Rézmetszet. Méretei: 205×138 mm. Felirata: HVNNADE CORVIN

Irodalom: Singer VIII. 1933. Nr. 61390.

55. RITRATTI DI CENTO CAPITANI ILLUSTRI. Con li lor fatti in guerra breuemente scritti intagliati di Aliprando Capriolo. Roma, Per Domenico Gigliotti 1596. Fol. 75b.

[1] A Mátyás udvarában divatozó magyar viseletre vonatkozólag érdekes fényt vet Bartolommeo Chalco-nak Lodovico Sforzához intézett jelentése (1489 ápr. 2. Milano), melyben azt tanácsolja, hogy a Bianca hercegnőt kísérő követség hosszú ruhát öltsön, mert a magyarok igen kárhoztatják a rövid öltözeteket (... che el fusse bene admonire ognuno ad portare veste longhe, peroche cosi e il costume loro et damnano grandamente questi habiti corti» (Dipl. Emlékek Mátyás király korából. IV. Budapest, 1878. 31. l. — Mon. Hung. Hist. IV. oszt. IV. köt.). Mátyás maga menyasszonyának, majd később leendő menyének is magyar ruhákat küldött, II. Ulászlónak pedig magyar süveget ajándékozott. A milanói Festa del Paradiso-n (1490), melyet Leonardo da Vinci rendezett a Sforza udvarban, Mátyás küldöttei magyar ruhában jelentek meg. (Balogh 1928. 14—15. l. 48. jegyz., 17. l.)
A metszeten látható magyar viseletre vonatkozólag v. ö. a «Triumph des Kaisers Maxmilian I.» (1512—16) c. sorozatban id. Hans Burgkmair egyik metszetét (Triumph des Kaisers Maximilian I. Wien. 1883—84. Taf. 39. — Beilage zum I—II. Bande des Jahrbuches der Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. Szövegét l. Jahrbuch I. 1883. S. 161.); Arch. Ért. 1891. 391. l.; Burckhard, A.: Hans Burgkmair d. Ä. Berlin, 1932. Nr. 126. Taf. LXI).

88.
A «Mausoleum» Mátyás királyt ábrázoló metszete (XVII. század).

Rézmetszet. Méretei : 135×95 mm (felirattal), 120×81 mm (felirat nélkül). Felirata : MATTHIA CORVINO RE DI | VNGARIA

Aliprando Capriolo, trentói származású és Rómában működő metsző munkája 1596-ból. A Mantegna-típushoz tartozik. Valószínűleg az Uffizi-beli másolat (28. szám) után készült.

Irodalom : Lane—Browne : Portraitindex. 1906. ; Balogh 1926. 889. l. (Mantegna-típus leszármazottja).

Másolatai :

a) *Ritratti et Elogii* di Capitani Illustri. Roma (alle spese di Pompilio Totti Libraro) 1635. p. 152. (Apponyi S. gróf : Hungarica. IV. München, 1927. 2029. sz.)

Kivágott példányok : Budapest, az egykori Ernst-Múzeum. (Balogh 1925. 259. l. ; Balogh 1926. 889. l. ; Ernst Lajos magyar történeti gyüjteménye, Budapest, 1932. 38. l. 74. 2. sz. — A M. Nemzeti Múzeum Kiállítása VII) ; Wien, Nationalbibliothek. Porträtsammlung. XXXIV. 9. (rajta ceruzával írt névjelzés : Picini).[1]

b) *Ritratti et elogii* di Capitani illustri ecc. Roma, 1646. p, 167.

56. WILHELM DILLICH : Ungarische Chronica. Cassel, 1600. Fol. 119v.

Fametszet. Méretei : 74×53 mm.

Német metsző munkája 1600-ból. Szabad változat a Jovius-féle metszet (53. sz.) után. Az ismeretlen metsző a mellképet térdképpé egészítette ki és a fejet is némileg megváltoztatta. A Mantegna-típushoz tartozik.

Másolata :

a) *Wilhelm Schäfer genandt Dilich:* Ungarische Chronica. Cassel, 1606. S. 189. (75×54 mm).

57. TOONEEL DER KEYSEREN ENDE CONINGEN VAN CHRISTENRYCK sedert den onderganck van het Griecks keyserdom. Vervatende hare beeltenissen afcomsten ende voornaemste daden, ende also 't sommier der historie van meer dan 150 jaren herwaerts, bij een vergadert wt de geloofweerdigste schrijvers door N[icolaes] D[e] C[lerck]. Tot Arnhem bÿ Jan Jansz anno 1615. Fol. S. 196. — Másik kiadása Tot Delft by N. de Clerck 1615.

Rézmetszet. Méretei : 176×124 mm (az alsó felirattal) 153×121 (az alsó felirat nélkül). Feliratai : MATTHIAS I CORVINVS VNGARIAE DALMATIAE CROATIAE SLAVONIAE REX (az ovális kereten), Obyt Anno 1490 (a mellvéden), Matthias Corvinus de I. Coninck van Hungarien etc. (a metszet alatt).

Nicolaes de Clerck metszete 1615-ből. A Mantegna-típushoz tartozik. Fordított (tükörképes) változat a Jovius-féle metszet (53. sz.) után.

Kivágott példányai : Tört. Képcsarnok Lt. sz. 11,041 ; Budapest, az egykori Ernst-Múzeum (Ernst Lajos magyar történeti gyüjteménye. Budapest, 1932. 38. l. 74./3. sz. — A M. Nemzeti Múzeum Kiállításai VII.) ; Wien, Nationalbibliothek, Porträtsammlung XXXIV. 6.

Irodalom : Balogh 1925. 257. l. ; Balogh 1926. 889. l. (A Mantegna-típushoz tartozik, a Jovius metszet után készült).

[1] A XVII. században a Picini-család több tagja rézmetszőként működött Rómában. Ezt a metszetet azonban nem a Piciniek készítették, hanem Capriolo metszetének retusált rézlapjáról nyomták. A PT jelzés a metszetek alján a kiadóra, Pompilio Tottira vonatkozik, aki megvásárolta Capriolo rézlapjait. Totti különben az előszóban csak a következőkben emlékszik meg a metszőkről : «espresse (t. i. a képek) in rame da valenti artefici».

88 b.

88 d. 88 e.

A «Mausoleum» Mátyás-arcképének metszetmásolatai a XVII. századból.

58. ZAKARIAS THEOBALD : Hussitenkrieg. III. Edition. Nürnberg, 1624. 3. Teil. S. 12—13.

Rézmetszet. Méretei : 129×94 mm (feliratokkal), 107×94 mm (feliratok nélkül). Feliratai : MATTHIAS HUNNIADES REX HVNG (fent), N° II. Parte III. pag. 13 (a metszeten) ; Deprimitur, non opprimitur in noxia virtus | Rex moritur : regis captivus regna potitur (lent). Jelzése : «J. C. Klupffel sc. Nur.»

Johann Conrad Klüpffel metszete 1624-ből. A Mantegna-típushoz tartozik a Jovius-féle metszet (53. sz.) szabad változata.

Kivágott példányai : Budapest, Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 1643 ; Budapest, Orsz. Széchényi-Könyvtár. Iconismus Regum Hungariae. VIII. ; Berlin, Preuss. Staatsbibliothek. Bildnissammlung des Prof. F. Wadzeck. (Singer : VIII. 1933. Nr. 61,396.) ; Veste Coburg, Kupferstichsammlung (Singer VIII. 1933. Nr. 61,392.); Wien, Nationalbibliothek. Porträtsammlung. XXXIV. 5.

Irodalom : Tört. Képcsarnok Lajstroma. Budapest, 1894. 7. l. 24. sz. ; Ferenczi 1902. 274. l. (Jovius metszet után) ; Tört. Képcsarnok grafikai kiállításának leíró lajstroma I. Budapest, 1907. 11. l. XXIV. 2. sz. ; Balogh 1925. 258. l. ; Balogh 1926. 889. l. (Mantegna-típushoz tartozik, a Jovius metszet után készült).

Másolata :

a) *Tört. Képcsarnok* Lt. sz. 8051. Rézkarc, mérete : 71×42 mm. Felirata : MATTHIAS HUNNIADES | Rex Hungariae (fordított és kicsinyített másolat.

Egyéb kivágott példányok : Dresden, Staatliches Kupferstichkabinett. B. 1469. 2. (Singer : VIII. 1933. No. 61,391.)

Irodalom : Balogh 1925. 258. l.

59. TÖRT. KÉPCSARNOK Lt. sz. 1644.

Rézmetszet. Méretei : 125×76 mm. Felirata : MATTHIAS HVNNIAD geseyt | CORVINVS. Konninck van Hongarien.

Holland metszet a XVII. századból. A Mantegna-típushoz tartozik, változat a Jovius-féle metszet (53. sz.) után.[1]

Irodalom : M. Tört. Képcsarnok Lajstroma. Budapest, 1894. 7. l. 23. sz. (XVII. sz.) ; Ferenczi 1902. 276. l. (Jovius metszet után) ; Tört. Képcsarnok grafikai kiállításának leíró lajstroma. I. Budapest, 1907. 11. l. XXIV. l. sz. (XVIII. sz.) ; Balogh 1925. 257. l. (Mantegna-típushoz tartozik, a Jovius metszet után készült).

60. TÖRT. KÉPCSARNOK. Lt. sz. 9192.

Rézkarc. Méretei : 180×134 mm. Felirata : MATTHIAS HUNNIADES | König in Ungarn.

Német metsző munkája a XVII. század végéről. A Mantegna-típushoz tartozik, barokkos változat a Jovius-féle metszet (53. sz.) után.

Egyéb kivágott példányai : Orsz. Széchényi-Könyvtár. Iconismus Regum Hungariae. VII. sz. ; Dresden, Staatliche Kupferstichsammlung. Anom. 3. (Singer VIII. 1933. Nr. 61,382.)

Irodalom : Ferenczi 1902. 274. l. (Jovius metszet után) ; Tört. Képcsarnok grafikai kiállításának leíró lajstroma I. Budapest, 1907. 12. l. XXIV. 3. sz. (XVII. sz.) ; Balogh 1925. 258. l. (Mantegna-típushoz tartozik, a Jovius metszet után készült).

[1] A metszet megjelenési helyére vonatkozólag kérdezősködtem az amsterdami Rijks-museumnál és az Universiteits-Bibliothaeknál, továbbá a «Ryksbureau van Kunsthistorische en Iconographische Documentatie»-nál ('S Gravenhage), de sajnos egyik sem ismeri azt a kiadványt, melyben ez az arckép megjelent.

61.

88 g.

A «Mausoleum» Mátyás-arcképének változatai a XVIII. századból.

II. KÉPZELETI ARCKÉPEK.

Festmények.

61. BUDAPEST, Kir. Várpalota, Corvin Mátyás könyvtárterem.

Olajfestmény, vászon. Méretei : 98×75 cm. Színezése : sötétbarna háttér, barna haj, kék szem, barna kucsma kékeszöld kihajtóval, piros ruha, kékeszöld palást, zöld asztal. Felirata (későbbi) : Mathias Corvinus. K : v : Ungarn. Hátlapján vörös pecsét címerrel, felirata : CAROLVS FRIDERICVS MARCH. BADENS.ET... ELECTOR.COM.PALAT.RHEN.PRINC...&c. Ezek szerint Károly Frigyes badeni nagyherceg (1728—1811) tulajdonából származik.

XVIII. századi német festő munkája, aki a fejhez a Nádasdy-féle Mausoleum (88. sz.) Mátyás-típusát használta fel, az öltözetet azonban megváltoztatta, páncél helyett XVIII. századi magyar ruhában, kucsmával ábrázolja Mátyást.

Mint Mányoky Ádám munkája van kiállítva.

62. BUDAPEST, Kir. Várpalota, Erzsébet királyné Múzeum.

Olajfestmény, vászon. Méretei : 84×88 cm. Színezése : sötétzöld háttér, barnásszőke haj, zöld koszorú, barna arc, kékesszürke szemek, kékes acélszínű páncél arany dísszel, halvány rózsaszín écharpe-pal, zöld terítő, rajta arany korona. Felirata : MATHIAS CORVINVS REX XXXIV. UNGAR Coronatus año 1464—Obit 1490. Provinienciája : a gödöllői királyi kastély egyik kerti pavillonjából származik és a magyar királyokat ábrázoló sorozathoz tartozik. (Nb. a sorozat II. Józseffel végződik. Több darabja a Nádasdy-féle Mausoleum metszetei után készült.)

Magyarországi (?) festő munkája a XIX. század elejéről. Valószínűleg másolat valamilyen XVIII. századi barokk Mátyás-arckép után, melyhez erős változtatásokkal a Nádasdy-féle Mausoleum (88. sz.) Mátyás-típusát használták fel.

63. BUDAPEST, Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 14.

Olajfestmény, vászon. Méretei : 80×68 cm. Színezése : Sötét háttér, barna haj és szakáll, barna szem, kékes-szürke páncél arany dísszel, fehér nyakfodor, vörös palást. Felirata : O MATHIA TUAE GENTIS FORT | ISSIME DVCTOR | IVSTICIA ATQUE ARMIS QVIS | ET TIBI CONFERAT VNQUAM | CVM TIBI DAT SONITV BEL | LANTI BVCCINA SIGNVM. | VICTOR E QVOS ATQVE | ARMA PETIS, NOVA PRAELIA MISCES | PROSTERNIS TVRCAS ARMIS | QVOQVE DEYCIS HOSTEM | TE SVPERIS ASTRAE A PLAGIS | TRANSCRIBIT.ET IPSA | IAM TIBI PERPETVOS DIVVM | CONCESSIT HONORES.PANNONIAE REGIS VTINAM CONTINGERE TALIS | AVSINT.AT SIMILIS NVLLVS MONSTRABITVR ORBI. Provenienciája : augsburgi Fugger gyüjtemény, később Jankovich Miklós gyüjteménye (Collectio imaginum etc. No. 89.).

Német festő munkája a XVI. század végéről.

Irodalom : Fejér Gy. : T. Vadassi Jankovics Miklós' Gyüjteményeiről . . . stb' Tudományos Gyüjtemény. 1817. XI. 30. l. ; — — : Wissenschaftliche Sammlung des Herrn Niklas von Jankovits zu Pesth. — Taschenbuch für die vaterländische Geschichte. Hgg. durch die Freyherrn von Hormayr und von Mednyánszky. II. Jahrgang. Wien, 1821. S. 343, 355., l. ; (W. J. M.) : Magyar hajdankor emlékeivel jeles gyüjteményét Hazájának mély tisztelettel ajánlva W. J. M. Pest, 1830. 11. l. ; A M. Nemzeti Múzeum képtárának festményei és grafikai állaga. II. rész. I. füz. Budapest, 1909. 553. l. 14. sz. ; Az Orsz. Magy. Szépművészeti Muzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 382. l. 14. sz. ; Ankwicz-Kleehoven, H. : Das Totenbildnis Kaiser Maximilians I. — Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte. XI. 1937. S. 61. Anm. 4.

63.
Mátyás király arcképe a XVI. század végéről

90. 63 a.
Mátyás királyt ábrázoló metszetek a XVIII. századból.

Ennek a képnek, helyesebben ennek a típusnak másolatai és változatai: **a)** *Matthias Bél:* Notitia Hungariae Novae. III. Vienna, 1737. címlap. Rézkarc. Méretei: 334×216 mm (az alsó felirat nélkül), 370×210 mm (az alsó felirattal). Feliratai: OB HVNGARIAM. | PACIS. | ET. BELLI. ARTIBVS. | ILLVSTRATAM (a fülke felett), MATTHIAE.CORVINO | REGE.HVNG.B.M.P. (a mellkép alatt), PALLADA QVOD MARTI CORVINVS IVNXIT AMICAM | FIT BELLI ET PACIS LAVDIBVS IPSE DEVS. Jelezve: «Andreas et Joseph Schmuzer sc.»

Andreas és Joseph Schmutzer bécsi metszők rézkarca, Bél Mátyás állítása szerint (p. 591) egy «Vindobonában látott kép után». Bél hosszasan bizonygatja (p. 591, 593) a kép hitelességét. (Színezése: szőke haj és szakáll, zöld koszorú, fehér ing, bíbor köpeny, sárga páncél.)

Kivágott példányai: Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 1649; Apponyi-Könyvtár, metszetgyüjtemény (M. 435).

Irodalom: Ilg. A.: G. R. Donner. Wien, 1893. S. 56, 65. (a metszethez a rajzot Donner adta); Ferenczi 1902. 276—277. (képzeleti arckép. Felsorolja másolatait); Szendrei J.—Szentiványi Gy.: Magyar képzőművészek lexikona. I. Budapest, 1915. 389. l. (Donner rajza után készült); Pigler, A.: Georg Raphael Donner. Wien, 1929. S. 87. (nem Donner rajza után készült.)

b) *Strassburg,* Prof. Schöflin birtokában a XVIII. század végén. Festmény.

Irodalom: Kazinczy F.: Erdélyi Cancellarius Gró Teleki Sámuel Bibliothecája Marosvásárhelytt. Tudományos Gyüjtemény 1817. VII. 5. l.

c) *Wienerneustadt,* Stadtmuseum. Festmény.

Irodalom: Kazinczy F.: Erdélyi ancellárius Gróf Teleki Sámuel Bibliothecája Marosvásárhelytt. Tudományos Gyüjtemény. 1817. VII. 5. l.; L-r: Mátyás király fennmaradt holmija a bécsujhelyi régiségtárban. Vasárnapi Ujság 1859. 5. sz. 54. l. (nem hiteles arckép); Rómer Fl.: Három nap hazánk északnyugati határain. Arch. Ért. 1869. 223. l.; Csontosi J.: A könyvtári bizottság jelentése. A M. Történelmi Társulat 1879. évi aug. 23—30.-i vidéki kirándulása Maros-Torda megyébe, Marosvásárhely és Segesvár városaiba. Budapest, 1879. 146—147. l. Melléklet a Századokhoz (eltér a marosvásárhelyi képtől. Acélmetszetben kiadta Szerelmey.).; Genthon I.: Magyar művészek Ausztriában. Budapest, 1927. 32. l.

d) A bécsújhelyi kép másolata (illetve változata): *Szerelmey Miklós kőnyomata* 1847-ből. Tört. Képcs. Lt. sz. 5562. 565×450 mm. Jelzése: «Rajzolta és tulajdonosa Szerelmey Miklós. 1847.» A felirat szerint a fej a bécsújhelyi példány hű másolata. A ruházat ellenben XIX. századi magyar viselet.

Irodalom: Szentiványi G.: Szerelmey Miklós. Petrovics Elek Emlékkönyv. Budapest, 1934. 113. l.

e) *Marosvásárhely,* Teleki-könyvtár, festmény.

Teleki Sámuel kancellár a strassburgi példány után másoltatta.

Irodalom: Kazinczy F.: Erdélyi Cancellárius Gróf Teleki Sámuel Bibliothecája Marosvásárhelytt. Tudományos Gyüjtemény. 1817. VII. 5. l.; Csontosi J.: A könyvtári bizottság jelentése stb. 1879. 146. l. Melléklet a Századokhoz (cáfolja hitelességét); K. L.: Klonesch Tamás. Művészet, 1911. 92. l.

f) A marosvásárhelyi kép másolata: *Tyroler József acélmetszete.* 120×90 mm. Jelzése: «Tyroler J. metz.» Közölve: gr. Teleki J.: Hunyadiak kora III. Pest, 1853.

g) *Pozsony* város tulajdonában festmény. Másolat a bécsújhelyi kép után.

Irodalom: Rómer Fl.: Három nap hazánk észak-nyugati határán. Arch. Ért. 1869. 223. l.

88 i.

88 h.

88 o.

A «Mausoleum» Mátyás-arcképének metszetmásolata a XVIII. század végéről és a XIX. századból.

h) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 16.

Olajfestmény, vászon. Méretei: 70×53 cm. Felirata: MATHIAS CORVINVS REX HVNGARIE. Provenienciája: A Jankovich-gyüjteményből (Collectio imaginum No. 83). Jankovich Miklós a Maria-Thal-ban lévő pálos kolostorból szerezte. XVIII. századi másolat.

Irodalom: Fejér Gy.: T. Vadassi Jankovics Miklós' Gyüjteményeiről... stb. Tudományos Gyüjtemény. XI. 1817. 30. l.; — —: Wissenschaftliche Sammlung des Herrn Niklas von Jankovits zu Pest. — Taschenbuch für die vaterländische Geschichte. Hgg. durch die Freyherrn von Hormayr und von Mednyászky. II. Jahrgang. 1821. Wien. S. 343.; A M. Nemzeti Múzeum képtárának festményei és grafikai állaga. II. rész. I. füz. Budapest, 1909. 553. l.; Az Orsz. Magy. Szépműv. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 382. l.

i) A Tört. Képcs. Lt. sz. 16. képnek másolata: *Richter Antal Fülöp kőnyomata* 1819-ből. Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 1646.

Méretei: 172×144 mm (felirat nélkül). Jelzése: «Kőre rajzolta és nyomtatta Richter Antal Fülöp [1] Pesten, 1819.»

j) *Schmid János kőnyomata.* Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 1647.

Méretei: 92×95 mm. Jelzése: «Pesten Schmid. Jan. Kőmettsző Intézetéből.» Közölve: Felsőmagyarországi Minerva. VII. évf. IV. köt. Kassa, 1831. Módosított másolat az alaptípus után. A mellkép hermelinpalásttal és lánccal van díszítve.

k) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 17.

Olajfestmény, vászon. Méretei: 75×61 cm. Felirata: MATHIAS CORVINVS REX HVNGARIAE. Provenienciája: Marczibányi István gyüjteménye, utóbb Jankovich Miklós gyüjteménye. (Collectio imaginum No. 82.) Állítólag 1490-ben Prágában (!) készült és Podjebrád György tulajdonából (!) származik.

Irodalom: Svastics J.: Magyarok históriája. II. köt. Pozsony. 1805. címkép; Fejér Gy.: T. Vadassi Jankovics Miklós' Gyüjteményeiről stb. Tudományos Gyüjtemény. 1817. XI. 30. l.; — —: Wissenschaftliche Sammlung des Herrn Niklas von Jankovits zu Pesth. — Taschenbuch für die vaterländische Geschichte. Hgg. durch die Freyherrn von Hormayr und von Mednyánszky. II. Jahrgang. Wien, 1821. S. 355.; A M. Nemzeti Múzeum képtárának festményei és grafikai állaga. II. rész. I. füz. Budapest, 1909. 554. l.; Az Orsz. M. Szépműv. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 382. l.

l) Másolat a Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 17. festménye után, *J. Maina rézkarca.* 165×106 mm. Jelzése: «J. Maina sculp.»[2] Közölve: Svastics I.: Magyarok historiája. II. Pozsony, 1805. címkép.

m) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 175.

Olajfestmény, vászon. Méretei: 74×60 cm. Felirata: MATHIAS CORVINVS REX HVNGARIAE.

Irodalom: Az O. M. Szépműv. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 9. l.

n) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 424.

Olajfestmény, vászon. Méretei: 62×49·5 cm. Felirata: NATVRALIS AC VERISSIMA MATTHIAE I. REG: HVNG: EFFIGIES. Provenienciája: báró Mednyánszky Dénes ajándéka (letét a tordai Közművelődési Házban).

Irodalom: Az O. M. Szépműv. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 17. l.

o) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 502.

Olajfestmény, vászon. Méretei: 76×62 cm. Felirata: Mathias Corvinus

[1] Richter Antal Fülöp bécsi származású pesti rézmetsző és litografus.
[2] J. Maina dalmát származású rézmetsző, aki 1802/4-ben Bécsben dolgozott.

Ao. 1458 zur Ungarische Cron. Erobert 1485 die Stadt Wien. Stirbt 1490 in Wien, alt 47 Jahr, seiner Regierung 32.

Irodalom: A M. Nemzeti Múzeum képtárának festményei és grafikai állaga. II. rész. 1. füz. Budapest, 1909. 611. l.; Az O. M. Szépműv. Múzeum állagai. IV. rész Budapest, 1915. 407. l.

p) *Székesfehérvár*, Haader Zsigmond tulajdonában levő festmény (1930). V. ö. a Szépművészeti Múzeum irattárában a 769/930. számú aktát.

q) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 1623.

Kőnyomat, mely a Hunyadi-család tagjait ábrázolja. Mérete: 116×100 mm (Mátyás-arckép), 430×610 mm (az egész lap). Jelzése: «Nyom. Haller J., Kiadja Pfeifer Ferdinánd.»

XIX. század derekáról való másolat, mely a Kossuth-szakállas divat értelmében dolgozza át a mintaképet.

64. FRICS, egykori Berthóthy-kastély.

A kastély oromzatát díszítő sgraffito alakok között a keleti saroktorony déli oldalán Mátyás. Felirata: REX MATHIAS.

A kastélyt 1623/1630-ban építtette Berthóthy Bálint a kassai Sorger Mihállyal (Michael Sorger). A sgraffitodíszt 1630-ban készítette Vaxmann, vagy más olvasás szerint Axmann Márton (Martinus Vaxmann).

Irodalom: Myskovszky V.: Felsővidéki műemlékek. Arch. Ért. 1888. 414. l.; Myskovszky V.: A fricsi kastély sgrafitói. Arch. Ért. 1891. 38. l.; Divald K.: A felsőmagyarországi renaissance építészet. Budapest, 1900. 20. l. képpel; Ferenczi 1902. 277. l.; Lechner J.: Tanulmányok a lengyelországi és felsőmagyarországi reneszánsz építésről. Budapest, 1913. 27. l.

65. NAGYBICCSE, egykori Thurzó-kastély.

Az udvart díszítő, történeti személyeket (magyar királyok, Hunyadi János stb.) ábrázoló festmények között bizonyára szerepel Mátyás alakja is. Az idevágó gyér irodalom hiányos adatai azonban nem sorolják fel névszerint az összes ábrázolt személyeket, a Műemlékek Országos Bizottságának fényképgyüjteményében sincsenek meg a teljes sorozat fényképei. A helyszínéről pedig nem sikerült felvilágosítást szerezni.

A falfestmények a XVII. században készültek.

66. RÓMA, Palazzo Apostolico del Vaticano, Sala II. di Paolo V. Falfestmény a déli oldalon, mely a budai könyvtár alapítását ábrázolja.

Felirata: MATTHIAS • CORVINVS • VNGARIAE • REX BIBLIOTHECAM • MAGNIFICAM • ET • LOCVPLETEM • BVDAE • INSTRVIT.

1610/11-ben festette Giovanni Battista Ricci di Novara V. Pál pápa megbízásából.

Irodalom: Brovius, A.: Paulus Quintus Burghesius P. O. M. Romae, 1624.; Taja, A.: Descrizione del Palazzo Apostolico Vaticano. Roma, 1750, p. 460.; Bertolotti, A.: Artisti subalpini in Roma nei secoli XV., XVI. e XVII. Mantova, 1884. p. 169.; Musei e Gallerie Pontifiche. V. Guida delle Gallerie di pittura. Roma, 1925, p. 16.; Péter A.: Magyar vonatkozású XVII. századi freskók a Vatikánban. Az Orsz. Magy. Régészeti Társulat Évkönyve. II. évf. 1923—26. Budapest, 1927. 239—241. l.

67. XVIII. SZÁZADI OLAJFESTMÉNY, mely 1833-ban bécsi magyar magántulajdonban volt. Tulajdonosa ebben az évben el akarta adni. Utóbb nyoma veszett.

Olajfestmény, vászon. Méretei: 36 hüvelyk magas, 29 hüvelyk széles.

Leírása: «Hunyady Első Mátyás Magyar Királynak (Corvinus) festett képe, egész testi állásban, de kissebbitett állapotban. Maga a' személy tetétől talpig 32 hüvelknyi magasságu. A' képnek hoszsza rámája nélkül 36, szélessége 29 h. ponyva vászonra, eleven színekkel, olajos festékkel van készítve.

Ifjú korában, fejedelmi, 's időkorabeli vitéz öltözetben, tökélletes nemzetiséggel (a mi különös tulajdonsága) vagyon előadva. Világos gesztenyehaj színű hoszszu fürtös haja homlokáról kétfelé egyarányosan terülvén le, vállain szabadon hever, kellemetes artzulatját, hajánál valamivel világosabb színű gyenge bajusz ékesiti. Puszta nyakán bibor fejedelmi Palást függ, melly a' szépen kirakott földön göngyölve meszsze terül. Mellyét akkori időben szokásban vólt kartsu fényes Panczér fedi aranyozott C. nagy betüvel jelelve. Ez alól vas ing tünik ki, melly alul ismét, hoszszu, aranyozott ércz darabokkal vertt, szarvas bőr gunyának szeletezett részei ágyékig nyulnak le. Világoskék bársony magyar nadrága ; sárga topánkája csonka orru, és magas sarku, ezen pedig hoszszu nyaku, hegyes taréju sarkantyu látszik. Egy nagy oszlop mellett (mellynek allya párducz tarkaságu arany rojtokkal felékesített bársony szőnyeggel bé van borítva, rajta pedig hegyes arany Korona hever) ékes fejedelmi helyheztetésben, kiterjesztett karokkal áll. Jobbikban Király pálczát tart, földszinével egyerányosan kinyujtva ; fellyebb emeltt balkezének mutató uján nemzetiségének jeleül a' tudva lévő gyürüs hollót tartja. Jobbra figyelmetes, és lélekkel tellyes arczulatja felhők világosabb részére jut. A' környék Vissegrád várára mutat.

Ezen képnek minden tulajdonsága régi időre, 's a' tárgynak élete korára, egyszersmind felette ügyes kezü képiróra mutat ; a' ki, az előadott tárgyakat igen jól ismérte, és szeme előtt tartotta. Velebánásmódgya szemlátomást Olasz, és Velenczei.» (Áruba eresztett régiségi s művészi ritkaságok. Bétsi Magyar Kurir. 1833. 24. sz. 199. l.)

A leírás után ítélve barok stílusban készült, eszményített arckép volt.

Irodalom : Bayer J. : Régi képek nyomai. Művészet II. 1903. 351. l.

Miniaturák.

68. BRUXELLES, Bibliothèque Royale. Ms. 9008. Missale.

Fol. 205ᵛ. Keresztrefeszítést ábrázoló miniaturán Mátyás térdelő alakja.

Mérete : 73 mm magas (az egész miniatura 260×155 mm). Színezése : szőke haj, az öltözet kék és piros.

Attavante műve 1485-ből.

Irodalom : Csontosi 1888. 106—108. l. ; Csontosi 1890. S. 189. ; Pulszky F. : Magyarország archaeológiája II. Budapest, 1897. CLXXXIII. tábla ; Ferenczi 1902. 271. l.

69. BRUXELLES, Bibliothèque Royale. Ms. 9008. Missale.

Fol. 206. Az Utolsó Ítéletet ábrázoló miniaturán Mátyás alakja.

Méretei : 40 mm (az egész miniatura 140×170 mm). Színezése : szőke haj, piros ruha.

Attavante jelzett műve 1487-ből.

Irodalom : Csontosi 1910. 208. l.

70. BUDAPEST, Orsz. Széchényi-Könyvtár. Cod. lat. 417 (azelőtt Wien, Nationalbibliothek. Cod. lat. 25.). Philostrati heroica, icones, vitae sophistarum et epistolae ab Antonio Bonfine traducta.

Fol. 2. Mátyás bécsi diadalmenetét ábrázoló miniatura.

Méretei : 80×68 mm, Mátyás alakja 28 mm. Színezése : sötét páncél, amely alól arany sodronying csüng elő, a nyaknál arany sáv, szőke haj arany koronával, kopján piros zászló, a címer piros, arany vágásokkal és oroszlánokkal, a kék szívpajzsban holló.

Boccardino Vecchio műve 1487—90 tájáról.

88 p.

88 k. 62.

A «Mausoleum» Mátyás-arcképének változatai a XIX. századból.

Irodalom : Csontosi 1888. 210—212. l. ; Csontosi 1890. S. 201. ; Szilágyi 1896. 273. l. ; Ferenczi 1902. 272. l. ; Berzeviczy A. : Beatrix királyné. Budapest, 1908. 255. l. ; Hevesy 1923. No. 130. ; Hermann, J. H. : Die Handschriften und Inkunabeln der ital. Renaissance. Wien, 1932. No. 78. S. 104, 108. — Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Österreich. N. F. Bd. VI. 3. (képzeleti ábrázolás arcképszerűség nélkül) ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 59. l.

71. BUDAPEST, Orsz. Széchényi-Könyvtár. Cod. lat. 301. Galeotti Martii de egregie, sapienter, iocose dictis ac factis regis Mathie.

Fol. 1. címlapon Mátyás képzeleti arcképe.

Méretei : 24×22 mm. Színezése : világos sárgásbarna köpeny, barna haj, piros arc, szürke háttér.

Északolasz stílusú munka a XV. század végéről.

Irodalom : Hoffmann E. : A M. Nemzeti Múzeum Széchényi könyvtárának illuminált kéziratai, Budapest, 1928. 12. l. (képzeleti arckép).

72. FIRENZE, R. Biblioteca Medicea Laurenziana. Plut. 77. 11. Lippi Brandolini Dialogus de comparatione Reipublicae et Regni.

Fol. 9v. Mátyás padon ülve Corvin Jánossal és Domenico Giugni firenzei követtel (képzeleti arckép).

Méretei : 37×66 mm. Színezése : szőke haj, piros süveg arany koronával, turbánszerűen körülcsavart fehér kendővel, aranyos ruha kék gallérral, piros kézelőkkel, fehér övvel, fekete cipők.

Boccardino-műhely munkája. (Dr. Hoffmann Edith múzeumi igazgató úrnő szíves közlése.) A kézirat Medici-címerekkel van díszítve és Lorenzo Medicinek van ajánlva, tehát 1492 előtt készült.

Irodalom : Bandinius, A. M. : Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Mediceae-Laurentianae. Tom. III. Florentiae, 1776. col. 135. (Mátyás arcképe) ; Ábel J. : Olaszországi XV. századbeli íróknak Mátyás királyt dicsőítő művei. Budapest, 1890. IX. l. 1. jegyzet (Mátyás arcképe). — Irodalomtörténeti Emlékek. II. kötet; Csontosi 1910. 211. l. (Mátyás képzeleti arcképe) ; D'Ancona 1914. No. 1622, p. 827. (nem Mátyás arcképe, a miniaturák Giovanni és Francesco Boccardi-tól); Mayer, E. : Un umanista italiano della corte di Mattia Corvino. Aurelio Brandolini, Lippo. Annuario. 1937. Roma, 1938. p. 165—166. Studi e documenti italo-ungheresi della R. Accademia d'Ungheria di Roma. II. (Mátyás arcképe.)

73. LUZERN,[1] Bürgerbibliothek. Diebold Schilling : Kronick (Luzerner Bilderchronik).

Fol. 121b. Miniatura : Mátyás lovaggá üti Melchior Russ[2] svájci követet a bécsi Stephansdomban 1488. jún. 24-én.

Méretei : 65 mm (Mátyás alakja), 195×182 mm (az egész miniatura).

Svájci miniátor munkája 1511—13 között. Képzeleti arckép, amely azonban — nyilván leírás és nem kép nyomán — Mátyás külsejének legfeltűnőbb jegyeit (borotvált arc, hosszú haj, orr és áll vonalai) a valóságot megközelítőleg ábrázolja.

[1] Erre a Mátyás arcképre ifj. dr. Vayer Lajos úr, a M. Történeti Múzeum tisztviselője volt szíves felhívni figyelmemet. Az adatokat dr. Eduard Wymann altdorfi levéltáros úr szívességének köszönöm.

[2] Mátyás és Melchior Russ svájci követ kapcsolatára nézve v. ö. Segesser, A. Ph. : Beziehungen der Schweizer zu Mathias Corvinus, König von Ungarn. Luzern, 1860 ; Csánki D. : I. Mátyás udvara. Budapest, 1884. 105—108, 152—153. l.

Diebold Schilling krónikájában még két miniatura utal Mátyás és a svájciak kapcsolatára : a svájci tanács és Mátyás követei szövetséget kötnek 1479 márc. 26-án a luzerni városházán ; a luzerniek követétől 1488 júniusában Linz mellett elrabolják a Mátyáshoz intézett leveleket (fényképek a M. Történeti Múzeumban).

Irodalom : Zemp, J. : Die schweizerischen Bilderchroniken und ihre Architekturdarstellungen. Zürich, 1897 ; Hilber, P. : Des Luzerners Diebold Schillings Bilderchronik. Frauenfeld, 1928 ; Diebold Schilling, Luzerner Bilderchronik 1513. Bearb. von Dr. Robert Durrer und Dr. Paul Hilber. Genf, 1932. Taf. 155 ; E. W. (Eduard Wymann) : Die Ungarnfahrt der Altdorfer Tellspiele. Neue Züricher Nachrichten. Jahrg. 35. Nr. 149., 29. Juni 1939.

74. MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek. Cod. lat. 294. Agathias de bello Gothorum per Christophorum Persona e graeco in latinum traductus.

Fol. 2. miniatura Mátyás képzeleti arcképével.

Mérete : 30 mm (kerettel), 20 mm (keret nélkül). Színezése : a haj aranybarna, az arc sárgásbarna, a kalap szürke, fekete pontokkal, a korona aranybarna, a ruha rózsaszínnel árnyalt, piros gallérral, barna gombokkal, a háttér kék, a keret kettős aranyszéle között zöld koszorú.

Nápolyi munka 1483/84-ből. Képzeleti arckép.

Irodalom : Csontosi 1888. 311—312. l. (képzeleti arckép) ; Csontosi 1890. S. 571. ; Ferenci 1902. 272. l. (képzeleti arckép) ; Hoffmann E. : Christophorus Persona Agathias-fordításának néhány példányáról. Magyar Könyvszemle. 1924. 11. l.

75. ROMA, Biblioteca Vaticana. Cod. lat. 3186. Andreae Pannonii de regiis virtutibus.

Fol. 1. A kézirat felajánlását ábrázoló miniaturán Mátyás képzeleti arcképe.

Méretei : 74×68 mm. Színezése : vörösesbarna haj, piros ruha arany liliomokkal, lila nadrág, fekete cipő arany dísszel, kék háttér, zöld padló, kék trónszék.

Ferrarai munka 1467-ből. Képzeleti arckép.

Irodalom : Fraknói V. : Andreas Pannonius. Magyar Könyvszemle, 1879. 116. l. (Mátyás képzeleti arcképe) ; Csontosi 1888. 97—98. l. (képzeleti arckép) ; Csontosi 1890. S. 180. ; Ferenczi 1902. 271. l. (képzeleti arckép) ; Weinberger, W. : Beiträge zur Handschriftenkunde. I. Die Bibliotheca Corvina. Sitzungsberichte der Phil.-Hist. Klasse der kais. Akademie der Wissenschaften. 159. Bd. VI. Abh. Wien, 1908. S. 51. (nem Mátyás arcképe) ; Hoffmann E. : Régi magyar bibliofilek. Budapest, 1929. 75. l. (a király és a szerző arcképe) ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 447. l.

76. ROMA, Biblioteca Vaticana. Cod. lat. Urb. 112. Breviarium.

Fol. 8. Szent Pál prédikációját ábrázoló miniaturán a hallgatóság között Mátyás trónszéken ülő alakja.

Mérete : 54 mm (az egész miniatura 149×115 mm). Színezése : barnásszőke haj, arany korona, bíborarany köpeny, zöld-arany ruha.

Attavante műve 1487/90-ből. Képzeleti arckép.

Irodalom : (Rómer Fl.) : Díszlapok a római könyvtárakban őrzött négy Corvin-codexből. Pest, 1871. 6. l. ; Rómer 1876. 210. l. ; Csontosi 1888. 108—110. l. ; Csontosi 1890. S. 190. ; Schönherr Gy. : Hunyadi Corvin János. Budapest, 1894. 67. l. ; Pulszky F. : Magyarország archaeológiája. II. Budapest, 1897. CLXXXIV. tábla ; Ferenczi 1902. 271. l. ; Berzeviczy A. : Beatrix királyné. Budapest, 1908. 315. l. ; Hevesy 1923. No. 91. ; Bibliotheca Corvina 1927. 127. sz. (No. 87.) ; Magyar művelődéstörténet Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 461. l.

77. VENEZIA, Biblioteca Marciana. Cod. lat. VIII. 2. Antonii Averulini Florentini de architectura libri XXV.

Fol. 1. a díszes címlap alján Mátyás mint triumphator diadalkocsin.

Mérete : 85×85 mm (a koszorú nélkül), 115×142 mm (koszorúval). Színezése : kék alapon fekete függöny arany dísszel, aranyszínű ábrázolás (a király, a rabszolgák, a lovak, a diadalszekér), zöld koszorú színes gyümölcsökkel, arany szalaggal.

A budai miniátorműhely munkája 1489-ből.

Irodalom : Rómer 1868. 292. l. ; Rómer 1876. 210. l. ; Csontosi 1888. 112—115. l. ; Csontosi 1890. S. 196—197. ; Szilágyi 1896. 529. l. ; Ferenczi 1902. 272. l. ; Hevesy 1923. Nr. 97. ; Bibliotheca Corvina 1927. 134. sz. (No. 93.)

78. VENEZIA, Biblioteca Marciana. Cod. lat. X. 235. Benvenuti de Rambaldis de Imola libellus augustalis.

Fol. 7. A címlapon, a Mátyásnak szóló ajánlás kezdőbetűjében — Hoffmann Edith feltevése szerint — Mátyás képzeleti arcképe volt festve, melyet később kivakartak, majd primitív módon kijavították.

Méretei : 33×33 cm. Színezése : kék ég és zöld függöny előtt, kék köpenyes, piros-violaszínű ruhás alak, az arc tollvonásokkal van kijavítva.

Felsőolasz munka 1480/90 tájáról. Képzeleti arckép megrongált és utólag kijavított állapotban.

Irodalom : Hoffmann E. ismertetése Hevesy könyvéről. Magyar Könyvszemle, 1924. 138. l. ; A kodex címlapja közölve : Bibliotheca Corvina 1927. 135. l.

79. WOLFENBÜTTEL, Herzog August Bibliothek. Cod. 1. 6. 5. Aug. 2°.[1] Johannes de Utino : Historia regum Hungarie.[2] (Fol. 73—76.)

Fol. 76r. Mátyás miniatura arcképe.

Mérete : 40 mm. Színezése : arany haj, arany korona piros béléssel, kék ruha, zöld köpeny, kék háttér.

Német miniator munkája XV. század második feléből. Képzeleti arckép.

Irodalom : Csontosi 1888. 318—319. l. (Thuróczy krónika fametszete után) ; Csontosi 1890. S. 579. ; Csontosi 1910. 209. l. az (1469-es Missale Mátyás arcképére [41. sz.] emlékeztet).

80. WOLFENBÜTTEL, Herzog August Bibliothek. Cod. 85. 1. 1. Aug. 2°. Alexandri Cortesii de Matthiae Corvini regis Ungariae laudibus bellicis carmen.

Fol. 3r. A lap alját díszítő, lovascsatát ábrázoló miniaturán Mátyás lovasarcképe.

Méretei : 39×155 mm. Színezése : aranybarna.

Felsőolasz munka 1488/90-ből. Képzeleti arckép.

Irodalom : Csontosi 1888. 217. l. ; Csontosi 1890. S. 203—207. ; Heinemann, O. von : Die Handschriften der herz. Bibliothek zu Wolfenbüttel. II. Abt. Die Augustinischen Handschriften. IV. Bd. Wolfenbüttel, 1900. S. 88. Nr. 2884. (a keret talapzatán levő miniatura «den Abschied des in den Kampf gegen die Türken ziehenden Königs von seiner Burg und der ihm Sieg verheissenden Fides [mit Füllhorn und Kelch] sowie den bereits beginnenden Kampf mit den Ungläubigen darstellt»). ; Ferenczi 1902. 272. l.

Metszetek.

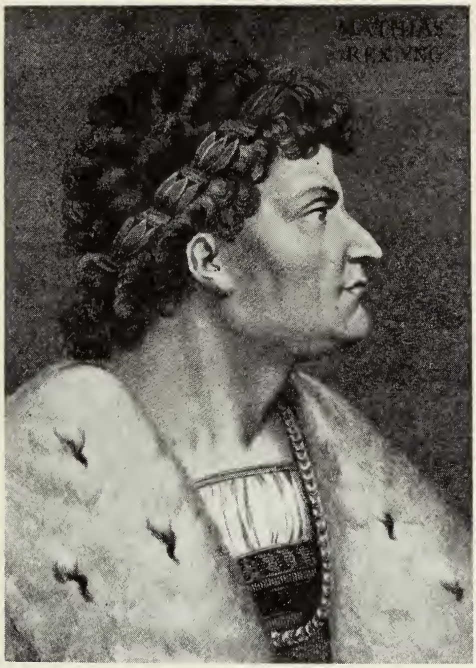
81. CONSTITUTIONES INCLITI REGNI UNGARIE. s. l. et d. (Hain 5779, Szabó RMK III/1. 59). Fol. 14.

Fametszet. Méretei : 135×88 mm.

Német metsző munkája 1490 körül. Képzeleti arckép. Ugyanez a kép

[1] V. ö. Heinemann, O. von : Die Handschriften der herzoglichen Bibliothek zu Wolfenbüttel. II. Abt. I. Bd. Wolfenbüttel, 1899. S. 34. Nr. 1600.

[2] Csontosi eleinte (Csontosi 1888. 319. l.) feltételezte, hogy Johannes de Utino krónikájának német fordításában (Heiligenkreuz, Cisztercita könyvtár) is szerepel Mátyás arcképe, de utóbb (Csontosi 1910. 210. l.) megállapította, hogy ott az arcképek V. Lászlóval végződnek. A vatikáni könyvtárban lévő Johannes de Utino kéziratban (Ottob. 479.) hasonlóképpen nincsen Mátyás arckép.

31g.
Az ambrasi-gyüjtemény Mátyás-arcképének másolata a XIX. századból.

11c. 12b.
Mátyás-érmek utánzatai a XIX. századból.

díszíti a Constitutiones Regni Poloniae-t. (Lipsiae, K. Kachelofen. c. 1496. — Hain 5664.)

Irodalom : Csontosi 1888. 322—324. l. ; Csontosi 1890. S. 586. ; Ferenczi 1902. 274. l. (1486-ból?) ; Hellebrant Á. : Mátyás király törvény könyvének nyomtatási helye. Akadémiai Értesítő, 1915. 222—223. l. (K. Haebler megállapítása szerint Lipcsében készült, Konrad Kachelofen nyomdájában 1491—94 között.) ; Fitz, J. : König Mathias Corvinus und der Buchdruck. Guttenberg-Jahrbuch. 1939. S. 134. (1491. körül) ; Hubay I. : Mátyás király törvénykönyve. Magy. Könyvszemle, 1939. 234—246. l. (Még Mátyás életében adták nyomdába, legkésőbb II. Ulászló bejövetele előtt készült el.) ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 69. l.

82. JOHANNES DE THWROCZ : Chronica Hungarorum. Brünn, 1488. Conrad Stahel et Matheus Preinlein. (Hain 15,517. — Szabó RMK III/1. 16.) Fol. 147.

Fametszet. Méretei : 159×142 mm. Felirata : De electiōē dñi comitis mathie ī regē. (Az Egyetemi Könyvtár példányán kéziratos bejegyzés a XVI. század elejéről: «oh Mathia ha te mosthan elnel gondunkrol gondolnal.»)

Brünni metsző munkája 1488-ból. Képzeleti arckép.

Irodalom : Csontosi 1888. 319—322. l. ; Csontosi 1890. S. 584. ; Ferenczi 1902. 274. l. ; Varju E. : A Turóczi krónika kiadása. Magy. Könyvszemle. 1902. 390. l. ; Baer, L. : Die illustrierten Historienbücher des XV. Jahrhunderts. Strassburg. 1903. S. 149—151. (a metszetek az elveszett eredeti kézirat miniaturái után készülhettek) ; Csontosi 1910. 212. l. (a brünni városi számadásokban kifizetések a krónika fametszőjének) ; Fitz, J. : Die Ausgaben der Thuróczy-Chronik aus dem Jahre 1488. Gutenberg-Jahrbuch. 1937. S. 103—104.

83. HARTMANNUS SCHEDEL : Libri cronicarum. Nürnberg. Antonius Koberger, 1493. Fol. CCLII.

Fametszet. Méretei : 55×55 mm.

Nürnbergi metszők (Michael Wolgemut és Wilhelm Pleydenwurff) munkája, mely ugyanebben a műben Faunus (fol. XXXV.), Ochosias (fol. XLIX^v.), Hermigildis rex (fol. CXLIX^v.), Carolomannus (fol. CLXIV^v.), Bernardus rex (fol. CLXVIII^v.), Berengarius (fol. CLXXVI.), Saladinus (fol. CCV^v.) neve alatt is előfordul.

Irodalom : Csontosi 1888. 321—322. l. ; Csontosi 1890. S. 587.

84. DER WEISSKUNIG című fametszetsorozatnak a «zöld király» (azaz a magyar király) halálát ábrázoló jelenete.

Fametszet. Méretei : 220×198 mm. Felirata : Wie der grün kunig stirbt und sych 3 parteyen erhuben.

Közölve : Der Weisskunig. Nach den Dictaten und eigenhändigen Aufzeichnungen Kaiser Maximilians I. zusammengestellt von Marx Treitzsauerwein von Ehrentreitz. Hgg. von Alwin Schultz. Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. VI. Bd. Wien, 1888. S. 273. (Az eredeti fadúcról készült nyomat. — Schultz ugyanebben a tanulmányában ismerteti a XVI. századi próbanyomatokat és a XVIII. századi kiadásokat is.)

Id. Hans Burgkmair munkája 1514—16 tájáról. Képzeleti ábrázolás. A Weisskunig I. Miksa császár romantikus életrajza, melyben a magyar király, előbb Mátyás, utóbb II. Ulászló, mint zöld király szerepel. Az ábrázolás a Mátyás halálakor beállt zavarokra utal.

Irodalom : Schultz, A. : Der Weisskunig. Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. VI. Bd. 1888. S. 273, 508, 509. ; Burkhard, A. : Hans Burgkmair d. Ä. Berlin, 1932. S. 60—61. Nr. 125. (A Weisskunigra vonatkozó részletes irodalommal) ; Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky S. II. Budapest, 1939. 71. l.

85. JOHANN LICHTENBERGER : Die Weissagungen. Wittenberg, 1527. K. IV.

Fametszet. Méretei : 99×54 mm. Felirata (gotikus betűkkel) : Koenig Matthias.

Német metsző munkája, képzeleti arckép a XVI. század elején divatos német öltözetben.

86. HELTAI GÁSPÁR : Chronica az Magyaroknac dolgairól. Kolozsvár, 1571. Fol. 113v. (Szabó RMK. I. 118.)

Fametszet. Méretei : 100×160 mm. Felirata : a király feje felett, lebegő angyaloktól tartott mondatszalagon : IVSTE IVDICATE REGES, a padlón 1574. évszám.

Kolozsvári metsző munkája 1574-ből. Képzeleti arckép.

Irodalom : Szabó K. : Régi magyar könyvtár. I. Budapest, 1879. 118. sz. 65. l.

87. ANTON BONFINI : Ungarische Chronica, Das ist Ein grundtliche beschreibung desz aller mächtigsten und gewaltigsten Königreichs Ungern. Frankfurt am Mayn. 1581.

Fametszet (S. 283v), mely Mátyás székesfehérvári koronázását ábrázolja. Méretei : 109×49 mm.

Fametszet (S. 330v), mely a budai országgyűlést ábrázolja. Méretei : 107×150 mm.

Német fametsző munkái 1581-ből. Későrenaissance stílusú, antikutánzó képzeleti ábrázolások. A koronázást ábrázoló fametszet II. Ulászló koronázását ábrázoló illusztrációként újra le van nyomva még egyszer (S. 345).

88. MAUSOLEUM Potentissimorum ac Gloriosissimorum Regni Apostolici Regum et Primorum Militantis Ungariae Ducum etc. Nürnberg, Michael und Johann Friedrich Endter, 1664, p. 316. (Nádasdy Ferencnek a magyar rendekhez intézett ajánlólevelével.)

Rézmetszet. Méretei : 240×145 mm (feliratokkal), 205×145 mm (feliratok nélkül). Felirata : MATTHIAS I Corvinus XXXIV REX HVNGAR.

Kivágott példányai : Tört. Képcsarnok Lt. sz. 5916 ; Wien, Nationalbibliothek. Porträtsammlung. XXXIV. 10.

Nürnbergi metsző műve 1664-ből. Valószínűleg valamilyen XVII. századi festmény — talán éppen Nádasdy Ferenc gyüjteményének egyik darabja — után készült.[1] Ez a képtípus mindenesetre a XVI—XVII. században, Magyarországon alakult ki, mert feltűnően egyezik a korabeli magyar arcképek stílusával.[2] Mint kedvelt típus helyet foglalhatott a különféle főúri arcképgyüjteményekben, így Nádasdy Ferencében is. Erősen eszményített, de nem teljesen képzeleti arckép. A szakálltalan arc, a hosszú haj, a nagy orr a hiteles arcképek vonásai közé tartoznak (v. o. többek között 47. sz.).

Irodalom : Henszlmann 1861. 123—124. l. (Georg Pencz festménye után készülhetett) ; Ferenczi 1902. 276. l.

[1] Nádasdy képtárára vonatkozólag v. ö. Takáts S. : Nádasdy Ferenc gróf sárvári kincstára. Arch. Ért. 1902. 127.l.; Schoen A. : Nádasdy sárvári kincsei. Műbarát. I. 1921. 268—273, 281—285. l. ; Schoen A. : Nádasdy Ferenc pottendorfi képtára. Ars Una. 1923—24. 55. l. (Mátyás arcképet ugyan egyik sem említ, de ez talán a leltárak hiányos feljegyzéseinek tulajdonítható, amelyek gyakran nem nevezik meg a kép tárgyát).

[2] A Mausoleum legalább részben a XVII. századi magyar főúri gyüjtemények arcképtípusait reprodukálja. E mellett szól az a körülmény, hogy a Mausoleum néhány alakja (Árpád, Lehel, Hunyadi János, II. Lajos) kevés változtatással előfordul a nagybiccsei vár udvari freskóin, melyek valószínűleg korábban (a Mausoleum előtt) készültek. Tehát nyilvánvaló, hogy mind a nagybiccsei freskók, mind a Mausoleum metszetei közös mintaképekre mennek vissza.

Másolatai :

a) *Dresden*, Staatliche Kupferstichsammlung. B. 17. 22. 2.

Rézmetszet. Méretei : 122×72 mm (az első kiadás metszetének kicsinyített másolata).

Irodalom : Singer, VIII. 1933. Nr. 61,386

b) *Der Herzogen und Königen in Hungarn Leben, Regierung und Absterben.* Nürnberg, 1684. S. 378.

Rézmetszet. Méretei : 120×62 mm (felirattal), 110×62 mm (felirat nélkül). Felirata (német betűkkel) : XLIX | Matthias Corvinus. Rex | XXXIV König in Hungarn. (fordított és kicsinyített másolat).

Kivágott példányai : Tört. Képcsarnok Lt. sz. 1642.

c) *Joannes Adamus Xaverius Schad:* Effigies ducum et regum Hungariae s. l., s. d. (1687). Fol., lapszámozás nélkül.

Rézmetszet. 215×145 mm (keret nélkül), 345×245 mm (kerettel). Felirata : MATTHIAS I Corvinus XXXIV. REX HVNGAR. (A Mausoleum dúcának felhasználásával készült másolat, melyhez F. Sigmund Schön díszes barokk keretet rajzolt.)

d) *Tört. Képcsarnok.* . Lt. sz. 172.

Rézmetszet. Méretei : 135×89 mm (felirattal), 115×79 mm (felirat nélkül). Felirata : Matthias I corvinus Ung. Rex | 34. (térdképkivágás).

e) *Orsz. Széchényi-Könyvtár* (Art. 905). Iconismus Regum Hungariae in Cupro affabre expressorum. No. IX.

Rézmetszet. Méretei : 142×78 mm (felirattal). Felirata : MATTHIAS I. Corvinus | XXXIV. REX HVNGAR (ovális mellképkivágás).

f) *Dresden*, Staatliche Kupferstichsammlung. Nr. A. 289. a. 4.

Rézmetszet. Méretei : 48×37 mm. Felirat : 49. MATTHIAS. I.

Fejkivágás a Mausoleum-metszet után. Nem önálló arckép, hanem a magyar uralkodók arcképsorozatát ábrázoló nagy metszet egyik képecskéje. Az arcképek hét sorban 10—10 négyszögű mezőbe vannak elhelyezve, összesen 62 darab, az utolsó 8 mező üres. A lap feliratai : «Wahre Abbildung und Ordnung aller Hertzogen und Könige in Hungarn (fent), Zu finden bey Paul Fürsten Kunst und Buchhändlers Seel : Wittib und Erben in Nürnberg. Cum Privilegio Sacrae Caes. Maiestatis (balról), Henricus Raab sculp.» (jobbról). A lap alján magyarázó szöveg.

Heinrich Raab nürnbergi metsző munkája a XVII. sz. 2. feléből.

Irodalom : Singer, VIII. 1933. Nr. 61,389.

g) *Corpus Juris Hungarici.* Tom. I. Tyrnaviae. 1751. p. 215.

Rézmetszet. Méretei : 94×167 mm. Felirata : Mathias I.

F. L. Schmitner bécsi metsző munkája (ovális mellképkivágás).

Kivágott példányai : Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 3/932.

h) *Tört. Képcsarnok.* Lt. sz. 220.

Színezett rézkarc. Méretei : 290×190 (felirattal), 245×75 mm (felirat nélkül). Felirata : MATHEAS. I. Corvnnvs. XXXIV. REX HVNGARVM | Corw. I. Matyas Hunyadi János fia, Magyarok Királlya. Jelzése (a kiadóé) : «Zu finden bey Antony Tessaro in Wien.»

i) *Wien*, Nationalbibliothek. Porträtsammlung XXXIV. Nr. 2.

Metszet pontozó modorban. Méretei : 65×55 mm. Jelzése : «Cl. Kohl sc.»

Clemens Kohl prágai születésű bécsi metsző (1754—1807) munkája a XVIII. század végéről. Mellképkivágás.

j) Corp. Jur. Hung. metszetének *másolata:* rézkarc, 183×110 mm. A pesti rézmetsző iskola munkája a XIX. század elejéről.

Fadrusz János: Mátyás király (tanulmányfej a kolozsvári szoborhoz).
Budapest, O. M. Szépművészeti Múzeum.

k) *Ezüstözött rézplaquette* vésett alakkal és felirattal. Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 1129.

Mérete : 73 mm. Felirata : KORVIN MÁTYÁS 33-DIK KIRÁLY 1458—1490=32.

Másolat a XIX. század első feléből. Tört. Képcsarnok 172. számú metszete után.

Irodalom : Az O. M. Szépműv. Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 299. l.

l) *Elefántcsontdombormű* fekete falapocskán. Budapest, egykor Ernst-Múzeum.

Méretei : 55×41 mm. XIX. századi mellképkivágás.

Irodalom : M. Kir. Postatakarékpénztár árverési csarnokának aukciója az Ernst-Múzeumban. Árverési Közlöny. XX. évf. 1. sz. 1939. jan. 732. sz.

m) *Rohn Alajos kőnyomata* Varsányi János rajza után: Budavára a Schedel-metszet nyomán, fent Mátyás mellképe ovális keretben, jobbról-balról Mátyáskori pajzsok.

Kőnyomat. Méretei: 48×36 mm. Felirata: MATHIAS CORVINUS. Jelzése (az egész lapé): «Dürer Alb. után rajz. Varsányi — metsz. Rohn.» Mellképkivágás. Közölve Kubinyi F.-Vahot I.: Magyarország és Erdély képekben. I. Pest, 1853. 16. l. után.

n) *Festmény hamis Georg Pencz jelzéssel* és 1530-as évszámmal.

A XIX. század derekán Pesten, Gaál Ede gyüjteményében. Azóta nyoma veszett. Marastoni Józsefnek a kép után készült kőnyomatából ítélve, a Mausoleum metszetének késői, XIX. századi másolata, azzal a változtatással, hogy Mátyást a szent korona ékesíti és mögötte a budai várnak a Schedel-metszet után készült távlati képe látható.

Irodalom : Divatcsarnok. III. évf. 17. sz. Pest, 1855. ápr. 5. 380. l. (közli Marastoni József kőnyomatát a képről) ; Henszlmann 1861. 123—124. l. képpel. (Nem Pencz műve, hanem Pencz 1530-ból való festményének másolata. Pencz eredetije szolgált mintaképül a Nádasdy-féle Mausoleum metszetéhez) ; Ferenczi 1902. 275. l. (a Mausoleum metszetének mintaképe).

o) *Marastoni József kőnyomata.* Másolat Gaál Ede tulajdonában levő kép után.

Méretei : 350×260 mm. Felirata: MÁTYÁS KIRÁLY. Pensz György eredeti olajfestménye után. Jelzése: «Marastoni Józs. 1855.» Közölve: Divatcsarnok. III. évf. 17. sz. Pest, 1855. ápr. 5. sz.

p) *Bronzplaquette.* Debrecen, Déri-Múzeum.

Méretei : 63×49 mm. Felirata : MATYAS | 1458~1490.

Másolat Marastoni József kőnyomata után a XIX. század 3. negyedéből.

Irodalom : Ecsedi I. : Vezető Debrecen sz. kir. város Déri Múzeumában. Debrecen, 1930. 219. l. (XVII. századi).

A Mausoleum-metszet szabad felhasználásával készült a 61. és a 62. számú festmény, meg a 90. számú metszet.

89. GEORGES DE SCUDÉRY : Curia Politiae ; or, the Apologies of severall Princes : justifying to the world their most eminent actions... Render'd into English by E. Wolley. London, 1654, p. 20.

Rézmetszet. Méretei : 115×80 mm. Felirata : Mathias Corvin King of Hungary.

Kivágott példányai : Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 7832 ; British Museum, Department of prints and drawings.

Angol metsző munkája a XVII. század közepéről. Képzeleti arckép.

90. WIEN, Nationalbibliothek. Porträtsammlung XXXIV. 1.

Rézmetszet. Méretei : 200×10 mm. Felirata : MATTHIAS I. | regnauit anno 1458.

Német metsző munkája a XVIII. század végéről. Képzeleti arckép, mely csak távoli kapcsolatban van a Mausoleum-típussal.

III. TÉVESEN MÁTYÁS ARCKÉPEINEK TARTOTT EMLÉKEK.

Dombormüvek.

BERLIN, Kaiser Friedrich Museum.

Anyaga : parosi márvány. Méretei : 34·5 cm magas, 25 cm széles. Provenienciája : 1842-ben vették Firenzében, Marchese Orlandinitől.

Bode a tölgyfakoszorú alapján tulajdonította Mátyás arcképének, mert szerinte ez a dísz csak Mátyás arcképein fordul elő. Feltevését már Pulszky Károly megcáfolta, de továbbra is az összes írók — Divald Kornélt kivéve — Mátyás arcképeként méltatták. A személytelen hadvezér és császár ideálarcképek sorába tartozik, melyek a XV. század második felében Firenzében elég gyakoriak. V. ö. a firenzei S. Croce udvarában levő kapu ifjú császár arcképét, W. Newall-gyüjtemény domborművét (Burlington Fine Arts Club. Catalogue of a collection of italian sculpture. London, 1913. No. 8. Pl. VII.) és a troppaui múzeum császárarcképét (Kunst und Kunsthandwerk. 1913. S. 561.). Stílusa a troppaui reliefhez áll közel, míg az ábrázolt típus a S. Croce domborművéhez.

Irodalom : Bode, W. : Italienische Portraitskulpturen des XV. Jahrh. in den königl. Museen zu Berlin. Berlin, 1883. S. 37. (Mátyás arcképe. Lehet, hogy Benedetto da Majano Budán faragta, bár idealisztikus felfogása arra vall, hogy nem természet után készült) ; Bode, W. : Italienische Bildhauer der Renaissance. Berlin, 1887. S. 254—257. (Olaszországban készült, érem után) ; Bode, W.—Tschudi, H : Beschreibung der Bildwerke der Christlichen Epochen. Berlin, 1888. S. 33. No. 98. (Verrocchio) ; Pulszky K. : Három magyar érdekű olasz renaissance emlék. Arch. Ért. 1890. 301—312. l. (nem Mátyás arcképe) ; Pulszky, K. v. : Auf Ungarn bezügliche Renaissance-Denkmäler. Ungarische Revue. 1891. S. 1—13. ; Müntz, E. : Histoire de l'art pendant la renaissance. II. Paris, 1891, p. 506. (Nem Verrocchio műve.) ; Müntz, E. : La propagande de la renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. Vol. 13, p. 116. ; Bode, W. : Denkmäler der Renaissance-Skulptur Toscanas. München, 1892—1905. S. 149. Taf. 463 a. b. (Verrocchio modellje után valamelyik tanítvány munkája). ; Divald K. : Budapest művészete a török hódoltság előtt. Budapest, s. a. (1903) 147 l. (nem Mátyás arcképe) ; Berzeviczy A. : Beatrix királyné. Budapest, 1908. 300 l. (idealizált arckép) ; Schottmüller Fr. : Die italienischen und spanischen Bildwerke der Renaissance und des Barocks. Berlin, 1913. S. 76. — Königliche Museen zu Berlin. Beschreibung der Bildwerke der christlichen Epochen. (Verrocchio műhelye Verrocchio közreműködésével) ; Burlington Fine Arts Club, Catalogue of a collection of italian sculpture. London, 1913. Pl. VII. No. 8. ; Riedl Fr. : A magyar irodalom főirányai. Budapest, 1916. 78. l. (Mátyás legszebb eszményített arcképe) ; Bode, W. : Die italienische Plastik. VI. Aufl. Berlin—Leipzig, 1922. S. 122. (Verrocchio modorában) ; Hevesy 1923. p. 8 ; Ybl E. : Toscana szobrászata a quattrocentóban. Budapest, 1930. 452. l. (Verrocchio? Mátyás arcképe nem természet után készült); Schaffran, E. : Die Corvinischen Bildnisreliefs im Wiener Kunsthistorischen Museum. Belvedere 1932. S. 59. ; Schaffran, E. : Mattia Corvino re dell'Ungheria ed i suoi rapporti col rinascimento italiano. Rivista d'Arte. 1932, p. 462. (nem Verrocchio) ; Schottmüller, Fr. : Die italienischen und spanischen Bildwerke der Renaissance und des Barocks. I. Bd. II. Aufl. Berlin—Leipzig 1933. S. 62. Nr. 118.

BUDAPEST, Székesfővárosi Kőemléktár.

Bronzmozsár, rajta babérkoszorús fej, melyet Horváth Henrik Mátyás

arcképével gondol azonosíthatni. Nézetünk szerint azonban ez a fej a renaissance-kori eszményített császárarcképek utánzata.

Irodalom : Horváth H. : Gótikus bronzmozsár a Halászbástya Kőemléktárban. Tanulmányok Budapest multjából. VI. 1938. 102, 107. l.

FIRENZE, Museo Nazionale.

Elefántcsontdombormű férfi és nő kettős arcképével. (Fot. Alinari No. 20,973.) Müntz tartotta Mátyás és Beatrix arcképének, de teljesen alaptalanul.

Irodalom : Müntz, E. : La propagande de la renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1895. Vol. 13, p. 116. ; Divald K. : Budapest művészete a török hódoltság előtt. Budapest, (1903) 147. l.

TRAU (Trogir), Palazzo Cippico. Dombormű Mátyás állítólagos arcképével.

A traui hagyomány Mátyás arcképének tartja, de alaptalanul. A dombormű az olasz quattrocentoban gyakori, antikutánzó, eszményített császárarcképek sorába tartozik, azoknak durvább, provinciális változata.

Irodalom : Joó T. : Mátyás király. Tükör VIII. évf. 2. sz., 1940 febr. 81. l. (közli fényképét).

Festmények.

BUDAPEST, M. Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 835. Olajfestmény.

Ez a kép a Tört. Képcsarnok katalógusaiban úgy szerepelt, mint Elia Volpi másolata Luca d'Orlando-nak Mátyást ábrázoló festménye után. A kép valóban másolat, mégpedig az Uffizi egyik férfiarcképe után, melyet egyidőben Luca d'Olanda-nak, vagyis Lucas van Leydennek tulajdonítottak. Ebből a névből keletkezett az eltorzított Luca d'Orlando elnevezés. A festményt teljesen alaptalanul tartották Mátyás arcképének.

Irodalom : A Tört. Képcsarnok műtárgyainak leíró lajstroma. Budapest, 1907. 13. l. 42. sz. ; Az O. M. Szépművészeti Múzeum állagai. IV. rész. Budapest, 1915. 125. l. 835. sz. ; Malaguzzi Valeri, Fr. : La corte di Lodovico il Moro. III. Milano, 1917, p. 62. (Bernardino dei Conti?) ; A M. Tört. Képcsarnok katalógusa. Budapest, 1922. 14. l. 75. sz.

KASSA, Székesegyház, főoltár.

Szent Erzsébet születését ábrázoló szárnyképen II. Endre mellett álló alak, aki a magyar koronához hasonló koronát (?) visel, Henszlmann feltevése szerint Mátyást ábrázolná. Később II. Endre alakjával azonosították Mátyást. De egyik feltevés sem helytálló.

Irodalom : Henszlmann 1861. 124—125. l. ; Szilágyi 1896. 602. l. ; Ferenczi 1902, 274—75. l.

LONDON, Henry Bernhard Samuelson-gyüjtemény.

Filippino Lippi : Mózes vizet fakaszt.

Claude Phillips a kép egyik mellékalakjában Mátyás arcképét vélte felfedezni és ezen az alapon azt állította, hogy ez a festmény párdarabjával együtt (Aranyborjú imádása, Samuelson gyüjt.) Mátyás számára készült. Téves feltevését többen megcáfolták (Poggi, Cagnola, Scharf, Neilson).

Irodalom : Phillips, Cl. : Two paintings by Filippino Lippi. The Art Journal. 1906. p. 8. ; g. p. (Giovanni Poggi) : Due pitture finora ignote di Filippino Lippi. Rivista d'Arte. 1906. p. 106. ; Cagnola, G. : Intorno a due dipinti di Filippino Lippi. Rassegna d'arte. 1906. p. 41. ; Schubring, P. : Cassoni. Leipzig, 1915. S. 298—299. Nr. 342. ; Scharf, A. : Filippino Lippi. Wien, 1935. S. 6, 105. ; Neilson, K. B. : Filippino Lippi. Cambridge-Massachusetts, 1938, p. 152.

LŐCSE, Szent Jakab templom.
Szent Erzsébet-oltár. A feszület csodáját ábrázoló szárnyképen (jobbszárny felső képe) a thüringiai herceg arcvonásai — Divald szerint — Mátyás arcképeire emlékeztetnek.

Irodalom : Divald K. : Szepes vármegye műemlékei. II. Budapest, 1906. 37 l. (Lőcsei Miklós műve 1493-ból).

Miniaturák.

BUDAPEST, Orsz. Széchényi-Könyvtár. Cod. lat. 281. Georgii Trapezuntii Cretensis rhetorica.
A címlap iniciáléjában levő olvasó férfit ábrázoló miniaturát tévesen Mátyás arcképének tartották.

Irodalom : — — : A Corvina maradványai. Századok, 1869. 746. l. (Mátyás arcképe) Rómer 1870. 271. l. (nem Mátyás arcképe, hanem a szerzőé).

BUDAPEST, Orsz. Széchényi-Könyvtár. Cod. lat. 417. (azelőtt Wien, Nationalbibliothek. Cod. lat. 25). Philostrati heroica, icones, vitae sophistarum et epistolae ab Antonio Bonfine traducta.
Fol. 2. a baloldali keret alsó sarkában levő megrongált miniatura-arcképet J. H. Hermann erős fenntartással Mátyás esetleges képzeleti arcképének véli.

Irodalom : Hermann, J. H. : Die Handschriften und Inkunabeln der italienischen Renaissance. Wien, 1932. No. 78. S. 107. — Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Österreich. N. F. Bd. VI. /3.

ESZTERGOM, Főegyházmegyei Könyvtár. Inc. I. 1. Raynerii de Pisis anterior pars pantheologiae. Nürnberg, 1478.
Fol. 34. Gyónást ábrázoló miniatura. A szerzetes előtt térdelő alakot Csontosi tévesen Mátyással azonosította.

Irodalom : Knauz N. : Az esztergomi Corvin codexekről. Magyar Könyvszemle 1880. 273. l. (a térdelő alak szőkehajú nő) ; Csontosi 1910. 205—208. l. (a térdelő alak Mátyás).

FIRENZE, R. Biblioteca Medicea-Laurenziana. Plut. 15. Cod. 17. Biblia-pars III. (Psalterium Davidis et novum testamentum.)
Fol. 1v. A térdelő Dávid királyt ábrázoló nagy miniaturát alul szegélyező egyik jelenetben, melyen Dávid felkenése látható, Csontosi János téves feltevése szerint Dávid jobbján Mátyás, balján Corvin János áll.

Irodalom : Csontosi 1910. 210. l.

FIRENZE, R. Biblioteca Medicea-Laurenziana. Plut. 15. Cod. 17. Biblia, pars III. (Psalterium Davidis et novum testamentum.)
Fol. 4. D'Ancona téves feltevése szerint a zsidók és filiszteusok harcát ábrázoló miniaturában a lóháton ülő Dávid király, úgyszintén az iniciále lanton játszó, ülő Dávid királya Mátyás arcvonásait viseli.

Irodalom : D'Ancona 1914. p. 635. No. 1393.

LONDON, Hornby-gyüjtemény. Martialis : Epigrammata.
Corvin-codex. Címlapján (fol. 1.) a tévesen Mátyás arcképének tartott miniatura. Felsőolasz munka, 1490 előtt.

Irodalom : Vente Ulrico Hoepli Zurich. XXI—XXII. Mai MCMXXX. Zunfthaus zur Meise. Organisée par la Librairie ancienne Ulrico Hoepli. Milan. p. 26. Nr. 71. (Mátyás arcképeként említi a címlap miniaturáját) ; Hoffmann E. : Ismeretlen Corvin codex. Magyar Könyvszemle. 1930. 393—394. l. (a Mátyás arckép feltevésének cáfolata).

PARIS, Bibliothèque Nationale. Cod. lat. 834. Ptolomaei Geographia. Fol. 1. A címlap keretének egyik ifjú fejét Hevesy tévesen Mátyás ideálarcképének tartja. Hill ugyancsak tévesen azt állítja, hogy a Marti fautori feliratos (12. sz.) érem után készült.

Irodalom : Hevesy 1923. No. 84. ; Hill, G. F. : A Corpus of Italian Medals of the Renaissance. London, 1930. No. 920.

PARIS, Bibliothèque Nationale. Cod. lat. 7239. Pauli Sanctini Ducensis tractatus de re militari.

Fol. 5. Lapszéli díszes keretben fej, háromnegyed nézetben, melyet Eugène Müntz kérdőjellel és feltételesen Mátyás arcképeként említ.

Irodalom : Müntz, E. : La propagande de la renaissance en Orient pendant le XV. siècle. Gazette des Beaux Arts. 1894. Vol. XII, p. 359. n. 1.

ROMA, Biblioteca Vaticana. Cod. lat. Urb. 112. Breviarium.

Fol. 221. Az F iniciále turbános ifjú királya D'Ancona feltevése szerint talán Mátyás eszményített arcképe. Attavante műve 1487/92-ből.

Irodalom : D'Ancona 1914. No. 1571. p. 786.

ROMA, Biblioteca Vaticana. Cod. lat. Urb. 110. Missale Romanum Plenum.

Fol. 1. A címlap keretét díszítő babérkoszorús fejet Hevesy tévesen Mátyás arcképének tartja.

Irodalom : Hevesy 1923. No. 91.

ROMA, Biblioteca Vaticana. Cod. lat. Ottob. 501. Pontificale.

Fol. 15. Szőkehajú babérkoszorús ifjúfej a lapot díszítő nagy miniatura építészeti keretének kagylós oromzatában, melyet Stornajuolo és Fraknói tévesen Mátyás eszményített arcképének tartottak. A Maestro di Libro d'ore di Bona di Savoia (Zoan Andrea da Mantova?) műve 1489-ből.

Irodalom : (Stornajuolo, C.) : Le miniature del Pontificale Ottoboniano. Roma, 1903, p. 9. (Mátyás ideálarcképe, mely a brüszeli missale miniaturájára és a bécsi [most budapesti] domborműre emlékeztet) ; (Fraknói V.) : Ifjabb Vitéz János pontificaleja. Roma, 1903. 7. l. (Mátyás ideálarcképe, a brüsszeli miniaturához áll legközelebb).

WIEN, Nationalbibliothek. Cod. lat. 111. M. A. Plauti Comoediae.

Fol. 1. Fraknói Vilmos és J. H. Hermann az alsó keretet díszítő jobboldali miniatura-arcképet, mely egyesek feltevése szerint Janus Pannoniust ábrázolná,[1] tévesen Mátyás arcképének tartják.

[1] V. i. Balogh 1925. 234—243. l. (irodalommal) ; 1926. 890—893. l. ; Huszti J. : Mantegna és Janus Pannonius. Századok, 1926. 613—619. l. ; Századok, 1927. 110—112. lap ; Hoffmann E. : Régi magyar bibliofilek. Budapest, 1929. 65—66. l. ; Huszti J. : Janus Pannonius. Pécs, 1931. 358. l. 41. jegyz. ; Berczeli A. K. : Magyar költő magyarul. Janus Pannonius. Fógel József előszavával. Szeged, 1934. címkép.

Hermann megjegyzi, hogy a Mátyás címerben cseh oroszlán van festve, Vitéz címerére pedig érseki kereszt, tehát a kódex a 60-as évek végén készült (op. cit. S. 129—131.). Mátyás címerének oroszlánja azonban egyfarkú, tehát nem a cseh oroszlán. Ilyen címert Mátyás már 1459-ben használt (v. ö. Századok, 1916. 6. l. után 12. kép). Az érseki keresztet pedig könnyű volt később is ráfesteni a Vitéz címerre. Viszont a címlapon szerepel Borso d'Este ferrarai herceg hiteles arcképe is, tehát a kódex Ferrarában készült. Ismerve Janus kitünő kapcsolatait a ferrarai humanista körrel, mégis csak az a legvalószínűbb, hogy a Vitéz Jánosnak könyvet felajánló, vele mintegy tanítványi, pártfogolti viszonyban levő ifjú Janust ábrázolja. A kódexet Janus valószínűleg hazatérésekor 1458-ban csináltathatta és hozhatta nagybátyjának. Természetesen ezek a meggondolások sem bizonyítékok, csupán a feltevést valószínűsítő körülmények.

Irodalom : (Fraknói V.) : Ifjabb Vitéz János pontificáléja a vatikáni könyvtárban. Roma, 1903. 8. l. (Mátyás arckép. — nb. Fraknói egyéb cikkeiben ezt az ifjúfejet Janus Pannonius arcképének tartotta) ; Hermann, J. H. : Die Handschriften und Inkunabeln der italienischen Renaissance. Leipzig, 1930. S. 129. Nr. 97. — Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Österreich. Bd. VI/1. ; Singer, H. W. : Neuer Bildniskatalog. Bd. III. Leipzig, 1938. S. 225. Nr. 23,595.

WIEN, Nationalbibliothek. Cod. lat. 2458. Thomas Aquinas De rege et regno.

Fol. 1. a felső keret közepén levő fejet Hermann tévesen Mátyás arcképének tartja.

Irodalom : Hermann, J. H. : Die Handschriften und Inkunabeln der italienischen Renaissance. 4. Unteritalien. Leipzig, 1933. Nr. 11. S. 12. — Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Österreich. N. F. Bd. VI. 4.

Metszetek.

TÖRT. KÉPCSARNOK. Lt. sz. 1638.

Rézmetszet. Méretei : 83×68 mm. Felirata : MATTHIAS CORVINVS | REX HVNGARIAE. Jelzése : «Gerstner sc.»

Kicsinyített és némileg változtatott másolat II. Mátyás egyik metszetarcképe után. (Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 3138. ; Iconismus Regum Hungariae c. gyüjtemény az Orsz. Széchényi-Könyvtárban. XVII. sz. Jelzése : «Heinrich Ulrich sculpt.»)

TÖRT. KÉPCSARNOK. Lt. sz. 11,782.

Rézmetszet. Méretei : 92×70 mm. Feliratai : The life of Matthias Corvinus King of Hungary (a lap felső szélén), M : CORVINVS etc. (a kép alatt).

Másolat Henri Duval, Dampierre grófja, császári hadvezér egyik metszetarcképe után (v. ö. Tört. Képcsarnok. Lt. sz. 1078, 10,032, 1978).[1]

[1] Ifj. dr. Vayer Lajos úr, a Magyar Történeti Múzeum tisztviselőjének szíves közlése.

AZ ARCKÉPEK KRONOLÓGIAI SORRENDJE.

Hiteles arcképek.

1464 előtt, nagy pecsét (9. sz.).

1464. arany pecsét (10. sz.).

1460—70 körül. Mantegna-kép (25. sz.).

1465 körül, milanói dombormű (6. sz.).

1465—72 körül, esztergomi freskó (26. sz.).

1469. római Missale miniaturája (41. sz.).

1470—90 körül, londoni Horatius miniaturája (38. sz.).

1476—85 körül. «Animus regis» feliratos érem (11. sz.).

1480—1486 körül, budai bronz állószobor (3. sz.).

1485. brüsszeli Missale profil arcképe (32. sz.).

1485—90 körül, budapesti márvány dombormű (4. sz.).

1485 körül a Thevet-féle metszet mintaképéül szolgáló profil arckép (54. sz.).

1485—87 körül. «Marti fautori» feliratos érem (12. sz.).

1485—90 körül, az erlangeni kötés medaillonja (17. sz.).

1485—90 körül, wolfenbütteli Priscianus miniaturája (44. sz.).

1486. bautzeni szobor (1. sz.).

1487. brüsszeli Missale éremarcképe (33. sz.).

Képzeleti arcképek.

XV. század második fele (1458 után), a wolfenbütteli Johannes de Utino kódex miniaturája (79. sz.).

1467. Andreas Pannonius kódex miniaturája (75. sz.).

1480—90 körül, velencei Rambaldis miniaturája (78. sz.).

1483—84 körül müncheni, Agathias miniaturája (74. sz.).

1485. brüsszeli Missale Keresztrefeszítés miniaturája (68. sz.).

1487. brüsszeli Missale Utolsó Ítélet miniaturája (69. sz.).

1487 előtt, firenzei SS. Annunziata fogadalmi gipsz-szobra (5. sz.).
1487. bécsújhelyi fogadalmi gipsz lovasszobor (8. sz.).
1487—88. volterrai Marlianus miniaturája (42. sz.).
1487—90. budapesti Philostratos miniaturája (34. sz.).

1488. előtt. Filippino Lippi festménye (20. sz.).
1488. Thuróczy krónika fametszete, Augsburg (49. sz.).
1488. budapesti Hieronymus miniaturája (35. sz.).
1488. modenai Gregorius miniaturája (39. sz.).
1488. newyorki Didymus miniaturája (40. sz.).
1488. bécsi Hieronymus miniaturája (43. sz.).
1488. wolfenbütteli Ficinus miniaturája (46. sz.).
1488—90. wolfenbütteli Cortesius miniaturája (45. sz.).

1488—90. budapesti Ranzanus miniaturája (36. sz.).
1488—90. római freskó. (30. sz.)

1489—90. firenzei Psalterium miniaturája (37. sz.).

1490—95 körül. Thuróczy heidelbergi német fordításának miniaturája (47. sz.).

1500 körül, bécsi márványdombormű (7. sz.).
XVI. század eleje, laxenburgi kép (29. sz.).

XVI. század 1. fele, budai kir. palota olasz másolata Mantegna után (21. sz.).

1487—90. budapesti Philostratos triumphus miniaturája (70. sz.).
1487—90 körül, vatikáni Breviarium Szent Pál prédikációját ábrázoló miniaturája (76. sz.).

1488. Thuróczy krónika fametszete, Brünn (82. sz.).

1488—90. wolfenbütteli Cortesius lovascsatát ábrázoló miniaturája (80. sz.).

1489. velencei Averulinus triumphus miniaturája (77. sz.).
1490 körül. Constitutiones fametszete (81. sz.).
XV. század vége (esetleg 1490 előtt), budapesti Galeotto miniaturája (71. sz.).
XV. század vége (1492 előtt), firenzei Lippi Brandolini kódex miniaturája (72. sz.).
1493. Schedel krónika fametszete (83. sz.).

1511—13. luzerni miniatura (73. sz.).
1514—16. Weisskunig fametszete (84. sz.).
1527. Lichtenberger fametszete (85. sz.).

XVI. század 1. fele (?) a firenzei S. Lorenzo Mátyás arcképe (27. sz.).
XVI. század 1. fele. Mátyás érme (13. sz.).
XVI. század 1. fele. Mátyás érme (14. sz.).
1533—35. boroszlói dombormű (2. sz.).
XVI. század. Mátyás érme (16. sz.).
1550. Münster Cosmographiájának fametszete (50. sz.).
XVI. század. Tört. Képcsarnok 9193. számú német rézmetszete (51. sz.).
1552—68 körül. Cristofano dell'Altissimo másolata Mantegna után (28. sz.).
XVI. század 2. fele. Mátyás érme (15. sz.).
1572. Sambucus-féle Tripartitum-kiadás fametszete (52. sz.).
1575. Tobias Stimmer fametszete Mantegna után (53. sz.).

1575. Heltai Gáspár Magyar Krónikájának fametszete (86. sz.).

XVI. század 2. fele, budapesti Tud. Akadémia olasz másolata Mantegna után (22. sz.).
1578—90 körül, az ambrasi gyüjtemény képe (31. sz.).

1581. Bonfini német kiadásának fametszetei (87. sz.).

1584. a Thevet-féle rézmetszet (54. sz.).
XVI. század vége, az ottensteini «Porträtbuch» miniaturája (48. sz.).
1596. Aliprando Capriolo rézmetszete (55. sz.).
XVI. század vége, az egykori Ernst-Múzeum olasz másolata Mantegna után (23. sz.).

XVI. század vége. Fugger-gyüjteményből származó arckép (63. sz.).

1600. Wilhelm Dillich fametszete (56. sz.).

1610—11. vatikáni freskó (66. sz.).

1612—16. Rubens másolata Mantegna után (19. sz.).
1615. Nicolas de Clerck rézmetszete (57. sz.).
1624. J. C. Klüpffel rézmetszete (58. sz.).

1630. fricsi sgrafitto (64. sz.).

XVII. század, a budapesti egykori Ernst Múzeum olasz másolata Mantegna után (24. sz.).

XVII. század. Tört. Képcsarnok 1644. számú holland rézmetszete (59. sz.).

XVII. század vége. Tört. Képcsarnok 9192. számú német rézkarca (60. sz.).

XIX. század 1. fele, az ambrasi kép metszet- és festménymásolatai (31a—g. sz.).

XIX. század közepe, az érmek utánzatai (11a—d, 12b. számok.).

1854. Tyroler József metszete a budapesti (akkor bécsi) márványdomborműről (4a. sz.).

XVII. század. nagybiccsei freskó (65. sz.).

1654. Curia Politiae rézmetszete (89. sz.).

1664. Nádasdy Mausoleumának rézmetszete (88. sz.).

XVII. század utolsó negyede, a Mausoleum-metszet másolatai és változatai (88a., b., c., d., e., f. sz.).

XVII—XVIII. század, a Bétsi Kurirban leírt festmény (67. sz.).

1737. Bél Mátyás könyvének rézmetszete (63a. sz.).

XVIII. század, a Fugger-féle szakállas arckép másolatai és változatai (63. b, c, e, g, h, k, m, n, o, p. számok.).

1751. Corpus Juris Hungarici rézmetszete (88g. sz.).

XVIII. sz. 2. fele, a budai várpalota magyarruhás festménye (61. sz.).

XVIII. század vége, bécsi rézmetszet (90. sz.).

1800 körül. Mausoleum metszet újabb másolatai és változatai (88. h, i, j, k, l. számok.).

XIX. század eleje, a budai királyi palota félalakos Mátyás-képe (62. sz.).

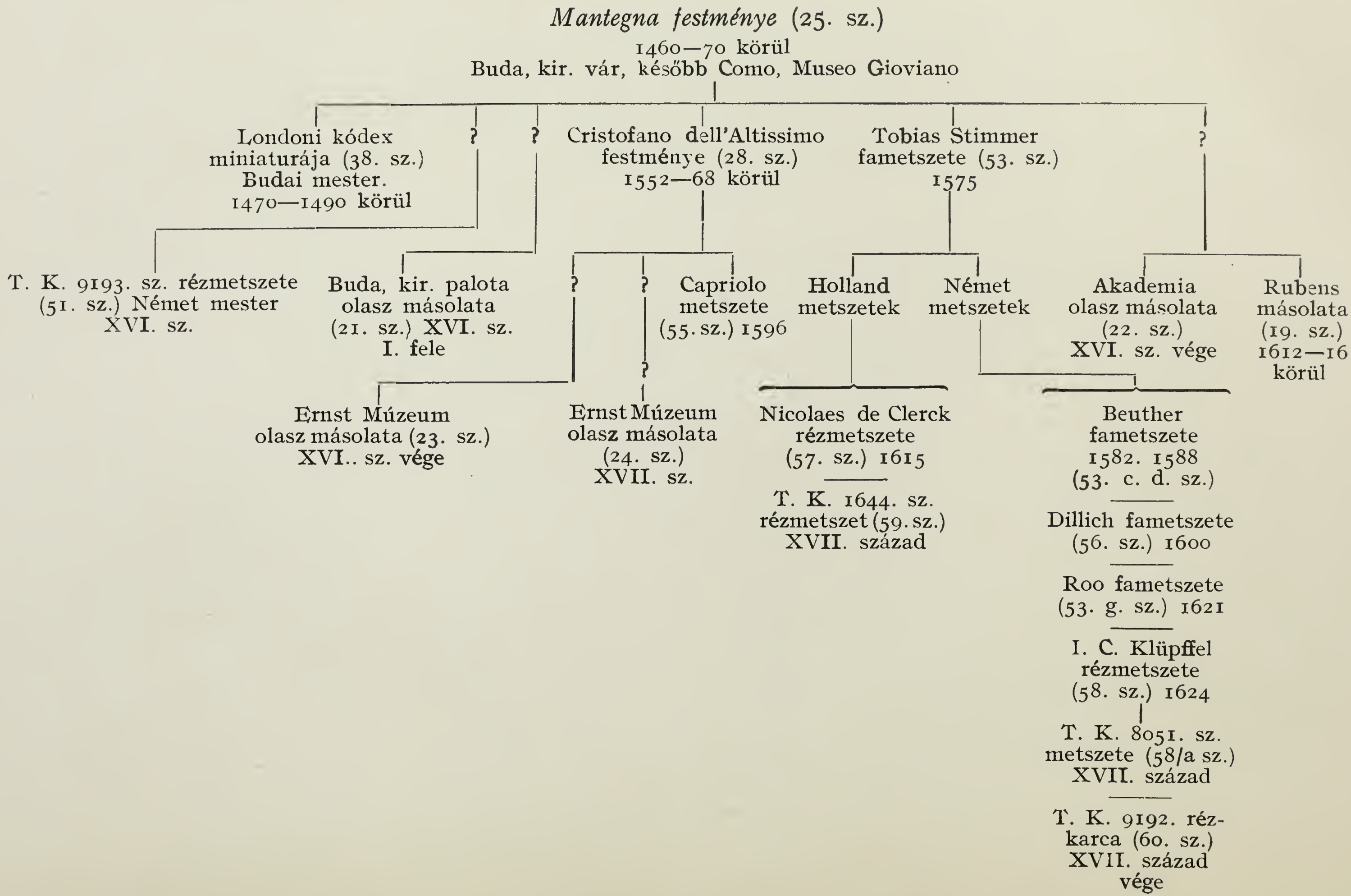
1805—1853 körül, a szakállas Mátyás-típus metszet másolatai és változatai (63. d, f, i. j, l, q. számok).

XIX. század közepe, a Mausoleum metszet késői másolatai és változatai. (88. m, n, o, p számok.).

AZ ARCKÉPEK TIPOLÓGIAI LESZÁRMAZÁSA.

Ebben a jegyzékben csupán az alább következő három főtípushoz tartozó hiteles arcképek szerepelnek. A többi hiteles arcképek ugyanis egyedülálló darabok, melyeknek sem későbbi másolataik, sem változataik nincsenek.

I.

Mantegna festménye (25. sz.)
1460—70 körül
Buda, kir. vár, később Como, Museo Gioviano
Londoni kódex miniaturája (38. sz.) Budai mester. 1470—1490 körül
?
?
Cristofano dell'Altissimo festménye (28. sz.) 1552—68 körül
Tobias Stimmer fametszete (53. sz.) 1575
?
T. K. 9193. sz. rézmetszete (51. sz.) Német mester XVI. sz.
Buda, kir. palota olasz másolata (21. sz.) XVI. sz. I. fele
?
?
Capriolo metszete (55. sz.) 1596
Holland metszetek
Német metszetek
Akademia olasz másolata (22. sz.) XVI. sz. vége
Rubens másolata (19. sz.) 1612—16 körül
?
Ernst Múzeum olasz másolata (23. sz.) XVI.. sz. vége
Ernst Múzeum olasz másolata (24. sz.) XVII. sz.
Nicolaes de Clerck rézmetszete (57. sz.) 1615
T. K. 1644. sz. rézmetszet (59. sz.) XVII. század
Beuther fametszete 1582. 1588 (53. c. d. sz.)
Dillich fametszete (56. sz.) 1600
Roo fametszete (53. g. sz.) 1621
I. C. Klüpffel rézmetszete (58. sz.) 1624
T. K. 8051. sz. metszete (58/a sz.) XVII. század
T. K. 9192. rézkarca (60. sz.) XVII. század vége

II.

«Animus regis» feliratos érem. (11. sz.)
1476—1485 körül

Bruxelles, Missale
(32. sz.)
Attavante, 1485

Budapesti dombormű
(4. sz.)
Lombard mester 1485—90 körül

Bécsi dombormű
(7. sz.)
Olasz mester 1500 körül

Laxenburgi kép
(29. sz.)
Német mester, XVI. sz. eleje

Bécs, Ambrasi gy. képe
(31. sz.)
Német mester 1578—90 körül

Érem utánzat
(13. sz.)
Német mester, XVI. sz. I. fele

Boroszló. Sauer síremlék domborműve
(2. sz.)
Német mester, 1533—35

III.

Marti fautori» feliratos érem. (12. sz.)
1485—87 körül

Egykorú másolatok illetve változatok	Egykorú szabad átdolgozások	Német éremutánzat	Münster fametszet másolata	Tripartitum fametszet változata
Erlangeni kódex kötése (17. sz.) Milanói mester, 1485—1490 körül	Wolfenbüttel, Priscianus kódex (44. sz.) Attavante műhely, 1485—90 körül	(14. sz.) XVI. század	(50. sz.) 1550	(52. sz.) 1572
Volterra, Marlianus kódex (42. sz.) Milanói mester, 1487	Modena, Gregorius kódex (39. sz.) Gherardo, 1488			
Budapest. Philostratos kódex (34. sz.) Boccardino Vecchio, 1487—90 körül	Bécs. Hieronymus kódex (43. sz.) Gherardo 1488			
Budapest, Hieronymus kódex (35. sz.) Gherardo, 1488	New-York, Didymus kódex (40. sz.) Gherardo 1488			
Wolfenbüttel, Cortesius kódex (45. sz.) Felső-olasz mester, 1488—89 körül	Firenze, Psalterium (37. sz.) Gherardo 1489—90			

Felelős kiadó: Balogh Jolán. — Franklin-Társulat nyomdája.